TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE REDİFİ ŞAHIS İSMİ OLAN ŞİİRLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Deniz ÇELEBİ

ADANA / 2018

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE REDİFİ ŞAHIS İSMİ OLAN ŞİİRLER

Deniz ÇELEBİ

Danışman: **Prof. Dr. Haluk GÖKALP**
Jüri Üyesi: **Doç.Dr. Yunus KAPLAN**
Jüri Üyesi: **Yrd. Doç. Dr. Özkan UZ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2018

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Haluk GÖKALP
(Danışman)

Üye: Doç.Dr. Yunus KAPLAN

Üye: Yrd. Doç. Dr. Özkan UZ

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.
…/…/2018

Prof. Dr. H. Mahir FİSUNOĞLU
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 19 / 03 / 2018

Deniz ÇELEBİ

ÖZET

KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE REDİFİ ŞAHIS İSMİ OLAN ŞİİRLER

Deniz ÇELEBİ

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. Haluk GÖKALP
Mart 2018, 136 sayfa

Bu çalışma klasik Türk şiirinde redifte bulunan din adamı olmayan kişileri ele almaktadır. Çalışmamıza 314 divân tarayarak başladık. Bunun sonucunda tespit ettiğimiz şiirlerde redifi şahıs adı olanlarını inceledik. Daha sonra bu kişileri dinî ve dinî olmayan kişiler olarak sınıflandırdık. Birinci bölümde çalışmamızın probleminden, amacından, öneminden, sınırlılıklarından ve tanımlarından bahsettik. İkinci bölümde, tespit ettiğimiz bu şiirlere genel değerlendirme yaparak yüzyıllara göre sınıflandırdık. Üçüncü bölümde tezimizin konusu olan dînî olmayan kişilere yoğunlaşarak onların şairlerce nasıl anlatıldığı, tezkirelerin de yardımıyla bu kişilerin şairlerle olan münasebetini belirlemeye çalıştık. Çalışmamızın dördüncü bölümünde inceleme sonucu elde ettiğimiz bilgileri sonuç başlığında belirttik.

Anahtar Kelimeler: Redif, şahıs, divân şiiri

ABSTRACT

POEMS WHICH ARE REDIF PERSON NAME IN CLASSICAL TURKISH POETRY

Deniz ÇELEBİ

Master Thesis, Department of Turkısh Language and Literature
Supervisor: Prof. Dr. Haluk GÖKALP
March 2018, 136 pages

This study is composed of poems which are non-religious people in classical Turkish poetry. We started our study by examining the names of the redifferent persons in the poems we found by scanning 314 divans. We then classified these persons as religious and non-religious individuals. In the first part, we talked about the problem, purpose, importance, limitations and definitions of our work. In the second part, we classify these poems that we have identified according to centuries by making a general evaluation. In the third part, we concentrated on non-religions who are the subjects of our thesis and tried to determine the relation of these people with the poets with the help of the tezkires, how they were told to the poets. In the fourth part of our study, we have noted in the head of the results of the findings we obtained as a result of the study.

Keywords: Redif, person, poems of divan

ÖNSÖZ

"Klasik Türk Şiirinde Redifi Şahıs İsmi Olan Şiirler" adlı çalışmamızda redifte bulunan din adamı olmayan kişileri inceledik. Ulaşabildiğimiz 314 divânı tarayarak tespit ettiğimiz şiirlerde, şairlerin neden redifte bu kişi adlarını kullandığını, bu kişilerin kimler olduğunu, tezkireler yardımıyla bu kişilerin gerçek hayatta yaşayıp yaşamadığını ve şairlerin bu kişileri nasıl ele aldıklarını anlamaya çalıştık. Çalışmamız dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde çalışmamızın amacını, çalışma yöntemimizi, sınırlılıklarımızı ve tanımlarımızı anlattık.

İkinci bölümde ise bulduğumuz şiirlerdeki kişilerin dînî ve dînî olmayan şahıslar olarak iki gruba ayırdık. Daha sonra redifi dinî şahıs olmayan şiirleri yüzyıllara göre sınıflandırdık.

Üçüncü bölümde ise bu şiirleri vezin, kafiye, dil ve üslup açısından inceleyip bu kişilerin isimlerine başlık açarak o başlıkta bu kişiler hakkında tezkireler yardımıyla bilgi toplamaya çalıştık. Şiirleri türlere göre değerlendirip âşıkâne tarzda yazılmış olanlarda söz konusu kişilerle ilgili olarak hangi güzellik unsurlarının kullanıldığını ve bunun klasik şiirdeki sevgilinin güzellik unsurlarıyla bir parallelik gösterip göstermediğini tartıştık.

Dördüncü bölümde incelediğimiz şiirler hakkında ulaştığımız sonucu anlattık. Çalışmamız esnasında değerli fikirlerinden sürekli yararlandığım ve benden desteğini hiç esirgemeyen sayın hocam Prof.Dr. Haluk Gökalp'e can u gönülden teşekkür ederim.

Adana-2018 Deniz ÇELEBİ

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET ..... **iv**
ABSTRACT ..... **v**
ÖNSÖZ ..... **vi**
KISALTMALAR ..... **xii**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **xiii**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **xiv**

BÖLÜM I
GİRİŞ 1

1.1. Problem 1
1.2. Araştırmanın Amacı 1
1.3. Araştırmanın Önemi 1
1.4. Sınırlılıklar 2
1.5. Tanımlar 2

BÖLÜM II
REDİFİ ŞAHIS İSMİ OLAN ŞİİRLERE GENEL BAKIŞ

2.1. Redifi Şahıs İsmi Olan Şiirler 3
2.1.1. Dinî Kişiler 4
2.1.2. Din Dışı Kişiler 7
2.1.2.1. Devlet Adamları 8
2.1.2.2. Diğer Kişiler 8
2.2. Yüzyıllara Göre Redifi Şahıs İsmi Olan Şiirler 8
2.2.1. 14.Yüzyıl 8
2.2.2. 15. Yüzyıl 8
2.2.3. 16.Yüzyıl 9
2.2.4. 17. Yüzyıl 11
2.2.5. 18. Yüzyıl 11

2.2.6. 19. Yüzyıl 11

BÖLÜM III
REDİFİ ŞAHIS İSMİ OLAN ŞİİRLERİN İNCELENMESİ

3.1. Biçim 13
3.1.1. Kullanılan Nazım Şekilleri 13
3.1.2. Vezin 13
3.1.3. Kafiye ve Redif 14
3.1.4. Dil 15
3.2. İçerik 15
3.2.1. Şiirlerde Adı Geçen Şahıslar ve Şiirler 15
3.2.1.1. Abdî 16
3.2.1.2. Abdülaziz 17
3.2.1.3. Ahmed (Şâiri Ahmed-i Dâ'î) 18
3.2.1.4. Ahmed (Şâiri Âhî) 19
3.2.1.5. Ahmed (Şâiri Hâfız Ahmet Paşa) 19
3.2.1.6. Ahmed (Şâiri Naîlî) 20
3.2.1.7. Ali Bâlî 22
3.2.1.8. Aşkî 24
3.2.1.9. Behrâm 28
3.2.1.10. Bekir Paşa 29
3.2.1.11. Bihzâd 31
3.2.1.12. Cafer 32
3.2.1.13. Cem 33
3.2.1.14. Çelebi (Şâiri Ahmet Paşa) 34
3.2.1.15. Çelebi (Şâiri Fâkîh) 35
3.2.1.16. Çelebi (Şâiri Fevzî İstanbullu Mehmet) 36
3.2.1.17. Çelebi (Şâiri Talip Ahmet Bosnevî) 37
3.2.1.18. Çelebi (Şâiri Emrî) 38
3.2.1.19. Dürrî 39
3.2.1.20. Edhem 38
3.2.1.21. Esîrîzâde Misli 39
3.2.1.22. Eyyûb 42

3.2.1.23. Ferhâd (Şâiri Edirneli Nazmî) 42
3.2.1.24. Ferhâd (Şâiri Zâtî) 43
3.2.1.25. Fevzî 44
3.2.1.26. Fıtnat 47
3.2.1.27. Gazanfer 48
3.2.1.28. Gurbî 49
3.2.1.29. Halîl (Şâiri Zâtî) 49
3.2.1.30. Halîl (Şâiri Nâbî) 51
3.2.1.31. Hasan Bâlî 52
3.2.1.32. Haşmet 53
3.2.1.33. Hurrem (Şâiri Âhî) 55
3.2.1.34. Hurrem (Şâiri Zâtî) 56
3.2.1.35. Hüsrev 57
3.2.1.36. İbrâhim (Şâiri Ahmet Paşa) 59
3.2.1.37. İbrâhim (Şâiri Kabûlî İbrahim) 61
3.2.1.38. İbrâhim (Şâiri Benderli Cesârî) 59
3.2.1.39. İffet 62
3.2.1.40. İshâk (Şâiri Ahmet Paşa) 64
3.2.1.41. İshâk (Şâiri Hayretî) 64
3.2.1.42. İskender 65
3.2.1.43. Kâsım (Şâiri Ahmet Paşa) 66
3.2.1.44. Kâsım (Şâiri Zâtî) 68
3.2.1.45. Kaya (Şâiri Çâkerî) 68
3.2.1.46. Kaya (Şâiri Edincikli Ravzî) 69
3.2.1.47. Kaya (Şâiri Hüdâyî-i Kadîm) 72
3.2.1.48. Kaya (Şâiri Ümîdî) 74
3.2.1.49. Kays 75
3.2.1.50. Kurd Bâlî 76
3.2.1.51. Latîf 77
3.2.1.52. Leylâ 77
3.2.1.53. Lutfî 79
3.2.1.54. Mahmûd (Şâiri Edirneli Nazmî) 80
3.2.1.55. Mahmûd (Şâiri Mostarlı Ziyâ'î) 78
3.2.1.56. Mehemmed (Şâiri Kabûlî İbrahim) 79

3.2.1.57. Mehemmed (Şâiri Nev'î) 82
3.2.1.58. Memi (Şâiri Mesîhî) 83
3.2.1.59. Memi (Şâiri Necâtî) 84
3.2.1.60. Memi 85
3.2.1.61. Mestî Çelebi 92
3.2.1.62. Misli (Şâiri Zâtî) 94
3.2.1.63. Misli (Şâiri Hüdâyî-i Kadîm) 95
3.2.1.64. Mösyö Yanko Terceman 95
3.2.1.65. Mustafâ (Şâiri Ahmet Paşa) 97
3.2.1.66. Mustafa (Şâiri Karamanlı Nizâmî) 97
3.2.1.67. Mustafa (Şâiri Üsküplü İshâk) 98
3.2.1.68. Rıdvân 97
3.2.1.69. Rüstem 98
3.2.1.70. Sinân 98
3.2.1.71. Şeyhî 99
3.2.1.72. Veli 101
3.2.1.73. Yûsuf 104
3.2.1.74. Yûsuf Bâlî 104
3.3. Redifi Şahıs İsmi Olan Şiirlerin Türü 105
3.3.1. Medhiye Tarzında Olan Şiirler 105
3.3.2. Mersiye Tarzında Olan Şiirler 107
3.3.3. Monolog Tarzında Olan Şiirler 107
3.3.4. Mahbubiye (Âşıkâne) Tarzında Olan Şiirler 108
3.3.4.1. Redifi Şahıs İsmi Olan Şiirlerdeki Güzellik Unsurları 110
3.3.4.1.1. Kirpik 110
3.3.4.1.2. Dudak 111
3.3.4.1.3. Göz 113
3.3.4.1.4. Diş 116
3.3.4.1.5. Boy 117
3.3.4.1.6. Saç 118
3.3.4.1.7. Kaş 120
3.3.4.1.8. Yüz - Yanak 123
3.3.4.2. Âşık 125

BÖLÜM IV

SONUÇ **127**

KAYNAKÇA **126**

ÖZGEÇMİŞ **136**

KISALTMALAR

bk. : Bakınız

C. : Cilt

Çev. : Çeviren

Div. : Divan

G. : Gazel

Haz. : Hazırlayan

Kıt. : Kıta

Mrb. : Murabba

Nzm. : Nazm

s. : Sayfa

S : Sayı

Tah. : Tahmis

Tar. : Tarih

TDK: Türk Dil Kurumu

Vd. : Ve diğerleri

Vs. : Vesaire

Vb. : Ve benzeri

Yay. : Yayınevi

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. XIV. Yy. Redifte Şahıs İsmi Kullanan Şairler ve Adı Geçen Kişiler 8
Tablo 2. XV. Yy. Redifte Şahıs İsmi Kullanan Şairler ve Adı Geçen Kişiler 9
Tablo 3. XVI. Yy. Redifte Şahıs İsmi Kullanan Şairler ve Adı Geçen Kişiler 10
Tablo 4. XVII. Yy.Redifte Şahıs İsmi Kullanan Şairler ve Adı Geçen Kişiler 11
Tablo 5. XVIII. Yy. Redifte Şahıs İsmi Kullanan Şairler ve Adı Geçen Kişiler 11
Tablo 6. XIX. Yy. Redifte Şahıs İsmi Kullanan Şairler ve Adı Geçen Kişiler 12
Tablo 7. Şiirlerde Kullanılan Nazım Şekilleri 13
Tablo 8. Şiirlerde Kullanılan Vezinler 14
Tablo 9. Şiirlerde Kullanılan Uyak Türleri 14
Tablo 10. Redifte Kullanılan İsmin Yapısı 15

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. Klasik Türk edebiyatında redifi şahıs ismi olan şiirlerin yüzdelik dağılımı 4
Şekil 2. Klasik Türk edebiyatında redifi şahıs ismi olan şiirlerin yüzdelik dağılımı 7
Şekil 3. Klasik Türk edebiyatında redifi şahıs ismi olan şiirler..... 7
Şekil 4. Türlere göre klasik Türk edebiyatında redifi dini şahıs olmayan şiirler 15

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem

Divân şiirinde kişiler önemli bir paya sahiptir. Bu kişiler şiirlerde bazen beyit içinde şiir başlığında geçerken bazen de redif olarak kullanılmıştır. Divân şiirinde redifte şahıs kullanımı da yaygındır. Bu maksatla yaptığımız taramalarda bu tarzda yazılan şiirlere rastladık. Şairlerin redif olarak daha çok hangi şahısların isimlerine yer verdiğini, tercihlerinin daha çok hangi yönde olduğunu öğrenmek; şiirlerden hareketle bu tercihlerin nedenlerini irdeleyebilmenin yolunu açacak ve aynı zamanda bir nazire edebiyatı olan Eski Türk Edebiyatı alanında bir boşluğun doldurulmasını sağlayacaktır. Konu hakkında yapılan araştırmalara bakıldığında yüksek lisans ve doktora düzeyinde çalışma yapılmadığı, makale düzeyindeki çalışmaların ise sınırlı sayıda olduğu görülmüştür.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın ilk amacı, redifi şahıs ismi olan hangi şiirlerde din büyükleri ve devlet adamlarının yer aldığını, bu kişilerin dışında şiirlerde kimlere yer verildiğini, kişilerin hangi özelliklerine vurgu yapıldığını, redifte yer alan şahısların yaşadıkları devirdeki konumlarını yüzyıllara göre incelemektir. Ayrıca redifi şahıs ismi olan şiirlerde kullanılan nazım şekilleri, üslup vb. özellikleri belirlemek, bu şiirlerin diğer türlerle ilişkisinin tespiti çalışmamızın diğer amacını oluşturmaktadır. Ele alınan şiirlere hem muhteva hem de biçimsel olarak bakılarak bu verilerden hareketle bir sonuca ulaşılmaya çalışılacaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu çalışma, redifi kişi adı olan şiirlerin gerek muhteva gerekse biçim olarak özelliklerinin belirlenmesi, redifi şahıs ismi olan şiirlerin en fazla kimlere yazıldığı, kişiler hakkında bilgi verici olup olmadığı, şahısların hangi yönleriyle ön plana çıktığı, şairin bu kişilere yaklaşımının gözlenebilmesi, yüzyıllara göre bu şiirlerin sayısında değişiklik olup olmadığı, bu tarz şiirlerde en çok hangi nazım şekillerinin kullanıldığı

vb. konularda bize değerlendirme yapabilme fırsatı vermesi bakımından önem arz etmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

Çalışmamız elimizdeki 314 divân üzerinden yapılmıştır. Konuyla ilgili müracaat ettiğimiz tezkirelerde şairlerin konuya değinmemesi, taradığımız divânlarda bazı sözcüklerin özel isim olup olmaması konusunda bir kanıya varamama olasılığı sınırlılık teşkil etmektedir.

1.5. Tanımlar

Şiir: "*Şi'r 'bir şeyi inceliklerini kavrayarak bilmek, sezerek vâkıf olmak; uyumlu, ölçülü ve âhenkli söz söylemek' anlamlarında masdar; 'seziş, hissediş, sezgiye dayanan bilgi; duygu ve heyecandan kaynaklanan uyumlu, ölçülü ve âhenkli söz' mânasında isimdir" (Durmuş, 2010, s.144).*

Redif: " *'Arkadan gelen, takip eden' anlamındaki redif kelimesi divân edebiyatında kafiye düzeniyle ilgili bir terim olmuştur" (Albayrak, 2007, s.523).*

Divân Edebiyatı: *Türk edebiyatının umumi gelişimi içinde, nazarî ve estetik esaslarını İslâmî kültürden alarak meydana gelen ve özellikle örnek kabul ettiği Fars edebiyatının her yönden kuvvetli ve sürekli tesiri altında şekillenip belirgin örneklerini vermeye başladığı XIII. yüzyıl sonlarından, XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar, bünyesini sarsıcı ve zayıflatıcı bir tepki ve değişikliğe uğramadan Arapça-Farsça kelimelerin geniş ölçüde yer aldığı bir dille varlığını altı asır sürdürmüş bir edebiyat geleneğidir (Akün, 1994, s.389).*

Din Dışı Kişiler: Peygamberler, halifeler, tarikat liderleri vb. dışında kalan kişilere denir.

BÖLÜM II

REDİFİ ŞAHIS İSMİ OLAN ŞİİRLERE GENEL BAKIŞ

2.1. Redifi Şahıs İsmi Olan Şiirler

"Redif, manzum eserlerde kafiyeyi oluşturan kelimenin son harfine eklenen harf, takı, kelime veya kelime grubudur. Sözlükte 'arkadan gelen, takip eden' anlamındaki redîf kelimesi divân edebiyatında kafiye düzeniyle ilgili bir terim olmuştur"(Albayrak, 2007, s.523).

Redifi özel isim olan şiirler üzerine YÖK Tez Merkezi tez kataloğu tarandı ancak yüksek lisans ve doktora düzeyinde bir çalışmaya rastlanmamıştır. Google Akademik, Dergipark, Web of Science sitelerinde de konu hakkında araştırmalar yapılmıştır. Makale düzeyinde konu ile ilgili doğrudan ve dolaylı olmak üzere az sayıda makale bulunmuştur. Doğrudan ilgili olan makaleler şunlardır:

Necâtî'nin Redifi Yer ve Şahıs İsmi Olan Gazellerinde Tasvir Unsurları (Çelik, 2014 s.92-99) ve *Klasik Türk Şiirinde Kişilere Yazılan Gazeller* (Öztürk, 2013, ISSN 2203 4548).

"Necâtî'nin Redifi Yer ve Şahıs İsmi Olan Gazellerinde Tasvir Unsurları" adlı makalede sınırlı sayıda şahsa yer verilmiştir. Çalışmada sadece gazellerdeki şahıslar irdelenmiştir. Redifte bulunan şahıslar tasvir edilerek anlatılmıştır. Makalenin bir kısmı da redifi mekân olan şiirlerden oluşmaktadır. Bu şiirlerde de mekân tasvirleri yapılmaktadır.

"Klasik Türk Şiirinde Kişilere Yazılan Gazeller" adlı makalede ise divân şiirinde şahısların şiirlerde nasıl ele alındığı, bazılarının redif olarak yer aldığı, bazılarının ise beyit içinde adının geçtiği üzerinde durulmuştur.

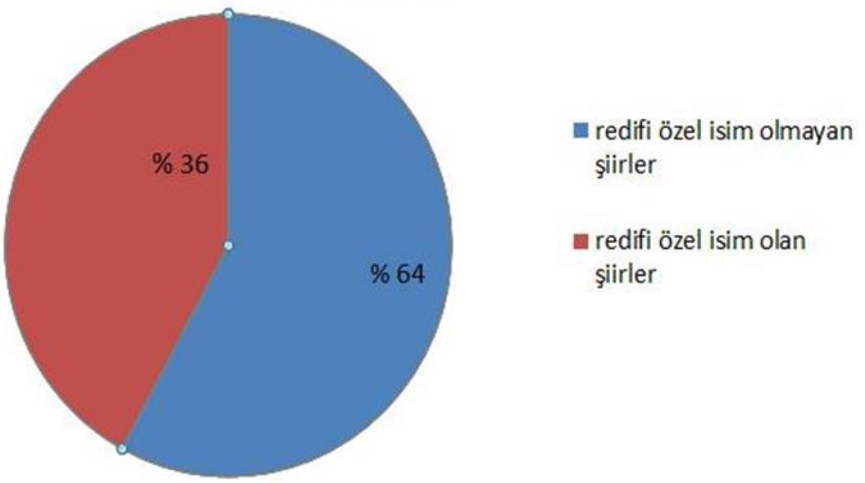
Konu ile dolaylı olarak ilgili olan makaleler ise:

Gazelde İkileme Redif ve İkileme Kafiye (Aydemir, 2009, s.80-118) ve *Divân Şairlerinin Gazellerinde Harf Tercihleri ve Redif Hususu* (Akkaya, 1996, s.19-24).

Bu incelemelerin ışığında redifi şahıs ismi olan şiirler üzerine yapılan araştırmaların sınırlı sayıda olduğu görülmüştür. Biz de bu çalışmalardan yararlanarak daha geniş biçimde tüm nazım şekillerinde ve ulaşabildiğimiz divânlarda tarama yaparak konuyu ele alacağız.

Divân şiirini incelediğimizde kişilerin büyük bir paya sahip olduğu görülür. Kişiler, şairlerce bazen beyit içinde, bazen şiir başlığında, bazen de redif olarak şiirlerde

yer almışlardır. Biz de tezimizin konusu olan redifi dinî olmayan şahıslara yazılan şiirleri inceleyeceğiz. Bu maksatla taradığımız 314 divân içinden 113 divânda 280 şiirde redifi şahıs ismi olan şiirlere rastladık. Bunları da aşağıdaki gibi dinî kişiler ve dinî olmayan kişiler olmak üzere bölümlere ayırdık. Şiirlerin % 64 ü redifi özel isim olmayan şiirlerden, %36 sı ise redifi özel isim olan şiirlerden oluşmaktadır.

Şekil 1. Klasik Türk edebiyatında redifi şahıs ismi olan şiirlerin yüzdelik dağılımı

2.1.1. Dinî Kişiler

Taradığımız 314 divân içinde tespit ettiğimiz 66 divân ve bu divânlarda bulduğumuz 178 şiirin dinî kişilere yazıldığını gördük. Dinî kişiler peygamber, dört halife, tarikat şeyhleri, ermişler olarak ele alınmıştır. Yaklaşım ve idealize edilme bakımından peygamberler mucizeleri, tarikat büyükleri ve ermişler ise kerametleri ile anlatılmıştır. Bu kişiler sıradan kişiler haricinde idealize edilir ve saygı duyulur. Hz. Muhammed ile ilgili yazılan şiirler na't, dört halife ile ilgili olanlar medh-i çihâr yâr-i güzin, diğerleri ise medhiye kapsamındadır. Bu kişiler; Hz. Muhammed (Resul, Muhammed, Ahmed, Resulallah, Mustafa, Muhammed Mustafa, Muhammed-i Arabî vb.), Hz. İsa (Mesih), Hz. Yûsuf, Hz. Hızır, Hızır Baba, Hz. Ebubekir (Sıddık), Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz Ali (Aliye'l Murtaza, Zülfikar, Haydar) Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Mevlana, Hacı Bektaş Veli, Şeyh Taceddin, Eşrefoğlu Rûmî Sultan, Şeyh Monla Ömer, Mîr Sultan, Sultan Emir, Derviş Ali, Hacı Efendi, Şeyh Hüsameddin Uşşâkî, Şeyhü'l Arab, Şeyh Abdülkadir Geylani, Hz. Muhyiddin, Habib-i Neccar, Hafız, Mazharî Sultan, Rufai Seyyid Ahmed, Bedevi, Cibav, Şeyh Şaban, İbrahim Bin Edhem, Hacı Bayram-ı Veli, Aziz Mahmud Hüdâyî, Seyyid Ahmet, Şeyh Ekber, Hz. Sezayi el

Edirnevi, Sevindik Dede, Niyazi, Hz. Gülşenî, Şems, Hz. Harih, Sultan Veled, Zehra, Fatıma ve Zeynep'tir.

Hz. Muhammed, Kur'an'da Cenab-ı Hakk'ın, resulü Muhammed'i bütün dinlere hâkim olacak hak dinin nebisi olarak gönderdiği (el-Feth/ 48-28-29), onu peygamberlerin sonuncusu yaptığı (el-Ahzab/ 33-40), Kur'an'ı bozulmak ve yok olmaktan koruyup kendi muhafazası altına aldığı (el-Hicr-i / 5-9), hak dininin son halkasını teşkil eden İslamiyet'i nihai şekline erdirdiği (el-Ma'ide /513) ve ondan başka din arayışına kalkışanın bu davranışının asla kabul görmeyeceği (Al-i imran/ 3-85) ifade edilmiştir. Bu suretle Resulullah'ın son peygamber olduğu vurgulanmıştır (Topaloğlu, 2005, s. 441).

"Hz. İsa Kur'an-ı Kerim'de İsa, İbn Meryem ve Mesih şeklinde zikredilen kendisine İncil'in verildiği, Hz. Muhammed'i müjdelediği bildirilen, 'Allah'tan bir ruh ve kelime' olarak tavsif edilen ancak kul olduğu vurgulanan peygamberdir." (Harman, 2000, s.465).

"Hz. Ali, Hz. Peygamber'in damadı, Hulefâ-yi Râşidîn'in dördüncüsü" (Fığlalı, 1989, s.371). Şiirlerde "Aliye'l Murtaza", "Zülfikar", "Haydar" v.b isimlerle kullanılmıştır.

"*Hz. Hasan, Hz. Peygamber'in torunu, Hz. Fâtıma ile Hz. Ali'nin büyük oğlu" (Fığlalı, 1997, s. 282).*

"Hz. Hüseyin, Hz. Peygamber'in torunu, Hz. Fâtıma ile Hz. Ali'nin küçük oğlu, Kerbelâ şehidi" (Fığlalı, 1998, s.518).

"*Hz. Fatıma, Hz. Peygamber'in, soyunu devam ettiren kızı"(Kandemir, 1995, s.219).*

"Hz. Zeynep, Hz. Ali ile Fâtıma'nın en büyük kızları" (Özkan, 2013, s.356).

"Hz. Osman, İlk müslümanlardan, Hulefâ-yi Râşidîn'in üçüncüsü" (Yiğit, 2007, s. 438).

"Hz. Ömer, Hulefâ-yi Râşidîn'in ikincisi" (Fayda, 2007, s.44). Adaleti ile ün kazanmıştır. Divân şairleri onun adını kulladıkları zaman onun adaletli oluşundan da bahsetmektedirler.

"*Hz. Ebubekir, İlk müslümanlardan, Hulefâ-yi Râşidîn'in birincisi" (Fayda, 1994, s.101)* . Sıddık ve Ebubekir isimleri ile divân şiirinde yer almaktadır.

"Hz. Yûsuf, Hz. Ya'kûb'un oğlu, İsrâiloğulları'na gönderilen peygamber"(Harman, 2013, s.1).

"Hz. Hızır, Hz. Mûsâ döneminde yaşayan, kendisine ilâhî bilgi ve hikmet öğretilen kişi"(Çelebi, 1998, s.406). "Hızır Aleyhisselam" ve "Hızır Baba" adları da onun için kullanılmaktadır.

"*Hz. Mevlana, Mevleviyye tarikatının kurucusu, mutasavvıf, âlim ve şair" (Öngören, 2004, s.441).*

"Hz. Şems, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin sohbet şeyhi"(Ceyhan, 2010, s.511).

"Sultan Veled, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin oğlu, mutasavvıf-şair" (Değirmençay, 2009, s.521).

"Hacı Bektaş-ı Veli, Bektaşîlik tarikatının kurucusu olarak kabul edilen Türkmen şeyhi"(Ocak, 1996, s.455).

"Eşrefoğlu Rumi, Kâdîriyye tarikatının Eşrefiyye kolunun kurucusu, mutasavvıf - şair"(Pekolcay &Uçman, 1995, s.480).

"*Emir Sultan, Bursalı meşhur sûfî, Yıldırım Bayezid'in damadı"(Algül & Azamat, 1995, s.146).*

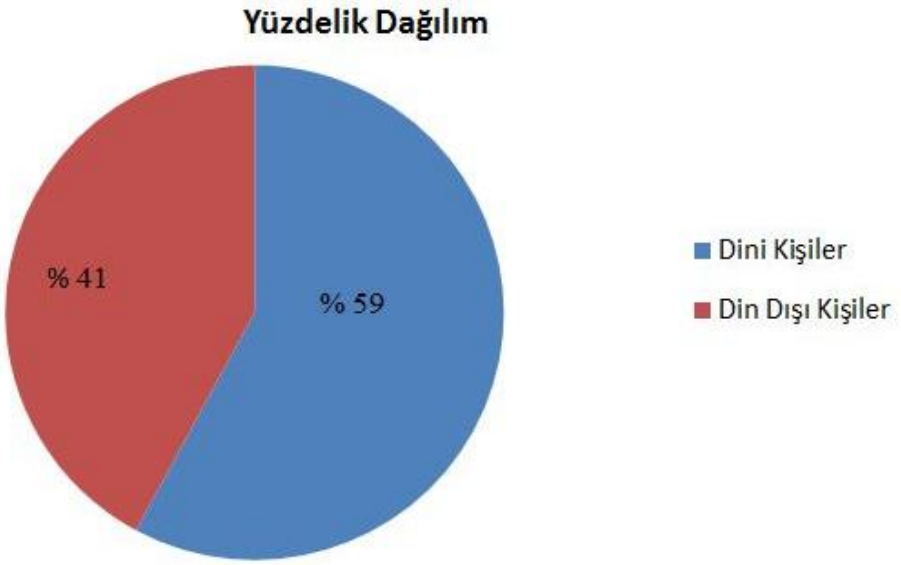
"Hacı Bayram-ı Veli, Bayramiyye tarikatının kurucusu"(Azamat, 1996, s.442).

"Aziz Mahmut Hüdâyî, Celvetiyye tarikatının kurucusu, mutasavvıf, şair"(Yılmaz, 1991, s.338).

"İbrahim Gülşenî, Halvetiyye-Gülşeniyye tarikatının kurucusu, şair"(Azamat, 2000, s.301).

"İbnü'l-Arabi, Lugat âlimi ve şiir râvisi"(Durmuş, 1999, s.487). Şeyhü'l Ekber, Hz. Muhyiddin İbni Arabi adları ile de anılmaktadır.

Bulduğumuz özel isim redifli şiirlerin %59 u dinî kişilerden, %41 i ise din-dışı kişilerden oluşmaktadır.

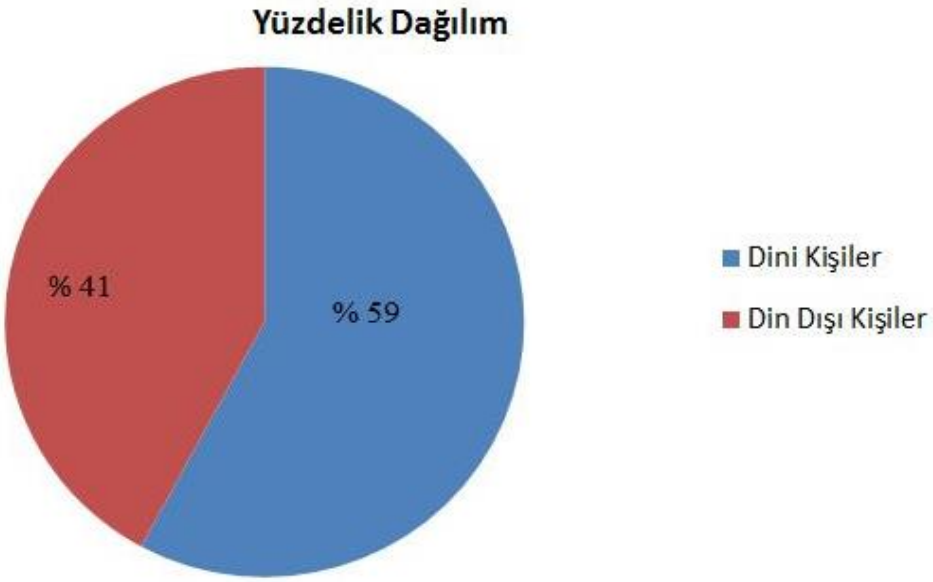

Şekil 2. Klasik Türk edebiyatında redifi şahıs ismi olan şiirlerin yüzdelik dağılımı

2.1.2. Din Dışı Kişiler

Taradığımız 314 divânın 47 sindeki 99 şiirde redifi din dışı olan kişileri bulduk. Bulduğumuz bu şiirler yüzdelik olarak %41 e denk gelmektedir.

Bu kişileri devlet adamları ve diğer kişiler olmak üzere iki başlık altında inceleyeceğiz.

Şekil 3. Klasik Türk edebiyatında redifi şahıs ismi olan şiirler

2.1.2.1. Devlet Adamları

Divân şiirinde devlet adamlarına yönelik çok şiir yazılmıştır. Redifte devlet adamlarının ismini zikreden şiirler ise az sayıdadır. Devlet adamları olarak redife konu olan şahıslar: Sultan Mehemmed (Fatih), Sultan Ahmed, Sultan Abdülaziz ve Kaymakam Bekir Paşa'dır.

2.1.2.2. Diğer Kişiler

Bu şiirlere konu olan kişiler değişik meslekteki kişilerdir. Bunlar: Ahmed, Lâtif, Memi, Hurrem, İshâk, Kâsım, İbrâhim, Çelebi, Şeh Mustafâ, Edhem, Kaya, Sinân, Lûtfi, Yûsuf, Mestî Çelebi, Şeyhî, Leylâ, Ferhâd, Gazanfer, Cafer, Mahmûd, Esirizâde Misli, Haydar Çelebi, Rıdvân, Hüsrev, Abdî, Misli Şah, Yûsuf Bâlî, Eyyüb, Ali Bâlî, Hasan, Cem, Kurd Bâlî, Rüstem, Halil, İskender, Behrâm, Fevzî, Dürrî, Kays, Veli, Bihzâd, Çelebi (Mustafa Çelebi), Gurbî, Haşmet, Aşkî, İffet, Fıtnat Hanım, Mösyö Yanko Tercemân'dır.

2.2. Yüzyıllara Göre Redifi Şahıs İsmi Olan Şiirler

2.2.1. 14.Yüzyıl

XIV. yüzyıl divân edebiyatının filizlendiği yüzyıldır. Bu yüzyıla ait taradığımız divânlarda Ahmed-i Dâ'î nin divânında bir adet redifi din dışı kişi olan şiire rastladık. Bu şiirde " Ahmed" ismi redifte yer almaktadır. Bu şiirde Ahmed-i Dâ'î bu kişiyi klasik şiirin genel mazmunlarını da kullanarak tıpkı bir sevgiliyi anlatır gibi âşıkâne tarzda ele almıştır.

Tablo 1

XIV. Yy. Redifte Din Dışı Şahıs İsmi Kullanan Şairler ve Adı Geçen Kişiler

Ahmed-i Dâ'î	Ahmed

2.2.2. 15. Yüzyıl

XV. yüzyılda divân sahibi şair ve şiir sayısında bir artış olmuştur. Bu şiirler divân şiirinin klasik aşk teması ve basmakalıp mazmunlarından yararlanılarak kaleme alınmıştır.

Tablo 2

XV. Yy. Redifte Din Dışı Şahıs İsmi Kullanan Şairler ve Adı Geçen Kişiler

Âhî	Lâtif
Âhî	Memi
Âhî	Hurrem
Âhî	Ahmed
Ahmed Paşa	İshâk
Ahmed Paşa	Kâsım
Ahmed Paşa	İbrâhim
Ahmed Paşa	Çelebi
Ahmed Paşa	Şeh Mustafa
Çâkerî	Edhem
Çâkerî	Kaya
Fâkih	Sinân
Fâkih	Çelebi
Karamanlı Nizâmi	Mustafâ
Karamanlı Nizâmi	Lutfî
Mesîhî	Yûsuf
Mesîhî	Memi
Necâtî	Mestî Çelebi
Necâtî	Şeyhî
Necâtî	Memi
Şehzâde Korkut	Leylâ

2.2.3. 16.Yüzyıl

XVI. yüzyıl divân şiirinin çok eser verilen dönemidir. Doğal olarak bu yüzyılda redifi din dışı kişi olan şiirlerde de bir artış olmuştur. Bu şiirler, divân şiirinin klasik aşk teması ve mazmunlarıyla ele alınmış ve birkaç şiir ise övgü yapmak amacıyla yazılmıştır.

Tablo 3

XVI. Yy. Redifte Din Dışı Şahıs İsmi Kullanan Şairler ve Adı Geçen Kişiler

Edincikli Ravzî	Kaya
Edirneli Nazmî	Ferhâd
Edirneli Nazmî	Gazanfer
Edirneli Nazmî	Cafer
Edirneli Nazmî	Mahmûd
Edirneli Nazmî	Esirizade Misli
Edirneli Nazmî	Memi Çelebi
Emrî	Haydar Çelebi
Fütûhî	Rıdvân
Gelibolulu Sürûrî	Memi
Hayretî	Memi
Hayretî	İshâk
Hayretî	Hüsrev
Hayretî	Abdî
Hudâyî-i Kadîm	Kaya
Hudâyî-i Kadîm	Misli Şah
İstanbullu Ümîdî	Kaya
Kabûlî İbrâhim	Abdî
Kabûlî İbrâhim	Yûsuf Bâlî
Kabûlî İbrâhim	Eyyüb
Kabûlî İbrâhim	Mehemmed Şah
Kabûlî İbrâhim	İbrâhim
Kabûlî İbrâhim	Mehemmed
Meâlî	Memi Çelebi
Meâlî	Hüsrev Çelebi
Meâlî	Ali Bâlî
Meâlî	Hasan Bâlî
Mostarlı Ziyâ'î	Mahmûd
Nev'î	Sultan Mehemmed
Pirkâl	Leylâ
Sehâbî	Cem
Üsküplü İshâk	Mustafâ
Zâtî	Hurrem
Zâtî	Misli
Zâtî	Kurd Bâlî
Zâtî	Ferhâd
Zâtî	Rüstem
Zâtî	Halil
Zâtî	Cafer
Zâtî	İskender
Zâtî	Kasım
Zâtî	Behrâm
Zâtî	Ali Bâlî

2.2.4. 17. Yüzyıl

Bu yüzyılda tespit ettiğimiz şiirler içinden âşıkâne tarz şiirlerde azalmalar olmakla beraber monolog tarzda yazılan şiirlerde bir artış olmuştur. Fevzî'nin "Fevzî" redifli şiiri, Gümülcineli Dürrî'nin "Dürrî" redifli şiiri monolog tarzında ve Fevzî İstanbullu Mehmed'in "Çelebi" redifli şiiri mersiye tarzında yazılmıştır. Diğer şiirler ise övgü ve âşıkâne tarzda ele alınmıştır.

Tablo 4

XVII.Yy. Redifte Din Dışı Şahıs İsmi Kullanan Şairler ve Adı Geçen Kişiler

Fevzî	Fevzî
Fevzî İstanbullu Mehmed	Çelebi
Gümülcineli Dürrî	Dürrî
Hâfız Ahmed Paşa	Ahmed
Nâbî	Halil
Nev'îzâde Atâyî	Kays
Nisârî	Veli
Şehrî	Bihzâd
Talip Ahmed Bosnevî	Çelebi

2.2.5. 18. Yüzyıl

XVIII. yüzyılda Gurbî ve Haşmet konuyu monolog, Ebûbekir Celâlî medhiye, diğer şairler ise âşıkâne tarzında ele almıştır.

Tablo 5

XVIII.Yy. Redifte Din-Dışı Şahıs İsmi Kullanan Şairler ve Adı Geçen Kişiler

Benderli Cesârî	İbrâhim
Ebubekir Celâlî	Bekir Paşa
Gurbî	Gurbî
Haşmet	Haşmet
Nâilî	Ahmed

2.2.6. 19. Yüzyıl

XIX. yüzyılda bu tarz şiirlerin redifinde kadın isimleri de kullanılmıştır. Bu yüzyılda monolog, övgü vb. yaklaşımlar görülür.

Tablo 6

XIX.Yy. Redifte Din Dışı Şahıs İsmi Kullanan Şairler ve Adı Geçen Kişiler

Aşkî Mustafa	Aşkî
Fazıl Ahmed Paşa	Kays
Racûlî	Abdülaziz
Sırrı Râhile Hanım	İffet
Zekî	Fitnat
Fatîn	Mösyö Yanko Terceman

BÖLÜM III

REDİFİ ŞAHIS İSMİ OLAN ŞİİRLERİN İNCELENMESİ

3.1. Biçim

3.1.1. Kullanılan Nazım Şekilleri

Redifi din dışı kişi olan şiirlerin nazım şekillerine baktığımızda, bu şiirlerin genellikle gazel nazım şekli ile yazıldığını görmekteyiz. Bulduğumuz şiirlerden 88 i bu şekilde yazılmıştır. Gazel haricinde 4 murabba, 1 tahmis, 4 kıt'a, 1 divan ve 1 nazm kullanılmıştır.

Tablo 7

Şiirlerde Kullanılan Nazım Şekilleri

Gazel	88
Murabba	4
Tahmis	1
Kıta	4
Nazm	1
Divan	1
Toplam	99

Bilindiği üzere gazeller aşk, sevgilinin güzelliği vb. konuları anlatır. Bizim bulduğumuz şiirlerde de gazel şeklinde yazılan şiirler büyük yer tutmaktadır. Şairlerin bu nazım şeklini tercih etmeleri onların âşıkâne yaklaşımda konuyu ele aldıkları fikrini verir. Bu şiirlerin %80'i âşıkâne, %19'u medhiye, %1'i mersiye tarzında ele alınmıştır.

3.1.2. Vezin

Vezin, bir şiirde ahengi sağlamak için kullanılan önemli bir biçim unsurudur. Redifi dinî şahıs olmayan şiirlerin vezin dağılımı şunlardır:

Tablo 8

Şiirlerde Kullanılan Vezinler

Fâ'ilâtün/ Fâ'i lâtün/ Fâ'i lâtün/ Fâ'ilün	25
Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îlün	22
Mef'ûlü/Fâ'ilâtü/Mefâ'ilü/Fâ'ilün	13
Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün	11
Fe'ilâtün(Fâ'ilâtün) / Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün (Fâ'lün)	10
Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/Fe'ûlün,	6
Mef'ûlü/Mefâ'ilü/Mefâ'ilü/Fe'ûlün	5
Mefâ'ilün/Fe'ilâtün/Mefâ'ilün/Fe'ilün	3
Fe'ilâtün/Mefâ'ilün/Fe'ilün	2
Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Fe'ilün	1
Mef'ûlü/Mefâ'ilün/Mef'ûlü/Mefâ'ilün	1

3.1.3. Kafiye ve Redif

Kafiye ve redif bir şiirdeki ahengi sağlayan en önemli iki biçim unsurudur. Bu bölümde ortak ve/veya yaygın kullanılan kafiye sesleri ve bunların birbirleriyle olan etkileşimleri hususunda bir değerlendirme yaptığımızda bir sonuç bulamamaktayız. Kullanılan uyaklara baktığımızda ise 51 şiirde zengin, 36 şiirde tam, 12 şiirde de yarım uyak kullanıldığını görmekteyiz. Gördüğümüz üzere şairler en çok zengin uyak kullanmayı tercih etmişlerdir.

Tablo 9

Şiirlerde Kullanılan Uyak Türleri

Zengin uyak	51
Tam uyak	36
Yarım uyak	12

İncelediğimiz şiirlerin redifleri 43 ünde isim, 41 inde isim ve ek, 15 inde ise isim ve kelime grubu şeklinde kullanılmıştır.

Tablo 10

Redifte Kullanılan İsmin Yapısı

İsim	43
Isim + Ek	41
Isim + Kelime Grubu	15

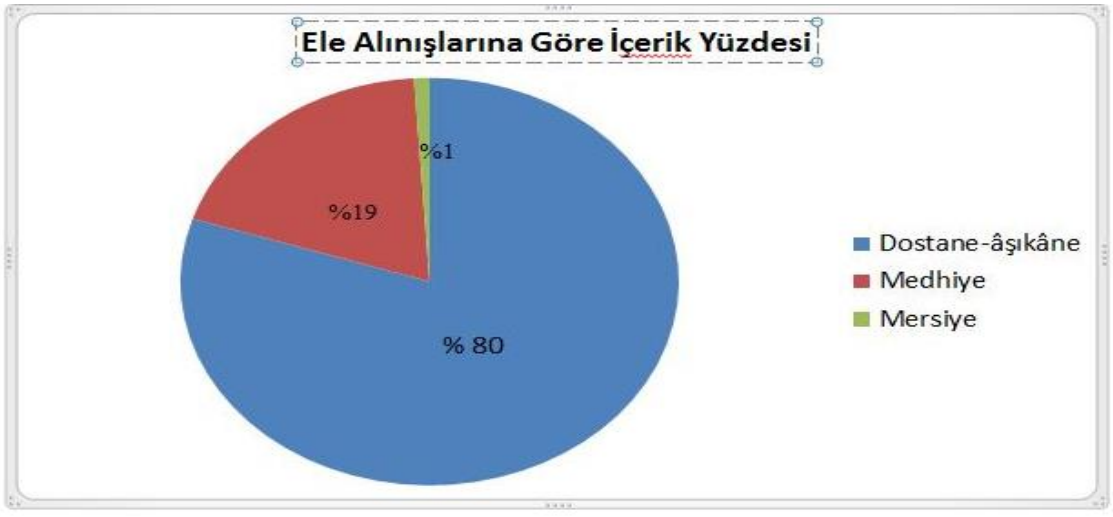
3.1.4. Dil

Redifi din dışı kişi olan şiirlerin dil özelliklerine baktığımızda kullanılan dilin ağır olmadığı, nispeten sade dille yazıldığını görmekteyiz. Bunun nedeni bu şairlerin gazel dilini kullanmalarıdır. Ayrıca rediflerde kullanılan kişiler bazı şiirlerde laubali şekilde anlatılmıştır. Bu tarzda redifi kullanan şairler: Çâkerî, "Kayacuğum", Hüdâyî-i Kadîm, "Kayacuğum", İstanbullu Ümîdî, "Kayacuğum", Fevzî İstanbullu Mehmet, "Çelebüm".

3.2. İçerik

3.2.1. Şiirlerde Adı Geçen Şahıslar ve Şiirler

Bu bölümde bulduğumuz şiirlerdeki kişileri tezkirelerdeki bilgilere göre tanıtarak, şiirleri açıklama, ele alınışlarına ve yüzyıllarına göre değerlendirme yapacağız. Bu şiirler ele alınışlarına göre %80 âşıkâne, %19 medhiye ve %1 mersiye tarzında anlatılmıştır.

Şekil 4. Türlere göre klasik Türk edebiyatında redifi dini şahıs olmayan şiirler

3.2.1.1. Abdî

Hayretî ve Kabûlî İbrâhim şiirinin redifinde bu kişiyi kullanmışlardır. Kaynaklarda bu şairlerin yaşamış olduğu yüzyılda yaşamış Abdî isimli bir kişiye denk gelmekteyiz. Bu kişinin, şairlerin redifte kullandığı kişi olup olmadığı konusunda kesin bir hükme varamamaktayız.

16. yüzyılın tanınmış şairlerindendir. Bursalıdır. İsli Abdî adıyla ünlenmiştir. Abdî, Kâdirî Efendi'ye bağlı olmuştur. Bundan sonra da Bursa'da Hamza Bey medresesine müderris olmuştur. Kâdirî Efendi'nin desteğiyle Ebussuud Efendi'nin İstanbul kadılığı döneminde niyâbet hizmetine getirilmiştir.

Kesret-i 'amâ'ir ü hazâ'ir-i selâtîn-i mâlikü'r-rikâb ile felekkıbâb ve letâfet-i hevâ vü 'uzûbet-i âb ile makbûl u memdûh-ı şeyh ü şâbb olan Burusa-i mahrûsadandur. İsli 'Abdî dimekle meşhûrdur. Kayd-ı tahallusdan âzâde ve şi'r-i belâgat-şi'ârı nakş-ı mahlasdan sâde olan şu'arâdan ma'dûd u mezkûrdur. Merhûm Kâdirî Efendiden mülâzım olup Burusada yigirmi akçe ile Hamza Beg müderrisi olmış idi. Kadirî Efendinün mezbûra nihâyetde meyl ü ragbeti olup manzûr-ı 'ayn-ı kemâl-i 'inâyet ü re'feti olmagın merhûm şeyhü'l-islâm müfti'l-enâm Ebu's-su'ûd Efendiden İstanbul kâdîsi iken şefâ'at idüp hidmet-i niyâbetini alıvirüp ol hidmete ki mahz-ı mahdûmiyyet ü 'ayn-ı sa'âdetdür nâ'il olup ol makûle 'âlim ü fâzılun nâ'ibi olmak devletine vâsıl olmış idi (Sungurhan, 2017, s.539-540).

Hayretî, şiirini âşıkâne tarzda ele almış ve ele alınan kişinin güzellik unsurlarını anlatmıştır. Buna göre onun dudağının can saçtığı, boyunun servi ağacına benzetildiği, yüzünün parlak olduğu anlatılmaktadır. Ayrıca o güzele köle olanların dünya şahı olacağı, sonsuz hayata ulaşacağı ifade edilmektedir.

Lebleri san gonca-i bâğ-ı cinândur Abdî'nün
Kâmeti bâlâsı bir serv-i revândur Abdî'nün

Yolına kurbân olanlar 'ömr-i sermed kesb ider
Abdi olan cân ile şâh-ı cihândur Abdî'nün

Ehl-i hâle pertev-i nûr-ı tecellâdur yüzi
Asitânı kıblegâh-ı 'âşıkândur Abdî'nün

İşiginde cân u baş terk itmeyenler ey gönül
Da'vî-i 'ışkında vallâhi yalandur Abdî'nün

Vasf-ı hüsnin nicesi itsün kişi kim Hayretî
Lebleri cân zülfi 'ömr-i câvidândur Abdî'nün
(Hayretî G.238) (Çavuşoğlu & Tanyeri, 1981, s.280)

Kabûlî İbrahim şiirinde Abdî'ye köle olmak istediğini söylemektedir. Çünkü onun kaşlarının ve yüzünün güzelliğine herkes hayrandır. Şair, Abdî'nin gözlerini Tatar'a benzeterek onun gönül hanesini yıkarak perişan halde bıraktığını ve gözlerinin acımasız olduğunu anlatmaktadır. Bu özellik divân şiirinde kullanılan basmakalıp bir mazmundur. Tatar, zalimlik sembolüdür. Şair de yaşadığı sıkıntıyı böyle dile getirmektedir.

Cân u dilden nola olsam ben de 'abdi Abdî'nün
Şâh-bâz-ı çeşmi murg-ı cânı kapdı Abdî'nün

Kaşları mihrabına herkes perestâr ol bütün
Sûret-i zibâsına çok kişi tapdı Abdî'nün

Hâne-i kalbüm nice eyyâmıdur vîrân idi
Lutf idüp mi'mâr-ı dest-i lutfı yapdı Abdî'nün

Hân u mân-ı hane-i cân u teni tâlân içün
Çeşm-i Tâtârı gönül mülkine çapdı Abdî'nün

Yıkmadı gönlin ele aldı Kabûlî bendenün
Dest-i ihsânı yine bir Ka'be yapdı Abdî'nün
(Kabûlî İbrahim G.193) (Erdoğan, 2008, s.627)

3.2.1.2. Abdülaziz

Racûlî, Osmanlı'nın dağılma döneminde tahtta oturan Sultan Abdülaziz'i övmek amacıyla Hicri 1277/ Miladi 1861 yılına tarih düşürüp, onun cömertliği, cesareti, yardımseverliği vb. özelliklerini anlatmıştır. Padişah'ın hükmünün kılıcı din

düşmanlarına korku salmaktadır. Sultan'ın cesareti, divân şiirinde cesareti ile ün yapmış Rüstem-i Zâl'dan bile daha üstündür. Ayrıca şair, sultanın müslümanlara hizmet etmesi için Allah tarafından gönderildiğini ve halkına iyi hizmet ettiğini vurgulamaktadır.

Kabza-i teshîrine dünyâ kemân Abdülaziz
Tîr-i hükmün kıldı a'dayı nişân Abdülaziz

Çün şecâ'at Hayderi esrâr-ı etvârın senin
Tiz ider a'dâ-yı dîni perîşân Abdülaziz

'Avn-ı Bârî ile gün günden cesâret gösterüp
Rüstem-i Zâl'i geçer bir kahraman Abdülaziz

Sen 'azîz ismin 'azîz Mevla 'azîz oldıgına
Eylemiş İmam-ı Müslimîn Hân Abdülaziz

Havf idüp Hak'dan felek 'asrında 'aksi dönemez
Togrıdan togrı gider bu devran Abdülaziz

Posta-i hurşîd şarkdan garba jurnâl getürüp
Hizmetin görmek diler bu âsümân Abdülaziz

Kim sana sıdk ile hizmet eylemez ey padişah
Sen vekîl-i fahr-i 'âlemsin beyân Abdülaziz

Şâh-ı 'âdildir 'azîz rahmân sıfâtıyla muzâf
İsm-i hakdır zikr ider kevn (ü) mekân Abdülaziz

Hâk pâyinden sirâyet eyleyüp râh-ı Hüdâ
Hamdülillah kim düzildi âsitân Abdülaziz

Gâz ile pür şu'le-yâb oldı bütün heb hâs ü 'âm
Sâye-i şâhânede çok şâdümân Abdülaziz

Bunca bin tekâ'üdin çerâğ idüp ihsân-ı küll
Genc-i ihsân eyleyüp âb-ı revân Abdülaziz

Bâ-husûs bu bende-i ednâ dahi tekâ'üdem
Beş vakitde çok sana du'acıyan Abdülaziz

Çün ezel nizâm (u) tanzimât bilmezmiş selef
Hükm-i tecdîd-i Süleymân-ı zamân Abdülaziz

Hâk pâyinde niyâz ehli Racûlî târihi
Kadr-i vâlâ şehenşâh-ı cihân Abdülaziz
1277
(Racûlî, Tar.5) (Karakaş, 2008, s.328-329-330)

3.2.1.3. Ahmed (Şâiri Ahmed-i Dâ'î)

Ahmed-i Dâ'î, bu kişiyi klasik şiirdeki basmakalıp mazmunları kullanarak şiirinde işlemiştir. Şair, bu kişinin güzellik ülkesinin sultanı olduğuna, yüzünün güzelliğine, ahlaklı ve cömert oluşuna vurgu yapmaktadır. Ayrıca şair, sevgilinin yüzünü görememesi durumunda sıkıntı çekeceğini anlatmaktadır. Âşıkların sıkıntı çekmesi divân şiirinde sık gördüğümüz durumlardan biridir.

Cihan tendür velîkin cânı Ahmed
Dükeli canlarun cânânı Ahmed

Cihan hüsnün ile bağdâd olupdur
Cihân bağdâdınun sultânı Ahmed

Melâhat mülkinün şâh-ı cihânı
Sa'âdet ordusınun hânı Ahmed

Vefâ vü hulk içinde yok nazirün
Letâfet gevherinin kânı Ahmed

Cemâl ü hüsn ü hulk u lutf u ihsan
Kamu hakdan sana erzâni Ahmed

Yüzini görmese bir lahza Dâ'i
Yakılır derd ile dermânı Ahmed

Gezer şehri kamu başdan ayağa
Yörür ister sorar kim kanı Ahmed
(Ahmed-i Dâ'î G.303) (Özmen, 2001, s. 255)

3.2.1.4. Ahmed (Şâiri Âhî)

"Kur'ân'da adı 14 yerde anılan Hz. Dâvûd, sesinin güzelliği ile meşhurdur. O Zebûr'u okurken herkes susup onu dinlermiş"(Pala, 2017, s. 108).

Ahî, sevgilinin güzelliğinden bahsederek onun vefasız, zalim, eziyet eden vb. özelliklerinden bahsetmektedir. Ayrıca sesinin güzelliği ile meşhur olan Hz. Dâvûd'a göndermede bulunarak onun üzerinden bu kişinin sesinin güzelliğine vurgu yapmaktadır. Sevgilinin hayali âşığın gönlünde yer tutmaktadır. Bu da âşığı sıkıntıya düşürmektedir.

Âfitâb-ı subh-ı devletdür cemâli Ahmed'ün
Gülsitân-ı bâğ-ı cennetdür visâli Ahmed'ün

Cân ü dil rahşını târâc itmeğe ey dostlar
Tutdı cismümde vatan haylî hayâli Ahmed'ün

Bir nefes gitmez hayâli gözlerümden hâlünün
Merdüm-i çeşmümdedir gûyâ ki hâli Ahmed'ün

Bülbül-i gûyâ gibi bir dem ser-âgâz eylese
Nağme-i Dâvûd'a ta'n eyler makâli Ahmed'ün

Künc-i fürkâtde yaturken hamdü li'llâh Âhî' ya
Oldı ben dil-hasteye munis hayâli Ahmed'ün
(Âhî G.56) (Sungur, 1994, s.130)

3.2.1.5. Ahmed (Şâiri Hâfız Ahmet Paşa)

Hâfız Ahmet Paşa, Hicri 1013/ Miladi 1605 senesinde Sultan Ahmed'in çocuğunun doğmasından dolayı ona tarih düşürerek onun fiziksel ve karakteristik özelliklerine övgüde bulunmaktadır. Şair, yeni doğan çocuğun mutluluk ufkundan güneş gibi doğduğunu, ailesine sevinç getirdiğini anlatmaktadır. Ayrıca şair, şehzâde'nin boyunun ve ömrünün uzun olmasını ve mutlu bir yaşam sürmesini dilemektedir.

Matla'ı çerh-i sa'âdetden güneş-veş togdı çün
Oldı meh şehzâdesine dâye sultân Ahmed'ün

Bağ-ı devlet içre ber-hordâr ide anı Hudâ
Kâmeti nahli ire bâlâya sultân Ahmed'ün

Hak bu kim şeh-zâdesi dünyaya gelmeklik ile
İrdi kadr u rif'ati 'ulyâya sultân Ahmed'ün

Pîr olup şehzâdesi hep zâdesinün zâdesi
Kasrı bahtına ola pîrâye sultân Ahmed'ün

Hâfızâ hamd ile mahsûb olsa ger târîh olur
Geldi bir şeh-zâdesi dünyaya sultân Ahmed'ün
Sene (1013)
(Hafız Ahmet Paşa Kıt.4) (Uysal, 2010, s.160-161)

3.2.1.6. Ahmed (Şâiri Naîlî)

Naîlî, şiirinde Ahmed'i klasik şiirdeki sevgili tipolojisinde anlatarak onun güzellik unsurlarından ve karakteristik özelliklerinden bahsetmektedir. Buna göre Ahmed'in yüzü gül, dili şeker, ağzı hokka gibidir. Bakışları da canlar yakan acımasız bir cellat gibi ifade edilmektedir. O gözler kan dökmede hiç tereddüt etmemektedir. Sevgili, vefasız ve âşığa karşı ilgisizdir.

Gülgonce-i bâg-ı cândır Ahmed
Reng-i gül ü gülsitândır Ahmed

Güftâra gelip olur şeker-rîz
Bir hokka-dehen cevândır Ahmed

Düzdîde nigâh ile hemîşe
Gâret-ger-i hânümândır Ahmed

Cellâd-ı nigâhı gibi dâ'im
Kan dökmede bî-amândır Ahmed

Şâhenşeh-i nev-zuhûr-ı fitne
Nev-devlet-i hüsn ü ândır Ahmed

Nâz ile ki eylese tekellüm
Tûtî-i şeker-zebândır Ahmed
(Naîlî G.35) (İpekten, 1990, s.170)

3.2.1.7. Ali Bâlî

Şiirinin redifinde bu isme yer veren şairler Zâtî ve Meâlî'dir. Bu kişi ile redifte onun adına yer veren şairlerin yaşadığı yüzyılın aynı olmasından dolayı bu şiirleri bir başlık altında topladık fakat kaynaklarda bulduğumuz kişi ile şiirlerde işlenen kişinin aynı olup olmadığı konusunda kesin bir hükme varamamaktayız.

Fedâyî-i Edirnevî ismiyle kaynaklarda yer alan bu kişi Ali Bâlî adıyla meşhurdur. Yüz güzelliği ile bilinmektedir. Güzel bir sese sahiptir. Ayrıca resimde de yeteneklidir. Hicri 969/ Miladi 1561 yılında vefat etmiştir. Şiirlerde, bu kişinin güzelliği, şeker ağızlı oluşu vb. güzellik unsurları şairlerce övülmektedir.

Fedâyî-i Edirnevî: 'Alî Bâlî dimekle meşhûr ve hüsn-i letâfetle pesend-i cumhûr idi. Sene tis'â ve sittîn ve tis'â mi'ede terk-i 'âlem-i fânî kılup cânın fedâ-yı yârân idüp tâlib-i ravza-i câvidânî oldı. Hâl-i hayâtında ol cevân-ı mâh-ruhsâr şâh-zâde-i cevân-baht-ı nâmdârun kapusında sipâhî-i kâm-kâr ve âfız-ı suhen-güzâr idi ve nakş u savt

okımada makbûl-i herkes zîrâ ki ziyâde sâhib-hüsn ü hûb-nefes kimesne idi (Solmaz, 2009, s. 253).

Zâtî, şiirini âşıkâne tarzda ele almış ve divân şiirinin basmakalıp mazmunlarını burada kullanmıştır. Şair, şiirinde sevgilinin güzelliği ile kendisine eziyet ettiğini, sevgilinin zalim gözünün kanlar döktüğünü ve dudağının şeker saçtığını anlatmaktadır. Âşık da bu zulüm karşısında perişan haldedir.

Olalı ‘ışkun ile yâr Ali Bâlîcüğüm
Olmışâm derde giriftâr Ali Bâlîcüğüm

İş güç idinme bana cevr-ü-cefâ eylemegi
Â benüm şûh-ı cefâ-kâr Ali Bâlîcüğüm

Kana kana nice merdümlerin içdi kanın
Ol iki dide-i hûn-hâr Ali Bâlîcüğüm

Sâye-veş çalma yire ‘âşık-ı üftâdeleri
Kılma ağyar ile reftâr Alî Bâlîcüğüm

Şerbet-i şehd-ü-şeker revza-i cânı ter ider
Eylesen lûtf ile güftâr Alî Bâlîcüğüm

Sögicek agzuma gayetde safâ kesb iderin
Ol iki lâ’l-i şeker-bâr Alî Bâlîcüğüm

Geldi dîzârunı su gibi revân görmek içün
Zâtî-i ‘âşık-ı dîzâr Ali Bâlîcüğüm
(Zâtî G.988) (Tarlan, 1970, s.492)

Meâlî, şiirinin redifinde bu kişiye yer vermiş ve bu kişiyi âşıkâne tarzda ele almıştır. Buna göre sevgilinin yüzünün güle, dudağının şaraba benzediği anlatılmaktadır. Ayrıca şair, sevgilinin güzelliği karşısında bülbül gibi inlediğini, perişan halde olduğunu ve herkesin ona acıdığını ifade etmektedir.

Güle benzer ruh-i zîbâsı Alî Bâlî'nün
Müle benzer leb-i hamrâsı Alî Bâlî'nün

Ârzû komadı gülzâr-ı cinân seyrine hîç
Ruh-i zîbâsı temâşâsı Alî Bâlî'nün

Âh kim öldüriserdür beni bugün yarın
Dôstlar va'de-i ferdâsı Alî Bâlî'nün

Yanağı gül-şen-i cennet tudagı gonce-i gül
Ben kulı bülbül-i gûyâsı Alî Bâlî'nün

Bu Me'âlîye kılur rahm cihân halkı kamu
Olalı 'âşık-ı şeydâsı Alî Bâlî'nün
(Meâlî G.217) (Ambros, 1982, Sayfasız)

3.2.1.8. Aşkî

Aşkî Mustafa b. Ömer el-Kilisî, nisbesinden de anlaşılacağı gibi, Kilisli olup, doğum tarihi belli değildir. 18.yüzyılın son çeyreğinde doğmuş olması muhtemeldir. Bu şâir şeyhin hayatı hakkında, mevcut kaynaklarda, maalesef, bugüne kadar herhangi bir kayda rastlanmamıştır. Bazı tarih manzumelerinden 19. Asrın üçüncü çeyreğinde ölmüş olabileceği anlaşılmaktadır (Yapa-Bıyık, 2007, s.7).

Aşkî, iç monolog tarzında konuyu ele almıştır. Bu şiir tevhid, münacât ve na't benzeri içeriğe sahiptir. Şair, insanın yaradılışını anlatarak onun Allah tarafından yoktan yaratıldığını, insanın vücuduna şerefli ruh emanet edildiği, Allah'ın insanı hayvanlardan farklı özellikte yarattığı anlatılarak insanın buna şükredip fani dünya yerine Allah'a yönelmeleri gerektiğini dile getirmektedir.

Seni var eyleyen yokdan düşün Mevlâdur ey Aşkî
Hudâya hamd u şükrün gayrdan evlâdur ey Aşkî

Seni bir nutfe-i nâ-pâkden halk eyledi Hallâk
'İzâmü'l-lahm et ü cildiyle seni iksâdur ey Aşkî

…….edüp mazhar bikûn emri
İki mecrâ-yı ednâdan seni icrâdur ey Aşkî

Peder mâder kucağunda edüp nâz ile perverde
Olara rahmet ü şefkat Hudâ a'tâdur ey Aşkî

Seni nutk ile temyîz eyleyen hayvandan Hakdur
Kerâmet tâcı ber-ser nazm-ı kerramnâdur ey Aşkî

Kefil-i rızkun olmış hilkatünden nice sâl akdem
Bu ni'metler ki vardur hep sana bahşâdur ey Aşkî

Sana tevhîd-i imân etdi ihsân ni'met-i a'zam
Seni pâk eyleyen şirkden o bî-hemtâdur ey Aşkî

Husûsa ümmet etmişdür seni mahbûbuna Allah
O şâh-ı kabe kavseyn sırrıdur ey Aşkî

Vücûd-ı Âdeme rûh-ı şerîfi olmasa tevdi'
Melâ'ik secde etmezdi şeh-i levlâkdur ey Aşkî

Necât-ı Âdem ü Havva olupdur nâm-ı vâlâsı
Habîbün sâyesünde 'ilmü'l-esmâdur ey Aşkî

Tevessül-gâh-ı Nuhdur fülk-i gamdan oldı vâreste
Cemi'-i enbiyâya merci'-i me'vâdur ey Aşkî

Halilün sulbüne nakl oldığından rûh-ı pür nûrı
Eden berd-i selâm ol âteşi Tâhâdur ey Aşkî

Necât-ı Hazret-i Musa hakikatde Resûlullah
Hakikat-bînsin gör nefha-i 'İsâdur ey Aşkî

Cemi'-i enbiyânun şehsüvârına olup ümmet
Bu ni'met cümleden a'zam dahi evlâdur ey Aşkî

Verüp 'ilm ü ma'ârif hakk u bâtıl fark eder oldun
Gece gündüz heman derdün denî dünyadâdur ey Aşkî

Bakup rîş-i sefîde et hayâ Allahdan bir kez
Esîr-i nefs ü şeytansın sana hayfâdur ey Aşkî

Geçürdin 'ömr-i heftâdı heman fısk u fücûr içre
Tefekkür etmedin bir kez yârın 'ukbâdur ey Aşkî

Ne iş etmek dilersen ba'd-ez-în yok ta'ata kudret
Hemân ağla gece gündüz sana bercâdur ey Aşkî

Seher- hîz ol tazarru' eyle girye çok recâ eyle
Devâm-ı tövbe derd-i mücrime edvâdur ey Aşkî

Şefi'u'l-müznibîne çok salât u hem selâm eyle
Şeh-i kevneyndür hem sırr-ı mâ-evhâdur ey Aşkî
(Aşkî G.532) (Yapa Bıyık, 2007, s.547-548)

Aşkî, diğer şiirinde de kendine yer vermiştir ve monolog tarzında ele almıştır. Hayatını anlatarak ulaştığı makamı ve dünya malına değer verdiğini anlatmaktadır. Şair ayrıca dünyevî işleri bırakıp evrenin tek sahibi Allah'a yönelmek gerektiğini dile getirerek geçmişte yapmış olduğu hatalardan duyduğu pişmanlığı söylemektedir.

Habîbullah zaman oldı deründen dûrdur Aşkî
Dü çeşmi ravza-i firdevsden mehcûrdur Aşkî

Der-i devlet medârunda mu'azzez bir gulam idî
Düşelden ayrı zillet-keş olup bir hordur Aşkî

Gül idim ravza-i vaslunda hem-sâye diyüp herkes
Ri'âyet olunurdı şimdi pek menfûrdur Aşkî

Safâ-yı hûr u gılman cennet asla yâdına gelmez
Belâ-yı hecr ü gılman hâtırı meksûrdur Aşkî

Egerçi var ise câ-yı tesellî dâr-ı gurbetde
Hayâl-i yâr ile gâhi dili pür-nûrdur Aşkî

Firâk ihtiyâr ile degüldür zâtuna ma'lûm
Zarûretle bu şedd-i rıhlede mecbûrdur Aşkî

Mekânı cennet olsa dûzah-âsâ nâr-ı firkatde
Yanar subh u mesâ görmez cihânı kördür Aşkî

Bulunmaz kîse-i sabrunda dirhem-i âhdan gayrı
Nukûd-ı 'ömr kim bâki felek ma'zûrdur Aşkî

Sa'âdetdür iki 'âlemde Kıtmîr-i deri olmak
Ser-i nâ-pâke bu firkat n'idem makdûrdur Aşkî

Fedâ-yı rûh ederdi bir kadem akdem der-i cûda
'Alâyık pây-bend etmiş katı ma'zûrdur Aşkî

Der-i rahmet me'âbunda cüdâlık bâ'isi 'isyân
Ümidün kesme gil…….. meşhûrdur Aşkî

Günâhum var diyü kat'-ı ümîd etme heman yalvar
Günehkâran-ı ümmet şübhesiz magfûrdur Aşkî

Kerem kıl 'aff u ihsân et beni reddeyle dergâha
Habîbullah zaman oldı deründen dûrdur Aşkî

(Aşkî G.533) (Yapa Bıyık, 2007, s.548-549)

Aşkî'nin nefsine uyarak ne hallere düştüğünü anlattığı nasihâtnâme türünde kaleme aldığı bir tahmisi de vardır. Burada nefsine hâkim olamadığını, onun esiri olduğunu ve bunun sonucunda insanlardan itibar görmediğini anlatmaktadır.

Cihânı tutdı dûd-ı sine-i pür-zârun ey Aşkî
Virür tûfâna çarh dide-i hûnbârun ey Aşkî
Semâya ser çeker feryâd u âh u nârun ey Aşkî
Senünçün yok mıdur hiç rûz u şeb eshârun ey Aşkî
Dem-â-dem gam sitem mahzûn-ı hayran kârun ey Aşkî

Gülistân-ı cihânda tûti-veş habs-i kafes oldun
'Acep sen bülbül-âsâ yoksa tab'-ı bü'l-heves oldun
Hayâl-i nakdüni nâ-ehle sarf itdün 'abes oldun
Bırakdun gonce-i kadri elünden hâr u has oldun
Sana a'dâ olur böyle revişle yârün ey Aşkî

Reh-i 'aşk içre Mecnûn olduğun yetmez mi ey şeydâ
Kamu 'âlemlere şimdi idersün kendüni rüsvâ
Kemâl-i dürrüni her bir denîler eyledi yağma
Ferâmûş eyledün 'âriflerün hep pendüni hayfa
Seni levm eyler oldı yâr hem agyârun ey Aşkî

Vakâret hil'atin sûk-ı rezâletde koyup gitdün
Nukûd-ı kâle-i tahsîl-i ahbâba fedâ itdün
N'ola bir dane bulsan bu nice borç ya niçün itdün
Bu denlü nâm-dâr-ı şöhret-i pür-şân[ı]sen tepdün
Hebâya gitdi destmâl oldı bu efkârun ey Aşkî

Hemân tevbihi sen nefsüne it kim gayra hâcet yok
Kemân-keş oldı ahbâbun atarlar sana yüz bin ok
Edânîden degüldür 'Aşkîyâ tavrunda bed iş çok
Sezâdur deşne-i güftârunı sen sînene sok sok
Nasihat-nâme oldı sana bu eş'ârun ey Aşkî

(Aşki Tah.72) (Yapa Bıyık, 2007, s. 150-151)

3.2.1.9. Behrâm

Zâtî, şiirini mitolojik kahraman Behrâm üzerinden ilişkilendirme yaparak Behrâm adında bir güzeli övmektedir. Şiirde bu kişinin güzelliğinden bahsedilerek gözünün cellat gibi kan döktüğü ve âşığı perişan ettiği anlatılmaktadır. Şair, Behrâm'ın da kan içmekte olgun olduğunu meğerse bu sanatta üstâdının Mırrih olduğuna vurgu yaparak bu kişinin de mitolojik kahraman Behrâm gibi acımasız ve cesur olduğunu ifade etmektedir.

Bu hükümdar 420'de tahta çıkıp 20 yıl saltanat sürmüştür. Gûr yani yaban eşeği avına merakından dolayı kendisine Behrâm-ı Gûr denilmiştir. Rivayete göre yine bir av esnasında yaban eşeği kovalarken bir çukura düşüp ölmüştür. Gûr aynı zamanda, 'mezar, çukur' demektir. İran mitolojisinde Merih savaş tanrısıdır. Bu bakımdan şâirler Behrâm'ın adını hem kahraman hem de savaş ilâhı olarak anarlar (Pala, 2017, s.63).

"Divân şairleri Behrâm ismini yıldız anlamında da kullanmışlardır. Bu yıldız Merih yıldızıdır. Feleğin başkomutanı mesabesindedir. Elinde bir kılıç veya hançer ile tasvir edilir" (Pala, 1999: 285'den Işık, 2013, s.884). "Şairler, bazı mısralarında Behrâm'la birlikte Zühre, Bercis, Keyvân, Müşteri gibi sözcükleri de kullanmışlardır. Bu sözcükler daha çok terim anlamlarıyla yıldız ve gezegen anlamlarında kullanılmıştır" (Işık, 2013, s.884).

Beni zulm ile öldürdi gözi cellâdı Behrâm'un
Niçün itmez leb-i Nûşînrevânı dâdı Behrâm'un

Terahhum itmedi derdâ çıkardı kahr ile cânum
Çıkubdur kahr ile dünyâ yüzinde adı Behrâm'un

Bu gün su yirine kan içmede gâyetde kâmildür
Bu san'atde meger Mirrihdür üstâdı Behrâm'un

Dilâ dâr-ı cihân içre dahi ölmedi bir 'âşık
Girince gûra zindân-ı gamı âzâdı Behrâm'un

'Aceb mi lücce-i bahr-i safâya âşinâ olsam
Fâkîri pâdişâh eyler visâli yâdı Behrâm'un

Eğer kim bir nazar Zâtî leb-i Şîrînini görse
Olurdı Husrev-i devr-i zamân Ferhâdı Behrâm'un

Vatan tutdukça dâyim kubbe-i devvârda Mirrîh
Ola muhkem binâ-yı 'ömrinün bünyâdı Behrâm'un
(Zâtî G.800) (Tarlan, 1970, s.304)

3.2.1.10. Bekir Paşa

Ebubekir Celâlî, Bekir Paşa'nın Hicri 1213/ Miladi 1799 yılında kaymakam oluşuna tarih düşürerek onun karakteristik özelliklerini anlatmaktadır. Buna göre Bekir Paşa, vezirlerin en seçkini, adaletli, cesur, yardımsever, cömert ve herkes tarafından sevilen bir kişidir.

Bi'hamdillâh rikâb-ı müstetâb-ı şâh-ı zî-şâna
Gelüp kâ'im-makâm-ı nîk-nâm oldı Bekir Paşa

Müşerref eyledi ol rütbe-i 'uzmâyı zâtıyla
Ki mümtâz-ı vezîrân-ı 'izâm oldı Bekir Paşa

Kerem-kânı tabi'at sâhibi 'ilm ü kemâl ehli
Sezâ-yı reşk-i emsâl-i kirâm oldı Bekir Paşa

Sadâkat ismine haşîsedir bu vakte dek el-Hak
Anınla dem-güzâr-ı subh u şâm oldı Bekir Paşa

Ümîd oldur yine tevfîk-i subhânî ile 'âlem
Desinler nâzım-ı hâl-i enâm oldı Bekir Paşa

Sa'âdetle huzûr-ı padişâh-ı haşmet-ârâda
Giyüb hil'at mezîdü'l-ihtişâm oldı Bekir Paşa

Celâlî enseb-i târîh[i] yanaşdır ‘arza ahsendir
Rikâba pek güzel kâ’im-makâm oldı Bekir Paşa
(Ebubekir Celâlî Kıt.82) (Sarıkaya, 2008, s.290)

3.2.1.11. Bihzâd

Şehrî, şiirinde Nakkaş Bihzâd’ın nakşetmedeki ustalığı üzerinden ilişkilendirme yaparak bu kişiyi övmektedir. Buna göre bu kişinin kaşlarının kalem gibi olduğu, kirpiklerinin kan saçtığı, beninin anber kokusu dağıttığı ve âşıkların yüreğini aydınlattığı anlatılmaktadır. Şair, divân şiirinin basmakalıp mazmunlarını bu kişiyi anlatmak için kullanmıştır.

Bütün bu kaynaklar Bihzâd’ı devrinin en büyük nakkaşı olarak zikretmişler, onun gerçekçiliğini, fırça kullanmadaki ustalığını, zarafet ve inceliğini övmüşlerdir. Yaşadığı dönemde ve ölümünü takip eden yüzyıllarda onun eserlerine pek çok kişinin sahip olmak istediği ve bu eserlere yüksek ücretler ödediği bilinmektedir. İslâm dünyasında uyandırdığı ilgi ve üstün yeteneği, adının efsaneleşmesine ve yüzyıllar boyunca Mani ile birlikte anılmasına yol açmıştır. Pek çok beğenilen eser ona atfedilmiş, eserlerinin kopyaları yapılmıştır. Yaşadığı dönemde de büyük bir üne sahip olan Bihzâd’ın hâmilerinden daima takdir görmesi, yaptığı minyatürlerin dikkati çekmeyecek bir köşesine imza atmasına da yol açmıştır; bazan da yazmanın hâtimesinde adı zikredilmiştir (Çağman, 1992, s.147-149).

Kor mı efzûn-ı ânı Bîhzâd’un
K’ala nakşını Mânî Bîhzâd’un

Hatt-ı butlân çeker hilâl üzre
Kalem-i ebruvânı Bîhzâd’un

Dillere mihrin eyledi tasvîr
Müje-i hûn-feşânı Bîhzâd’un

Kilk-i nakkâş-kudretün ‘acabâ
Mûyî midür mîyânı Bîhzâd’un

Müntakış-âftâb-ı rûyında
Zerredür san dehânı Bîhzâd'un

Dâg ider ahterân-ı eflâki
Hâl-i 'anber-feşânı Bîhzâd'un

Deyr-i pür-nakş-ı hâtır-ı Şehrî
Olsa lâyık mekânı Bîhzâd'un
(Şehrî G.82) (Demirel, 1999, s.320)

3.2.1.12. Cafer

Edirneli Nazmî, şiirinde Cafer adlı kişiyi âşıkâne tarzda anlatmaktadır. Şiirde bu kişinin güzellik ülkesinin şahı olduğu, yüzünün parlak olduğu, âşıkların gönlünü neşelendirdiği anlatılmaktadır. Şair, ayrıca Hz. Yûsuf'a ilişkilendirme yaparak bu kişinin onun gibi güzel olduğuna vurgu yapmaktadır.

Şâh-ı iklim-i cemâl oldı bugün tâ Cafer
Oldı güzellikle Yusûfa hem-tâ Cafer

Şâh-ı iklim-i cemâl olasın îcâb eyler
Oldı bu gayet hüsn-ile ki peydâ Cafer

Bir güzel ki ola güzellerde bugün müstesnâ
Yokdurur bir dahı bu hüsnle illâ Cafer

Subh-ı sadıkdur anun sinesi güzel yüzi gün
Şevkle rûşen ider dilleri zîrâ Cafer

Nazmîyâ güzelliğin günden irince der ola
Hüsn-ile aya müşâbih din eyâ Cafer
(Edirneli Nazmî G.2220) (Üst, 2012, s. 1250)

Edirneli Nazmî, bu şiirinde ele aldığı kişiyi Hz. Yûsuf ve Hz. Îsâ'nın özellikleri üzerinden göndermelerde bulunarak övmektedir. Cafer'in Hz. Îsâ gibi sözüyle hastaları

iyileştirdiği, güzellik ülkesinde Yûsuf gibi sultan olduğuna, yüzünün parlaklığına vurgu yapmaktadır. Ayrıca sevgilinin güzelliğini kim anlatırsa onun medhini duyanların Cafer'in aşkına sadık kalma konusunda oldukça istekli olacağını ifade etmektedir.

Geldiğince söze manend-i Mesîhâ Cafer
Niçe dil-murdeyi ol dem ider ihyâ Cafer

Mısr-ı hüsne ne cihet birle olurdı sultân
Hüsnle olmasa ger Yusûfta hem-tâ Cafer

Yaraşur dirsem ana hüsnle mâh-ı Ken'ân
Mihr yüzinden alur âdemi zîrâ Cafer

Cânla dilden olur 'aşk-ıla sâdık yârı
Kime kim itdüre hüsnini temâşa Cafer

Subh-veş sâdık ol anun reh-i 'aşkında hemîn
Nazmîyâ mihr ide anunla sana tâ Cafer
(Edirneli Nazmî G.2221) (Üst, 2012, s. 1250-1251)

3.2.1.13. Cem

Şiirinde redifi Cem olarak kullanan şair Sehâbî'dir. Şair, şiirinde şarap ile ün kazanmış mitolojik şahıs Cem'i överek onun yakut gibi şarabının olduğunu, kadehinin de zümrütten yapıldığını ve kalender bir karaktere sahip olduğunu anlatmaktadır.

Şarabı bulanın o olduğu söylenir. Cem meclisi, âyin-i Cem ayn-ı Cem bu itibarla söz konusu edilir. Alevi, Mevlevi ve Bektaşî tarîkatlarında âyin-i Cem bir zikr adıdır. Bunun nedeni Bektaşîlikte zikirden sonra içki içilmesi ve şarabı da Cem'in bulmasıdır. Mevlevîlerdeki ayn-ı Cem, âyin okunması esnasındaki zikirdir. Tasavvufta bir Cem makamı bir de Cem'ul Cem denen kemâl makamı vardır. İslam edebiyatlarında zevk ve eğlence sembolü olarak adı ve câm'ı efsaneleşmiştir. O bir iktidâr ve ululuk sembolüdür. Bunun gibi birçok yönlerden şiirlere konu olmuştur (Pala, 2017, s.87).

Sâkî harîm-i mey-kededür bârgâh-ı Cem
Rindân-ı kûy-ı meykede hayl ü sipâh-ı Cem

Vir câm-ı la'l-i nâb ile dil hânesine tâb
K'ol câm ile münevver idi bârgâh-ı Cem

Taht ile tâcın alalı Hahhâk-ı rûzigâr
Arz u semâyı dutmış idi eşk ü âh-ı Cem

Yâkût-gûn şarâb ile câm-ı zümürrüdi
Olmışdı vâkı'â sebeb-i 'izz u câh-ı Cem

Olsun Sehâbî nâm-ı Cem oldukça yâd şâd
Şol vâris-i serîr-i Süleymân u gâh-ı Cem
(Sehâbî G.281) (Bayak, 2017, s. 124)

3.2.1.14. Çelebi (Şâiri Ahmet Paşa)

Ahmet Paşa, şiirini âşıkâne tarzda ele alarak klasik şiirdeki sevgili tipini çizmiştir. Şiirde sevgilinin yüzünün güle, kaşının hilâle benzediği ayrıca sevgilinin kaşlarının hilekâr olduğu, gözlerinin ise fitne çıkardığı anlatılmaktadır. Bu özellikleriyle sevgili âşığın canını yakmaktadır. Ona eziyet etmektedir. Âşık da bu durumdan şikâyet etmemektedir. Bu durum divân şiirinde sıkça karşımıza çıkmaktadır.

Gül yüzün bâg u bahâr-ı dil ü cândır Çelebi
Servin ârâyiş-i bostân-ı revândır Çelebi

Görünen fitne-i çeşminle kaşın mekrinden
Âfet-i cândır u âşûb-ı cihândır Çelebi

Kim ki teşbih-i hilâl etse kemân ebrûna
Dinleme anı kim ol egri gümândır Çelebi

Dü cihân nakşını rûşen kılalı subh-ı ezel
Gün yüzün âyine-i cânda ayândır Çelebi

Ben nice benzedeyin hüsnün gül hırmenine
Çünkü başdan ayaga sûret-i cândır Çelebi

Nemek-i hân-ı melâhat şekerin handesidir
Ki bu dem emlâh-ı hûbân-ı cihândır Çelebi

Ahmed'in yaşı sakın dâmenini tutmaya kim
Yeryüzü gözü yaşıyla dolu kandır Çelebi
(Ahmet Paşa G.322) (Tarlan, 1966, s.331-332)

3.2.1.15. Çelebi (Şâiri Fâkîh)

Fâkîh, şiirini âşıkâne tarzda ele almış ve klasik şiirdeki sevgilinin fiziksel ve karakteristik özelliklerini kullanmıştır. Şiirde âşık, âhlarının göklere ulaştığını, sevgilinin saçının zulmü yüzünden sevgilinin yüzünü göremediğini, sevgilinin âşığa eziyet ettiğini ve tüm bunlara rağmen halen sevgilinin sadık âşığı olduğunu anlatmaktadır.

Yine irür irişür göklere âhum Çelebi
Neden irmez sana iy mihr ü mâhum Çelebi

Zülfinün zulmi ucından göremezem yüzini
Gün yüzin tutdı meğer dûd-ı siyâhum Çelebi

Bende-i hor u hakirine n'ola eylese rahm
Hâcem emirüm ü sultânum u şâhum Çelebi

Ger ölem der ile sinüm üzerinde bite ot
Sarmaşup dâmenüni tuta giyâhum Çelebi

Her nazarda niçe bin bî-güneh öldürse gözün
Bana kılmaz nazarı n'oldı günâhum Çelebi

Eylerem reh-güzerinde yüzimi hâk yiter
Bir kadem basarısan mansıb u câhum Çelebi

Niçe sa'y eylemişem hecr kıssâsında Fakîh
Ka'be-i vasla 'aceb ire mi râhum Çelebi
(Fâkîh G.80) (Sünger, 2004, s.186)

3.2.1.16. Çelebi (Şâiri Fevzî İstanbullu Mehmet)

Fevzî İstanbullu Mehmet, şiirinde Ahmed Çelebi'nin Hicri 1072/ Miladi 1662 yılında vefatından dolayı yaşadığı üzüntüyü dile getirerek mersiye tarzında şiiri ele almış ve bu kişiyi redifte kullanarak tarih düşürmüştür. Şiirde bu kişinin iyi huylu olduğu, herkes tarafından sevildiği, insanların bu ölümden duyduğu üzüntü ve şairin perişan durumda olması anlatılmaktadır.

Koyup ne semte gidersin beni güzel Çelebüm
Seni ne yirde bulam söyle bî-bedel Çelebüm

Vedâ' idince gice sadr-ı bezm-i fâniyi
Degül ben ehl-i cihân oldı pür-melel Çelebüm

Dirîg sarsar-ı hicrünle ben dil-efgârun
İrişdi berg-i dil ü cânına halel Çelebüm

Hasirde taht-ı livâ ü'l-hamid ide mahsûr
Seni habîbi ile Hakk-ı Lem-Yezel Çelebüm

Didi vefatına Fevzî–i gamnâk târîh
'Aceb yetîm bırakdun beni güzel Çelebüm (1072)
(Fevzî İstanbullu Mehmed K.164) (Şenödeyici, 2006, s.287)

3.2.1.17. Çelebi (Şâiri Talip Ahmet Bosnevî)

Talip Ahmet Bosnevî, şiirinde Mustafa Çelebi'nin güzellik unsurlarını âşıkâne tarzda ele almış ve onun güzellik unsurlarını klasik şiirdeki sevgili için kullanılan basmakalıp mazmunlarla anlatmıştır. Buna göre sevgilinin kaşları yaya benzetilmektedir ve âşığa söz atmaktadır. Bu mazmunlar divân şiirinde sıkça karşımıza çıkmaktadır. Ok-yay mazmunları ile sevgili aşığın gönlüne yaralar açmaktadır. Ayrıca sevgili, güzelliği ile nam salmış Hz. Yûsuf'a denk tutulmaktadır. Âşık da ona bağımlı bir kuldur.

Sana dil oldı mübtelâ Çelebî
Cürmümi ben didüm sana Çelebî

Her kaçan rûyûna nigâh itsem
Kaşlarun söz atar bana Çelebî

Nagehân hüsnüne esîr oldum
Bana tan' itme Mustafâ Çelebî

Midhât-ı ruhlarunla gülşende
Bülbül-i dil okur nevâ Çelebî

Hüsn-i Yûsuf gibi Dımışk İçre
Nakd-i eşkümle müşterâ Çelebî

Tû ki câyi girifte der dil-i mâ
Ba'd ezîn mî revî kücâ Çelebî

Tâb-ı ruhsârunı derûnumda
Eyledüm meş'al-i düçâ Çelebî

'Îd-i ferhundenüz sa'îd olsun
Hâtif-i gayb ider nidâ Çelebî

Bir nevâ ‘îd-ı visâlün isterken
Geldi ‘îd oldı merhabâ Çelebî
(Talip Ahmet Bosnevî G.XCV) (Sorgun, 2009, s.76)

3.2.1.18. Çelebi (Şâiri Emrî)

Emrî, şiirinde redif olarak Çelebi ismini kullanmıştır. Âşıkâne tarzda konuyu ele almıştır. Şair, şiirinde sevgilinin güzellerin reisi olduğunu ve insanları kendine kul ettiğini belirtmektedir. Ayrıca sevgilinin dudaklarının cennet suyu gibi ölümsüzlüğü sağladığını, âşıklara eziyet ettiğini ve onun saçlarının nâmını herkesin söyleyemeyeceğini anlatmaktadır.

Çünki hûbânun olur serveri haydar Çelebi
Kul ider kendüye güzelleri haydar Çelebi

Cennet-i kûyı içinde ola sâkî deheni
Leblerinden akıdur kevseri haydar Çelebi

İtdi bülbül gibi zâr ‘âşık-ı bî-çâreleri
Zeyn idelden yüzine gülleri haydar Çelebi

Gülşen-i hüsnine karşu dün ü gün nâle ile
Vâlîh itdi yine bülbülleri haydar Çelebi

Sûz-ı ruhsârı ile cânuma germiyyet idüp
Nâr-ı mihr ile yakar dilleri haydar Çelebi

Nam-ı zülfüni senün söyleyimezler tolaşur
Şehr şâ’irlerinün dilleri haydar Çelebi

Emriyâ gerden-i sinemde gören kâkülini
Didi kâfûra saçar ‘anberi haydar Çelebi
(Emri G.553) (Saraç, 2002, s.289-290)

3.2.1.19. Dürrî

"Karaçelebizâde Mahmut Efendi, Kemâl Efendi ve Şerif Efendi gibi ilmiye ricali ile Siyavuş Pâşâ-zâde ve Bosna Valisi Mehmed Pâşâ gibi devlet adamına kasideler yazmıştır. Bağdat fethine, Bahâdır Girây'ın cülusuna tarihler kaleme alan Dürrî, şiirlerinde genellikle aşkı dile getirmiştir" (Ergun, Tarihsiz, s.1188-1189'dan Kılıç, 2010, s.2).

Şiirinde kendi ismini redif olarak kullanmıştır ve iç monolog tarzında konuyu ele almıştır. Şair, sevgilinin onun kanını içmeyi murat eylediğini dile getirmektedir. Ayrıca âşığın şükrederek sevgiliye ulaşacağını anlatmaktadır. Şair, kendi adını redifte kullanarak kendisini övmektedir.

Dest-i sâkide yine ratl-ı girân olsun Dürrî
Dide-i dilden gam-ı dünyâ nihân olsun Dürrî

Kânumı içmek murâd eylermiş ol şûh-ı cihân
Hiç ana içirtmez bir meze nûş-ı cân olsun Dürrî

Bezm-i meyde yâre yânmaz hâni sanmak dimez
Câm dolsun 'ûd gelsün ter-humâr olsun Dürrî

Va'de-i vaslun ferâmuş itme minnet eylersen
Pîr-i muganda rişte-i cân-ı reyhân olsun Dürrî

Nazmla her dem mukayyed olsam Ey Dürrî n'ola
Vasf-ı har yârda bir dâsitân olsun Dürrî
(Dürrî, G.104) (Kılıç, 2010, s.118)

3.2.1.20. Edhem

Adı İbrahim b. Edhem, b. Mansur b. Yezid b. Cabirü't Temimi'dir. İbrahim Edhem diye şöhret bulmuştur. Künyesi Ebu İshak'tır. Babası Belh sultanlarındandır. Edhem gençliğinde tahta çıkmışsa da kısa zamanda tahtı terk etmiştir. Rivayete göre bir gün ovada bir ceylan peşinden koşarken sahrada bir karganın eli ve ayağı bağlı bir adamı, ağzına yiyecek getirerek beslediğini görür. Adam kervan soyguncuları

tarafından bu hale getirilmiş, Allah da ona kargayı gönderip rızık sebebi yapmıştır. Bu olaydaki hikmeti kavrayınca tac ve tahtından vazgeçip dervişliğe soyunmuştur. Başka bir rivayete göre ceylanın peşinden koşarken üç defa "Ya İbrahim Edhem! Seni bunun için mi yarattık?" denildiğini duyunca üzerindeki bütün mücevheratını, kaftan ve tacını bir çobana vererek onun kepengini hırka edindiği ve böylece uzun müddet mağaralarda kalıp riyazet çektiği anlatılır (Pala, 2017, s.133).

Şiirinde Edhem ismini redif olarak kullanan şair Çâkerî'dir. Çâkerî, şiirini Edhem kıssasına göndermeler yaparak anlattığı kişiyi âşıkâne tarzda ele almıştır. Klasik şiirdeki sevgilinin güzellik unsurlarını ve karakteristik özelliklerini kullanmıştır. Buna göre, sevgilinin yüzü güle, dudağı cennetteki meyveye benzetilmektedir. Şair, İbrahim Edhem'in tahtını ve tâcını bırakması olayına göndermede bulunarak şahların bile bu güzellik için her şeylerini feda edeceklerini ifade etmektedir. Ayrıca şair, sevgilinin gittiği yolda onun ayağına gelen toz parçası olmayı arzulamaktadır. Böylece sevgiliye daha yakın olacaktır.

Yüzün cennet lebün 'unnâb Edhem
Güzeller şâhı sen kassâb Edhem

Dir-imiş şeh virürdü tâc u tahtın
Ayagun tozına Dâr-âb Edhem

Görelden gün yüzüni çeşme gibi
Kalupdur gözlerüm bî-âb Edhem

Seni kim gördise didi şeh olur
Yüzi Kâ'be kaşı mihrâb Edhem

Yanardı Çâkerî şevkunle bir gün
Gözinden dökmeseydi âb Edhem

(Çâkerî G.80) (Aynur, 1999, s.168)

3.2.1.21. Esîrîzâde Misli

Şiirinde redif olarak onun adını kullanan şair Edirneli Nazmî'dir. Şair, bu kişinin güzelliğinden bahsederek onu görenlerin anında ona köle olduğunu, onun için canlarını verdiklerini, ona kavuşmayı istediklerini, onun güzellikte eşinin benzerinin olmadığını bu yüzden kendisinin de ona kul olduğunu anlatmaktadır.

Dilâ 'aşkı ki var sende Esîrî-zâde Mislî'nün
Var ol hâli dahı bende Esîrî-zâde Mislî'nün
Olur her 'âşıkı bende Esîrî-zâde Mislî'nün
Esiri olmışam ben de Esîrî-zâde Mislî'nün

Gören anı sever ânî sever anı olur cândan ana ben de
Düşürür dâm-ı 'aşkında hemân-dem gönlini ben de
O yüzden komayub ârâm ol hâli anun ben de
Esiri olmışam ben de Esîrî-zâde Mislî'nün

Ola 'aşk-ıla her kim cân u gönülden esîr ana
Gelür yolında anun terk-i cân itmek yesîr ana
Esir eyler cihân halkın o hüsn-i bî-nazîr ana
Esiri olmuşam ben de Esîrî-zâde Mislî'nün

Ol âfet-i dil-rubâda ol cemâl ü hüsn ile behcet
Dil ü cân-ıla kendim sevdürür her görene elbet
Virübdür sevgüsi anun bana dahı güzel hâlet
Esiri olmuşam ben de Esîrî-zâde Mislî'nün

Şu vech-ile güzeldür ol ki her gören olur mâyîl
Ne yüzden anı medh itsem olur her şey işiden kâyil
Anun 'aşkı dil-i 'âşıkdan olmaz Nazmîyâ zâyil
Esiri olmışam ben de Esîrî-zâde Mislî'nün

(Edirneli Nazmî Mrb.232) (Üst, 2012, s. 1927)

3.2.1.22. Eyyûb

"Sabır timsali olan peygamber" (Pala, 2017, s. 143).

Kabûlî İbrahim, şiirinin redifinde bu kişiyi Eyyûb peygamberle ilişkilendirerek anlatmıştır. Şiirde Eyyûb peygamberin sabırlı oluşu özelliğine göndermede bulunulmuştur. Şair, şiirini âşıkâne tarzda ele almış ve klasik sevgili tipini işlemiştir. Buna göre şair, sevgilinin belasının çok olduğunu, buna sabretmek gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca sevgilinin eziyetine razı olduğunu ve ona kavuşmak istediğini anlatmaktadır. Âşığın her eziyete razı olma durumu klasik şiirde karşımıza çıkan âşık tipiyle birebir aynıdır.

Egerçi oldı gönül mübtelâsı Eyyûb'un
Sabır gerek katı çokdur belâsı Eyyûb'un

Cefâ vü cevrine biz dahı râzıyuz şimdi
Olursa mihr ü vefaya rızâsı Eyyûb'un

Halâs ider dil-i bî-mârı derd-i fürkatden
Olursa la'l-i lebinden devâsı Eyyûb'un

Ne emri derse mutî'üz belâya lâ dimezüz
Kazâya çünki rızâ muktezâsı Eyyûb'un

Vefâ murâd idinürsen olunca çek cevrin
Kabûli 'ayn-ı vefâdur cefâsı Eyyûb'un
(Kabûlî İbrahim G.201) (Erdoğan, 2008, s. 630-631)

3.2.1.23. Ferhâd (Şâiri Edirneli Nazmî)

Edirneli Nazmî, şiirini âşıkâne tarzda ele almıştır. Klasik şiirdeki sevgilinin güzellik unsurlarını ve karakteristik özelliklerini işlemiştir. Şiirde bu kişinin güzellik şehrinin hânı olduğu, âşığın da bu kişiye olan bağımlılığı ve sevgilinin vefasızlığından dolayı perişân halde olduğu anlatılmaktadır. Ayrıca şair, sevgiliye âşık olduğundan beri eziyet çektiğini ve bu durumdan şikâyet etmediğini anlatmaktadır. Şair, sevgilinin

rakiple mutlu olduğunu ve kendisinin bu durumdan rahatsız olduğunu dile getirmektedir.

Güzellik ili hânısın güzellik birle sen Ferhâd
Senün eksüklü kulun bir ayak toprağı ben Ferhâd

Benüm hep senden ayru tasa çekmekdür işüm
Evet sen benden ayru özgelerle âh şen Ferhâd

Senün sevgün bana bir özge derd oldı o derd ile
Ölürsem bu kayırmaz teg sen ol sağ u esen Ferhâd

Beni sevgün delü itmişdurur şol denlü kim bana
Eğerdi baş göreydi sevgü birle baş viren Ferhâd

Sakın söz açma Nazmî hiç sevmekten sevilmekden
Ki ol yüzden olan sözden kaçar sevmez inen Ferhâd
(Edirneli Nazmî G.1252) (Üst, 2012, s.785)

3.2.1.24. Ferhâd (Şâiri Zâtî)

Zâtî, şiirini âşıkâne tarzda ele alarak redifte kullandığı kişiyi divân şiirinin sevgili tipiyle anlatmıştır. Aşk hikâyesi kahramanı olan Ferhâd'ın dağı taşı delmesi ve hikâyede anlatılan Bî-sütûn dağı üzerinden ilişkilendirme yaparak bu kişiyi şiirinde işlemiştir. Şiirde sevgilinin tatlı dili, âşığı perişân etmektedir. Onun dinsiz gözü âşığa bakmamaktadır. Şair, kahır baltasıyla rakibin kalbini yaralamak istemektedir. Zîrâ sevgili rakip ile gezerek âşığı kıskandırmaktadır.

Ferhâd ile Şirîn adlı hikâyede geçen kahramanlardan biri. Ferhâd, Hüsrev adlı İran padişahının sevgilisi olan Şirîn'e âşıktır. Şirîn'in arzusu üzerine Bîsütûn adlı bir dağı delmesi istenir. Divân şiirinde, sevgilisine kavuşmak için zorlu, gerçekleşmesi güç işleri göze alan âşığı sembolize eder. Daha çok Şirîn ve Hüsrev ile birlikte anılır. Bazen Mecnûn ile karşılaştırılır (Pala, 2017, s.152).

Beni şûride itmişdür leb-i şîrîni Ferhâd'un
Niçün kılmaz nazar ol gamze-i bî-dîni Ferhâd'un

'Aceb kühsâr-ı fürkatde ne içün itdi dîvâne
Eger kim yog ise ben derd-mende kîni Ferhâd'un

Nice kılsun eser ana benüm bu tîşe-i cehdüm
Ki seng-i Bîstûndan pek dil-i sengîni Ferhâd'un

Rakîbün tîşe-i kahr ile kalbin eyle bin pare
Hemîşe tag-u-taş kesmekdürür âyîni Ferhâd'un

Yanumca tag-u-taş âheng ider âh-ü-figân itsem
Olaldan Zâtî'yâ bir 'âşık-ı gam-gîni Ferhâd'un
(Zâtî G.764) (Tarlan, 1970, s.268)

3.2.1.25. Fevzî

Fevzî, şiirinde redifte kendi ismine yer vermiştir ve şiirini âşıkâne tarzda ele almıştır. Şair, bu şiirinde kendini övmüştür. Şair, muhabbet çölüne düştüğünden beri başının dertten kurtulmadığını bundan dolayı perişan halde olduğunu anlatmaktadır.

"17. yüzyılda yaşamış olan Fevzî'nin yaşamı hakkında elimizdeki bilgiler son derece sınırlıdır. Tezkireler (Safâyî, Şeyhî Mehmed, Beliğ), 17. yüzyıla ait Fevzî adında iki şairden söz eder" (Kaplan, 2008, s.7).

"Bu tezkireler arasında Fevzî mahlaslı ilk şair ile ilgili en geniş bilgiyi Safâyî ve şeyhî Mehmed verir. Safâyî, Tezkire-i Safâyî adını taşıyan tezkiresinde Fevzî hakkında şu bilgilere yer verir"(Kaplan, 2008, s.7). Nâmı Mehmeddür. Maskat-ı re'sî diyâr-ı Bosnadur. Evâ'îl-i hâlinde terk-i vatan idüb tahsil-i ma'ârif içün İstanbul'a gelüb Üsküdar'da temekkün ü karar idüb nazm u inşâda ve kayd u imlâda kesb-i mahâret ile 'asrun şu'arâsından olmagla tertîb-i divân idüb ba'dehu dîvan-ı bülend-eyvân-ı sultânî katibleri silkine münsellik olmagla ba'zı vezire dîvân efendisi olub evâhir-i 'ömrinde cezebât-ı ilâhîden feyz-yâb-ı sa'âdet olmagla terk-i cübbe vü destâr idüb Üsküdar'da Şeyh Selâmî Efendiden inâbet ve nice zaman hıdmet ve tekmîl-i âdâb-ı tarikat eyleyüp

bin seksen dört senesinde fevt olmagla bu tarîh nazm olınmışdur (Safâyî 210a 'dan Kaplan, 2008, s.7).

Fevzî için Şeyhî Mehmed ise "Vakâyi'ü'l Fudâlâ" adlı tezkiresinde şu bilgilere yer verir. "Nâmı Mehmeddür. Bosnavî 'asılludur. Dâru'l-Mülk-i İstanbul'a hicret ü Medîne-i Üsküdar'da ikâmet eyleyüb Dîvân-ı Hümâyun kâtibleri zümresine sülük idüp Meşâyih-i Celvetiyyeden medîne-i merkuma seccâde-nişîn irşâd olan Şeyh Selâmi Efendiden ahz-ı dest-i inâyet ile bin seksen dört senesinde fevt oldu." (Şeyhi Mehmed, 1989 s.685'den Kaplan, 2008, s.7).

Verilen bu bilgilere göre Fevzî'lerden ilki Bosnalı olup adı Mehmed'dir. İlim tahsili için İstanbul'a gelip Üsküdar'a yerleşmiştir. Bir müddet sonra saray kâtibi olmuş, ömrünün sonuna doğru bu görevinden ayrılmıştır. Şeyh Selâmi Efendi'den el aldıktan sonra, bir müddet burada hizmet edip tarikat âdâbını öğrenmiştir. H. 1084 (1673)'te vefat etmiştir (Kaplan, 2008, s.8).

"Tezkirelerde adı geçen Fevzî mahlaslı şairlerden ikincisi hakkında Safâyî şu bilgileri verir" (Kaplan, 2008, s.8) Nâmı Mehmed'dir. İstânbul'dan zuhûr etmişdir. Evâ'il-i hâlinde tahsîl-i ma'ârif edip Sultan Muhammed Hân-ı Râbi vüzerâsından Musâhib Mustafa Pâşâ'nın nudemâsından olup hayî sahîb-i nâm u nişân olmuşdur. 'Asrın şu'arâsındandır. Bin toksan senesi hilâlinde arzû-yu hacc ile 'âzim-i râh-ı Hicâz olup Mekke-i Mu'azzamada fevt olup nâ'il-i fevz'i felah olmagla mahfel-nişîn-i kuds-âşiyân olmuştur (Safâyî 211a'dan Kaplan, 2008, s.8).

"Verilen bu bilgilere göre Fevzî'lerden ikincisi İstanbullu olup asıl adı Hacı Mehmed Ağa'dır. IV. Mehmed'in vezirlerinden Musahip Mustafa Paşa'nın nedimi olan Fevzî, H. 1090 (1679)'da hac için Mekke'ye gitmiş ve orada vefat etmiştir. Mekke'ye gömülmüştür"(Kaplan, 2008, s.8).

Beliğ'de ifade edilen ise; *" İstanbulî Mehmed Ağa. Musâhib Paşa nüdemâsından Hacc-ı şerîfe gidüp bin toksan senesinde anda vefât eyledi"*dir *(Beliğ, 1999 s.328'den Kaplan, 2008, s.8).*

"Tezkirelerde Fevzî mahlaslı iki farklı şairden söz ediliyorsa bu şairlerin şiirlerine verilen örnekler üzerinde çalıştığımız divân nüshalarında bulunmaktadır. Bu da şairin yaşamı hakkında bilgilerin tezkireciler tarafından karıştırıldığını göstermektedir" (Kaplan, 2008, s.8).

Ey merci'i ü v'ey penâh-ı Fevzî
Yaksun mı cahîmi âh-ı Fevzî

Sahrâ-yı mahabbete düşelden
Derd oldı ser-i sipâh-ı Fevzî

Her şeb çeker intizârun ey meh
Sensin bu felekde mâh-ı Fevzî

Fikr-i kad-i şâhid-i gamunla
Nâl oldı dil-i tebâh-ı Fevzi

Bir nîm nigehle iltifât it
Pervîn ola gerd-i râh-ı Fevzî

Hüsn-i nazarunla kâm-yâb it
Hûrşîd ola tâ külâh-ı Fevzî

Ey makbel-i bâre-gâh-ı Hazret
Vezn oldugı dem günâh-ı Fevzî

Senden bu kadar ricâm var ki
Sen olasın 'özr-hâh-ı Fevzî

Sen rûyunı eyleyince gerdân
Ferdâ kim ola penâh-ı Fevzî

Mahmûr-ı gamam beni de yâd it
Bir câm-ı şefâ'atünle şâd it

(Fevzî G.IX) (Şenödeyici, 2006, s.126-127)

3.2.1.26. Fıtnat

Zekî'nin gazelinde Fıtnat redifli şiire rastlamaktayız. Zekî, şiirini medhiye tarzında ele alarak Fitnat Hanım'ı övmektedir. Onun inci gibi söz dizdiğini, divânının gönle zevk bahşettiğini, beyitlerinin her mısrasının ve her şiirinin rengarenk olduğu ve onun divânının gönle hoş geldiğini anlatmaktadır.

Fıtnat Hanımla ilgili bilgiye ise Fatîn tezkiresinde rastlamaktayız. Buna göre İsmail Efendizâde Es'ad Efendi'nin kızı, Şerif Efendi'nin kız kardeşi ve Derviş Efendi'nin karısı olduğu bilinmektedir. Hicri 1194/ Miladi 1780 senesinde vefât etmiştir.

Şâire-i mûmâ-ileyha Fıtnat Hanım meşâyîh-i 'izâm-ı ma'rifet-ittisâmdan İsmâ'îl Efendi-zâde Es'ad Efendi merhûmun duhter-i sa'd-ahteri ve Şerîf Efendi merhûmun hâher-i 'âlî-gevheri ve sudûr-ı 'izâmdan müteveffâ Dervîş Efendi'nin hem-ser-i nezâket-perveri olup âbâ an-ced kendisine mevrûs olan (331) fetânet-i asliyye ve tabî'at-i şi'riyye îcâb u iktizâsı üzre ârâyiş-i hacle-geh-i 'ilm ü kemâl ve ol 539 vechle 'arz-ı cemâl-i şi'r-i bî-misâl ederek güzârende-i rûz u leyâl iken bin yüz doksan dört sâli hilâlinde rûh-ı şerîfi 'âzim-i kurb-gâh-ı cenâb-ı Rabb-i Müte'âl olmuştur. Mûmâ-ileyhânın zâde-i tab'-ı nâzikânesi olmak üzere müretteb bir kıt'a dîvân-ı belâgat-'unvânı vardır (Sarıkaya, 2007, s.538-539).

Şöhreti çok yaygın, en beğenilmiş kadın divân şairi. Şöhretine ve içinden pek çok tanınmış şahsiyetler çıkmış bir aileden gelmesine rağmen hayatı hakkında hal tercümesi kaynaklarında mevcut bilgiler yok denecek kadar azdır. Kendisine dair bilinenler, baba tarafı ile kocasının kim olduğu ve ölüm tarihinden öteye gitmez. Buna ilâveten yakın zamanlarda yaşı, hayatının ilk ve son devresinin rastladığı çağ ile kabrinin nerede olduğu hususunda bazı yanıltıcı iddialar ortaya atılmış, hatta yaşadığı zamanla öldüğü tarihin doğru dürüst tesbit edilmediğinden bile söz edilmiştir. Hakkındaki yetersiz bilgileri, istifade edilmemiş bazı kaynaklar ve yeni dikkatlerin yardımı ile biraz daha ileriye götürmek mümkündür (Akün, 1996, s. 39-46).

Zevk-bahşâ dile dîvân-ı şerîf-i Fıtnat
Zevk-efzâ dile dîvân-ı şerîf-i Fıtnat

Subha-i la'l u yâ nazmları harf-be-harf
Durr-i yektâ dile dîvân-ı şerîf-i Fıtnat

Mısra‘-ı beytleri her birinun bir gûne
Hûb-ı zîbâ dile dîvân-ı şerîf-i Fıtnat

Hûblar koynına girdüği içün mi bilmem
Boyle ra‘nâ dile dîvân-ı şerîf-i Fıtnat

Vasf-ı dildâra Zeki mihr-i vefâ eyle bular
Geldi hemtâ dile dîvân-ı şerîf-i Fıtnat
(Zeki G.30) (Şahin, 2008, s.255)

3.2.1.27. Gazanfer

Edirneli Nazmî, şiirinin redifini Gazanfer olarak kullanmıştır. Nazmî, şiirini âşıkâne tarzda ele almış ve Hz Yûsuf'a göndermede bulunmuştur. Şiirde bu kişinin güzellik ülkesinin sultanı, şeker dudaklı, uzun boylu olduğu ve bunlardan dolayı da çok gönül avladığı anlatılmaktadır. Sevgili, bu güzellik unsurları ile âşığa yaralar açmaktadır. Âşık da bu durumdan şikâyet etmeyerek ona sadık kalmaktadır.

Benüm iy şâh-ı hûbânum Gazanfer
Güzellik mülkine hânum Gazanfer

Gazanfer ferşeh-i hûbân-ı ‘âlem
Benüm Haydar-sıfat hânum Gazanfer

Melâhat Mısrınun sen Yûsufısın
Şeker-leblerle sultânum Gazanfer

Bir âdem cânı cânânsın o yüzden
Perîsin sen benüm cânum Gazanfer

Sana kaplan derisi takyeler gey
Güzel yaraşur aslanum Gazanfer

Çıkub şîr-âne seyrâna hırâmân
Salın iy merd-i meydânum Gazanfer

İdübdür Nazmîyâ çok dil şikârın
Benüm ol şîr-i yezdânum Gazanfer
(Edirneli Nazmî G.1806) (Üst, 2012, s.1056)

3.2.1.28. Gurbî

Gurbî, şiirlerinde redif olarak adını kullanmış ve monolog tarzında şiirlerini ele almıştır. Şair, şiirlerinde kendini iman sahibi biri olarak anlatmıştır. Şair, nefsini Allah yolunda yok etmesi gerektiğini ve mutlu olmayı arzuladığını anlatmaktadır.

"Divânından edindiğimiz bilgilere göre şairin babasının adı Ali'dir. Doğum yeri Bosna Yenipazar'dır. Gurbî uzun süre Edirne'de ikâmet etmiştir"(Akbulut, 2007, s.8).

Eğer kıldunsa zâtunda Hudâ zikrin ʿasâ Gurbî
ʿAdû-yı nefsüne olur o çün bir ejderhâ Gurbî

Dilersen olmaga vâsıl kamu matlûb u maksûda
Rızâ-yı râh-ı Mevlâda serün eyle fidâ Gurbî

Gönül magbûbın istersen sana yüz göstere dâ'im
Tazarrû' u niyâz-ile gönülden kıl nidâ Gurbî

İde dirsen şefâ'at ger sana ol rûz-ı mahşerde
Hakîkat sünnetin tut kim Muhammed Mustafâ Gurbî

Tarîkin gozle Zü'lfekâr (ol) umarsan içmege Kevser
Suna cennetde bî-şübhe 'Aliyyu'l- Murtazâ Gurbî
(Gurbî G.57) (Akbulut, 2007, s.137)

Niçün yâr olmaya zikrün senün her rûz şeb Gurbî
Neden mâ'ilsin agyâra nedür buna sebeb Gurbî

Uyarsan çeşmini cânun görürdün maksadun sen de
Varup gayrıdan itmezdün murâdunı taleb Gurbî

Berü gel ‘aşk eri ol kim sana ta el vire fırsat
Beher yirde ola işün senün ‘ıyş u tarab Gurbî

Vekîlüm didi çün Hâlik tevekkul ehline dâ’im
Rızâsında turup çekme ‘abes yire ta‘ab Gurbî

Mısır Hindû ‘Acem Rûm u Hicâz u Magrib u Masrık
Yed-i hükminde sabr-ile olur Şâm u Haleb Gurbî

Selâmet iste sen Hakdan ‘Îbâdu’llâha yek-pâre
Hakikat olsun istersen müsellem sana hep Gurbî

Gerek şâh-ı cihân olsun gerek ibn-i fülân olsun
Hudâ nâmından ayruya sakın depretme leb Gurbî

Tarîk-ı ‘âşıkân izle nebî vü evliyâ gözle
Hem îmânun gibi bekle kamu yirde edep Gurbî

Kazâsında rızâ eyle turup sabr eyle teslîm ol
Dilersen kim ola râzı bu dem senden Çalab Gurbî
(Gurbî G.61) (Akbulut, 2007, s.140)

3.2.1.29. Halîl (Şâiri Zâtî)

“Halk inanışına göre İbrahîm, Urfa’da ateşe atılmıştır. Buradaki “Halîlü’l Rahmân“, o ateşin yeşilliğe dönüştüğü yerdir. Yine orada bir mağara vardır ki Ûşâ, İbrahimi burada saklamıştır” (Pala, 2017, s.226).

“Divân şiirinde sevgilinin yanağı ateş olarak düşünülünce âşık İbrahim olmak ister. Bazen sevgili de İbrahîm’lik özellikleri var gibi gösterilir” (Pala, 2017, s.226).

Zâtî, şiirini İbrahim peygambere göndermede bulunarak anlattığı kişiyi âşıkâne tarzda işlemiştir. İbrahim peygamberin ateşe atılması, nemrud ve zemzem mazmunları kullanılarak anlatılan bu kişi İbrahim peygamberle ilişkilendirilmiştir. Şair, şiirde sevgilinin güzelliği, gamzelerinin kan dökmesi, ağzının zemzem suyu gibi olması özellikleri üzerinde durmaktadır. Şair, âşığın sevgilinin bu özelliklerinden dolayı acı çektiğini ve aşk ateşiyle yandığını ifade etmektedir.

Gönlümde bir od yakdı ki ruhsârı Halîl'ün
Yanında anun zerrece yok nârı Halîl'ün

Gül-zâr-ı cinân âteş-i Numrûd olur ey dil
Görinmez ise çeşmüme dîdârı Halîl'ün

Kâ'be karalar geydi revân acıdı Zemzem
Öldürdi beni gamze-i hûn-hârı Halîl'ün

Cân didi revân Merve hakkı Zemzeme benzer
Hak bu ki safâda deheni yarı Halîl'ün

Şûride idüb zemzemi kendüye akıtdı
Şîrînlük ile lâ'l-i şeker-bârı Halîl'ün

'Âlemde bu vîrâne dilün bu ki murâdı
Dil Kâ'besini yapmag ola kârı Halîl'ün

Bir sûret ile aya tapanun bütini sır
Rûşen bu ki Zâtî yüzi gül-zârı Halîl'ün
(Zâtî G.771) (Tarlan, 1970, s.271)

3.2.1.30. Halîl (Şâiri Nâbî)

Nâbî, şiirinde âşıkâne tarzda ele almış ve klasik şiirdeki sevgili tipinin özelliklerini şiirine yansıtmıştır. Şiirde sevgilinin güzelliğini anlatarak onun kaşlarının cünbüş verdiğini, boyunun gönülleri çektiğini, yanağının kırmızı olduğunu

anlatmaktadır. Âşık da sevgilinin aşkından sıkıntı çekmektedir ve bu duruma razı bir tutum sergilemektedir.

Mû-be-mû hüsn ile âmihtedür rûy-ı Halîl
Rû-be-rû lutf ile engîhtedür hûy-ı Halîl

Kadd-i sabrı ham ider kâmet-i dil-cûy-ı Halîl
Bülbüli ebkem ider çeşm-i suhan-gûy-ı Halîl

Keffe-i çeşmine cünbiş virüp ebrû-yı Halîl
Dil alup şîve satar turma terâzû-yı Halîl

Münkîr-i ‘aşka ider mu’cîz-i hüsnin ızhâr
Âteşîn câme miyânında gül-i rûy-ı Halîl

‘Aksidür âb-ı hayâtun görinür zulmetde
Teşne-i vasla şikenc-i ham-ı gîsû-yı Halîl

Ser-i şûrîdemüzi eyledi vakf-ı mihrâb
Hey’et-i ham-şude-i tâk-ı dü-ebrû-yı Halîl

Pîr-i efsürde iken eyledi ser-germ-i hevâ
Nâbî-i haste-dili gamze-i câdû-yı Halîl
(Nâbî G.482) (Bilkan, 1993, s.740)

3.2.1.31. Hasan Bâlî

Me’âlî, şiirinde Hasan Bâlî ismini kullanmıştır. Şair, şiirini âşıkâne tarzda ele almış ve klasik şiirdeki basmakalıp mazmunları anlatmıştır. Şair, bu kişinin güzelliği hakkında konuşarak onun gibi hoş sözlü, dudağıyla ölümsüzlük bahşeden güzelin dünyada olmadığını belirtmektedir. Ayrıca şair, sevgilinin hışmının kendisine lütûf olduğunu ve artık sevgiliye kavuşmayı istediğini dile getirmektedir.

Var mı ‘âlemde ‘aceb hûb Hasan Bâlî gibi
Böyle matlûb ola mergûb Hasan Bâlî gibi
Hüsn fenninde hôş-üslûb Hasan Bâlî gibi
Olmaya dünyede mahbûb Hasan Bâlî gibi

Cenneti sûfîye ve Sôfiya şehrini bana
Bana yârün deheni kevser ü tesnîmi ana
Hâşâ dil anı koyup hûr ile gılmânı ana
Olmaya dünyede mahbûb Hasan Bâlî gibi

Gazabı lutfdurur hışmı bize ‘izzetdür
Cevri şîrîn ü cefâsı dahi pür-lezzetdür
Yokdurur misli inen şûh ü inen âfetdür
Olmaya dünyede mahbûb Hasan Bâlî gibi

Cânuma geçdi nidem âh beni öldürse
Bârî öldürmez ise vaslı ile güldürse
Müdde‘î gözini kanlu yaş ile toldursa
Olmaya dünyede mahbûb Hasan Bâlî gibi

Bu Me’alî sever anı dil ile cândan yig
Nice sevmeye güzel var mıdurur andan yig
Tudagı gonceden ü haddi gülistândan yig
Olmaya dünyede mahbûb Hasan Bâlî gibi

(Me’âli Mur.9) (Ambros, 1982, Sayfasız)

3.2.1.32. Haşmet

Haşmet hakkında Fatîn, Şefkat ve Arif Hikmet tezkirelerinde bilgilere rastlamaktayız.

Fatîn tezkiresindeki bilgilere göre Abbas Efendi’nin oğludur. Hicri 1175/ Miladi 1762 senesinde haklarında suç isnat edilerek Nevres Efendi ile Bursa’ya sürgün edilmişlerdir. Daha sonra Rodos’a götürülmüştür. Hicri 1182/ Miladi 1769 senesinde vefât etmiştir.

Nâzım-ı mûmâ-ileyh Haşmet Efendi sudûr-ı izâmdan Abbas Efendi merhûmun mahdûmu olup tarîk-i tedrîse duhûl ile devr-i medâris-i mu'tâde itmekte iken bin yüz yetmiş beş senesi hilâlinde haklarında zebân-dirâzlık töhmeti isnâd ve ati't-terceme Kerkügî Nevres Efendi merhûm ile berâber mahrûsa-i Burusa'ya nefy u ib'âd olunup müddet-i medîde Burusa'da meks u ikâmet eyledikten sonra menfâsı cezîre-i Rodos'a bi't-tahvîl cezîre-i mezkûreye azîmet ve bin yüz seksen iki senesi hilâlinde azm-ı dâr-ı âhiret eylemiştir. Na'ş-ı mağfiret-nakşı cümle tâife beyninde ma'lûm olan Murâd Reîs merhûmun kabri civârında defîn-i zîr-i türâb ve ol vecihle muhtâc-ı rahmet-i cenâb-ı Vehhâb olmuştur. Bir kıt'a Dîvân-ı belâgat-ünvânı vardır (Sarıkaya, 2007, s.149).

Şefkat tezkiresindeki bilgilere göre Abbas Efendi'nin oğludur. Hicri 1182/ Miladi 1769 senesinde vefât etmiştir.

"Müderrisîn-i kirâmdan 'Abbâs-zâdelikle müştehir idi. Ve Râgıb Paşa merhûmun istishâb-kerdelerinden ve makbûl u pesendîdelerinden idi. Bin yüz seksen iki senesi vefât eylemişdir "(Önder, 2006, s.86).

Arif Hikmet tezkiresinde ise Yenişehrî Abbas Efendi'nin oğludur. Hicri 1172/ Miladi 1759 senesinde Bursa'ya sürgün edilmiştir. Hicri 1182/ Miladi 1769 senesinde vefât etmiştir.

Ulemâ-i fihâmdan Yenişehrî 'Abbas efendinin necl-i ercümendidir. Bezâzet lisân sebebiyle İstinye'de pederi sâhilhânesinde ikâmete me'mûr olmuşdır.1172 (Tezyil). 1172 senesinde mahruse-i Burusa'ya nefi vü iclâ olunarak beş sene mikdârı ikâmet ba'de menfâsı İzmir'e tahdil olunmagla bini yüz seksen iki senesinde Medine-i Münevvere'de dâr-ı bekâya rıhlet eyledi (Çınarcı, 2007, s.44).

Haşmet şiirinde kendi ismini redif olarak kullanmıştır. Şiiri de monolog tarzında ele alarak kendisiyle konuşur gibi kendi vasıflarını anlatmıştır. Şair, kendini kulların şahı ve dünya tacının sahibi olarak nitelendirmektedir.

Hâk-pây-ı hazret-i fahr-ı cihânım Haşmetâ
Tûtiyâ-yı nûr-ı çeşm-i ins ü cânım Haşmetâ

'Arşa nakş-endâz olan na'l-i mübeccel bende çün
Mâlik-i tâc-ı cihân zîb-i şehânım Haşmetâ

Her dil-i tîre-nihâdı rûşen etmez pertevim
Kâleb-i rûh-âşinâya sırr-ı cânım Haşmetâ

Hidmet-i na‘l-i şeh-i kevneyn ile rif‘at bulup
‘Arş-gîr-i şöhret oldu nâm u şânım Haşmetâ

Ben nişân-ı nâvek-i sırr-ı sıfâtım zâhirâ
Menzil-i ma‘nâda ammâ bî-nîşânım Haşmetâ

Kurta-i gûş-ı şefâ‘at cevher-i nutkum benim
Dürc-i lü’lü’-i tahiyyatdır dehânım Haşmetâ
(Haşmet G.1) (Aksoyak & Arslan, 2018, s.127)

3.2.1.33. Hurrem (Şâiri Âhî)

Âhî, Hurrem redifli şiirini âşıkâne bir üslûpla ele almıştır. Redifteki kişi klasik edebiyatta kullanılan sevgilinin güzellik unsurları ile anlatılmıştır. Şair, Hurrem’in bağımlısı olduğunu ve bu yüzden sıkıntı çektiğini anlatmaktadır. Ayrıca sevgilinin boyunun uzunluğu, dudağının can vericiliği özellikleri üzerinde de durulmuştur.

Âh kim derd ile oldum mübtelâsı Hurrem’ün
Düşdi nâgeh gönlüme zülfi hevâsı Hurrem’ün

‘Îd-i vaslı şevki içün rûze-i gam çekmişem
Tâ nasîb ola diyü bir merhabâsı Hurrem’ün

Sarmaşup her şeb kuçar ol serv-kaddi al ile
Nice nâzügdür görün gül-gûn kabâsı Hurrem’ün

Ne sorarsın kandadur diyü gönül Âb-ı Hayât
Mürdeye yetmez mi la’l-i cân-fezâsı Hurrem’ün

Olmag istersen cihân içinde Âhî pâdişâh
Sa’y idüp var ol işiginde gedâsı Hurrem’ün
(Âhî G.61) (Sungur, 1994, s.135)

3.2.1.34. Hurrem (Şâiri Zâtî)

Zâtî, redifte Hurrem ismini kullanmış ve âşıkâne tarzda işlemiştir. Şiirde, sevgilinin âşığa eziyet ettiği ve vefâsız biri olduğu üzerinde durulmaktadır. Ayrıca şair, sevgilinin yüzünün güzelliğinden de bahsetmektedir. Şair, sitemde bulunarak sevgilinin ettiği eziyeti kâfirin bile etmeyeceğini ifade ederek sevgilinin acımasız olduğunu anlatmaktadır.

Her kişi ile âşinâlukdan safâsı Hurrem'ün
Ey dirîğâ olmaya idüm âşinâsı Hurrem'ün

Dîni ayruk kâfire itmez bana itdüklerin
Olmasun kâfirce kâfir mübtelâsı Hurrem'ün

Sâd-u-hurrem olmadum hergiz düşelden 'ışkına
Dâ'imâ gönlüm melûl eyler cefâsı Hurrem'ün

Yirü göki aradı yaşumla ahum bulmadı
Yir delindi yire geçdi vefâsı Hurrem'ün

Mülket-i derd-ü-belâ-vü-mihnetün sultânıyam
Sâye saldı üstüme 'ışkı hümâsı Hurrem'ün

Korkum oldur su gibi ide havâya münkalib
Dôstlar ben hâkini nâr-ü-havâsı Hurrem'ün

Budurur Zâtî ümidüm dâ'imâ müştâkını
Eyleye hurrem cemâl-i dil-güşâsı Hurrem'ün
(Zâtî G.679) (Tarlan, 1970, s.183)

Şair, bu şiirinde yine basmakalıp mazmunlar kullanarak ele aldığı kişiyi şiirinde işlemiştir. Zâtî'nin ikinci şiirinde anlatılan kişinin ilk şiirde anlatılan kişiyle aynı olup olmadığı hususunda kesin bir hükme varamamaktayız. Bu şiirde de sevgilinin güzelliğinden, âşığa eziyet etmesinden bahsedilmektedir.

‘Âşık-ı gam-gîni şâd eyler cemâli Hurrem’ün
Zâ’il eyler gussayı dilden hayâli Hurrem’ün

Husrevâ cânı Ferahşâd eyledi
Ol şeker lebden gelen şîrîn makâli Hurrem’ün

Şâhid olsun dil-rübâlar cânı kurbân eyleyem
Ger nâsîb ola bana ‘îd-i visâli Hurrem’ün

Zülfüme ‘uşşâkı asardum günâh olmasa dir
Sözine tururs a boynuma vebâli Hurrem’ün

Gün yüzin ‘arz eylese bedrün tamâm eyler işin
Misli var mı nice billâhi kemâli Hurrem’ün

Kâmeti yâdına sînemde elif çeksem nola
Safha-i ‘âlemde bulınmaz misâli Hurrem’ün

İtdi mihri mâh-ı nev bürc-i belâda Zâtî’yi
Tuş olaldan çeşmine kaşı hilâli Hurrem’ün
(Zâtî G.779) (Tarlan, 1970, s.283)

3.2.1.35. Hüsrev

“Hüsrev, Nuşirevân’ın torunudur. Sasaniyân sülâlesinden bir padişah olup Pervîz lâkabıyla bilinir” (Pala, 2017, s.220).

“Edebiyatımızda tarihî kişiliğinden çok efsanevî kişiliğiyle söz konusu edilir. Ferhâd ile Şîrîn veya Hüsrev ü Şîrîn adlı mesnevîlerde vuslata eren bir âşık olarak ele alınır. Yine Hüsrev kelimesinin padişâh anlamıyla kelime oyunlarına konu olur” (Pala, 2017, s.220).

Şiirinin redifinde bu ismi kullanan şairler Hayretî ve Meâlî’dir. Bu iki şair de aşk hikâyesi kahramanı olan Hüsrev üzerinden ilişkilendirme yaparak ele aldıkları kişileri

övmektedir. Şiirlerde Hüsrev'in padişah olması, Şîrîn'e olan aşkı ve Ferhâd üzerinden göndermelerde bulunulmuştur.

Hayretî, şiirinde Hüsrev ismini redif olarak kullanmıştır. Âşıkâne tarzda ele aldığı şiirinde klasik şiirdeki sevgilinin güzellik unsurlarını işlemiştir. Şair, şiirde sevgiliye kavuşma isteğini dile getirmektedir. Ayrıca sevgilinin güzellik unsurlarından bahsederek onun yüzünün parlak olduğunu ve bu güzellik karşısında onun esiri olduğunu anlatmaktadır. Şair, sevgilinin bir tatlı sözüyle sadece kendini değil herkesi kendine bağlayıp kul edeceğini ifade etmektedir.

Kanda ben kanda temennâ-yı visâli Hüsrev'ün
Gönlüme eğlence yetmez mi hayâli Hüsrev'ün

Bir nefesde nice bin ferzâneyi Ferhâd ider
Nutka gelse nâz ile şîrîn makâli Hüsrev'ün

Kıble hakkı âsitânı Ka'betü'l-'uşşâkdur
Pertev-i nûr-ı İlâhîdür cemâli Hüsrev'ün

Murg-ı câna var mıdur aldanmamağa çâre hîç
Dâne vü dâm ola çün kim zülf ü hâli Hüsrev'ün

Beğliğüm var 'âlemün sultânıyam ey Hayretî
İşiginde ben de bir kulı olalı Hüsrev'ün
(Hayretî G.236) (Çavuşoğlu & Tanyeri, 1981, s.278-279)

Meâlî, şiirinde Hüsrev Çelebi'yi redif olarak kullanmıştır. Şair, âşıkâne tarzda ele aldığı şiirde klasik sevgilinin güzellik unsurlarını ve karakteristik özelliklerini anlatmıştır. Şair, sevgilinin vefasızlığından bahsederek onun çektiği acılara kayıtsız kaldığını belirtmektedir. Sevgilinin yüzü güle, saçı güzel kokan çiçeğe benzetilmektedir. Âşık, sevgiliden istekte bulunarak onu anan diğer gönüllere meyil vermemesi gerektiğini dile getirmektedir. Çünkü sevgili, rakibe meyil verirse âşık bu

durumdan memnun olmayacaktır. Bu durum klasik şiirde yer alan basmakalıp bir durumdur. Bu şiirde de şair, bunu kullanmıştır.

Gûş urup nâle vü efgânuma Hüsrev Çelebi
Gelmedi neyleyeyin yanuma Hüsrev Çelebi

Sanuram mihr-i cihân-tâb togar ‘ummâna
Gelse bu dîde-i giryânuma Hüsrev Çelebi

Ansızın öpsem elini kakıyup ben kulına
Berk yapışsa girîbânuma Hüsrev Çelebi

Anan onatça sen iken nice dil virmeyeyin
Sen yüzi gül saçı reyhânuma Hüsrev Çelebi

Hecr ile yandugumı bilmek içün sîneni sür
Bu benüm sîne-i sûzânuma Hüsrev Çelebi

Şevk-i şîrîn dehenünle saluban kûh-i gama
Girme Ferhâd gibi kanuma Hüsrev Çelebi

Ey Me’âlî göreyin ‘âşıkınun çınarına
Ugraya kıydugı çün cânuma Hüsrev Çelebi

Niçeler sencileyin kaçdı kulundan evvel
Sonra geldi hepisi yanuma Hüsrev Çelebi
(Meâlî G.108) (Ambros, 1982, Sayfasız)

3.2.1.36. İbrâhim (Şâiri Ahmet Paşa)

Ahmet Paşa, şiirini âşıkâne tarzda ele almış ve klasik şiirdeki sevgili mazmunlarını kullanmıştır. Şair, sevgiliye olan aşkını dile getirerek bunun sonucunda âhlar ettiğini, sıkıntılı duruma düştüğünü anlatmaktadır ve sevgiliden bir istekte bulunarak artık ona eziyet etmemesi gerektiğini ifade etmektedir.

Ey kapısı penâhım İbrâhim
Eşigi secde-gâhım İbrâhim

Seni çok sevdim az günâh degil
Bilirim ben günâhım İbrâhim

Der ü devâr-ı hâne-i dilde
Yazarım âh şâhım İbrâhim

Korkarım kim mahalleni nâ-gâh
Odlara yaka âhım İbrâhim

Salsa vaslın hümâsı sâyesini
Arş ola bâr-gâhım İbrâhim

Beni hâk etti dâg-ı lâle ruhun
Gül olısar güyânım İbrâhim

Hâl-i miskîni dâne-i dil ü cân
Sünbülü dâm-ı râhım İbrâhim

Öldügüm demde sîneme gelsen
Diye hâlim giryânım İbrâhim

İnen uzattı cevr elin zülfün
Ey yüzü özr-hâlim İbrâhim

Ahmed'in dökme yaşı ılduzını
Ey güneş yüzlü mâhım İbrâhim
(Ahmet Paşa G.195) (Tarlan, 1966, s.248-249)

3.2.1.37. İbrâhim (Şâiri Kabûlî İbrâhim)

Kabûlî İbrahim, şiirini âşıkâne tarzda ele almış ve klasik şiirdeki basmakalıp mazmunları kullanmıştır. Âşık, şiirde sevgilinin eziyetinden dolayı âh ettiğini, bu âh dumanının sevgilinin köyünü kuşattığını anlatmaktadır. Ayrıca âşık, sevgilinin sadık kulu olduğunu ve sevgilinin de onun şâhı olduğunu ifade etmektedir. Divân şiirinde âşıkların, sevgilinin kulu olması durumu sık görülen bir durumdur. Sevgili ne kadar acı verse de âşıklar bu durumdan oldukça memnun bir tavır sergilemektedirler.

Yağdırup ebr-i âhum İbrâhim
Bağladı âb-ı râhum İbrâhim

Gice gündüz teveccühüm sanadur
Ey yüzi kıblegâhum İbrâhim

Ka'be-i kûyunı kuşatmışdur
Dûd-ı âh-ı siyâhum İbrâhim

Ka'be yıkma didükce azarsın
Sana bu mı günâhum İbrâhim

'Âşık-ı sâdıkı Kabûlî-i zâr
Âh şâhum u mâhum İbrâhim
(Kabûlî İbrâhim G.236) (Erdoğan, 2008, s. 647)

3.2.1.38. İbrâhim (Şâiri Benderli Cesârî)

Benderli Cesârî, şiirini âşıkâne tarzda ele almıştır. Şiirde, sevgilinin meydan şairi olduğunu, onun güzelliğini izlediğinden beri ona hayran kaldığını ve dünya içinde en sâdık âşığın kendisi olduğunu belirterek sevgiliye kavuşmayı arzuladığını anlatmaktadır.

Nazm ile bir sâhib-i divânıyam İbrâhim'ün
Bilsün 'âlem şâ'ir-i meydânıyam İbrâhim'ün

Seyr idelden hüsnin anun şöyle meftun olmışum
Vâlih ü hayrân ser-gerdânıyam İbrâhim'ün

Yokdur fi'l-i şenî' gayr-ı teklîfüm ana
Bûse-çîn-i nâ'il-i ihsânıyam İbrâhim'ün

İntizâr-ı 'îd-i vasl olduğumun vechi budur
Misl-i İsmâ'îl-veş kurbânıyam İbrâhim'ün

Dehr içinde 'âşık-ı sâdık benem bir kimseden
İtmem inkâr Hakk bilür şa'bânıyam İbrâhim'ün

Hizmet-i şâhîde bulınsam n'ola şimden girü
Bir Cesârî bende-i fermânıyam İbrâhim'ün
(Benderli Cesârî Div.30) (Orhan, 2012, s.901-902)

3.2.1.39. İffet

Sırrı Râhile Hanım kız kardeşi İffet Hanım ile yaşadığı bir olay üzerine yaşanılan küslük için bu şiiri yazmıştır ve redifini kız kardeşinin adı olarak kullanmıştır.

"Sırrî 'nin kendisi gibi şair olan Hatice İffet Hanım isminde bir ablası vardır"(Açıl, 2005, s. 8).

"Ayrıca şairimizin İffet redifli bir gazelinin de bulunduğunu belirtmek gerekir. Söz konusu gazel divân içinde mevcut olup on iki beyitten oluşmaktadır. Bu gazelde Sırrî nedeni belli olmayan bir şeyden dolayı İffet Hanım'dan af diliyor " (Açıl, 2005, s. 8).

Nedir bu hicr oduna cismimi yakmak her ân 'İffet
Olursa bakmazam sensiz cihân hep gülsitân 'İffet

Ba'îd itmek revâ mı cismi cândan eyleyip vahşet
Ne mümkün gizlemek dildir derinde pâs-bân 'İffet

Semâ-yı dilde bir mihr-i münevversin nice yıllar
Dönüp devr etse de bulmaz nazîrin âsumân ‘İffet

Ne lâyık lâ’ubâli meşrebe bu nükteler cânâ
‘İmâret mi kalır dilde bir insâf et ‘İffet

Sakın tîr-i sühanla dil-figâr etme bu şeydâyı
O meydân-ı hakîkatde seninle hem-‘inân ‘İffet

Sühandân-ı zamânsın ebkemim her dem huzûrunda
Salâdır hem-‘inânın var mı bir şîrîn-zebân ‘İffet

Bi-hamdi’llâh garîk-i “küntü kenz” oldun hakîkatde
Bu yolda vermedi çok feylesoflar bir nişân ‘İffet

Bu dünyâ germ ü serdinden usanmaz Hakk’a teslîmler
Müsâvîdir yanında eylemek sûd u ziyân ‘İffet

Mücellâ eyledin vicdânını jeng-i ‘alâ’ikden
Zamîrinden iç esrârı Hakk eyler ‘ayân ‘İffet

Bu hengâm-ı ferah-efzâda nûş ile leb-â-lebdir
Kadehler ‘aşk ile sâkî eder nukl-ı beyân ‘İffet

Senin gayr ise maksûdun benim matlûbum ancak sen
Hilâfım yok kasem-yâd eylerim dilden inân ‘İffet

Edeble hâk-i pâyin bûsa geldi Sırrî hem-şîren
Kusûrun ‘afv kıl kadrini etme râyegân ‘İffet

(Sırrı Râhile Hanım G.5) (Açıl, 2005, s.204-205)

3.2.1.40. İshâk (Şâiri Ahmet Paşa)

Ahmet Paşa, şiirini âşıkâne tarzda ele almış ve klasik şiirdeki sevgilinin özelliklerini anlatmıştır. Şair, sevgili tasviri yaparak onun yüzünün güzelliğine, boyunun uzunluğuna, ağzının şeker saçmasına, saçlarının anber gibi kokmasına vurgu yapmaktadır. Şair, İshâk'ın aşkından canını un gibi öğüttüğünü ve perişan olduğunu da dile getirmektedir.

Çerâg-ı meclis-i cândır ruh-ı zibâsı İshâk'ın
Gümüş serv-i hırâmândır kad-i bâlâsı İshâk'ın

Gözümün kudreti yoktur kim idrâk eyleye hüsnün
Meded vermezse nûrundan ruh-i zibâsı İshâk'ın

Bu ne şûride tâ'dir kim öldüm zehr-i kahr ile
Şeker tutarken ağzında lebi hurmâsı İshâk'ın

Gül olmuş nâr-ı ruhsârı yatar gördüm gül üstünde
San İbrâhimdir gisû-yı anber-sâsı İshâk'ın

Görün ben kendime n'ittim ögüttüm un gibi cânı
Yüzümü zaferân etti lenbi halvâsı İshâk'ın

Ne gam zencir-i zülfünde dil ü cân baglasa Ahmed
Çü her bir halkada bin bin yatar şeydâsı İshâk'ın
(Ahmet Paşa G.156) (Tarlan, 1966, s.222)

3.2.1.41. İshâk (Şâiri Hayretî)

Hayretî, şiirini âşıkâne tarzda ele almış ve klasik şiirdeki sevgili tipini anlatmıştır. Şiirde sevgilinin, boyunun uzunluğunun servi ağacına benzetildiğine, dudağının şeker gibi oluşuna, ela gözlü ve tuğra kaşlı olmasına vurgu yapılmaktadır. Ayrıca sevgilinin gözünün yağmacı Moğol'a benzetildiği ve âşığın gönlünde yıkım yaptığı anlatılmaktadır. Moğol, klasik şiirde zalimlik, yağmacılık anlamlarında sık

kullanılan bir mazmundur. Bu şiirde de âşık yaşadığı zulmü bu mazmunu kullanarak ifade etmektedir.

’Aceb serv-i hırâmândur kad-i bâlâsı İshâk’un
İrişmiş mîve-i cândur lebi hurmâsı İshâk’un

Ya tâk-ı kasr-ı cennetdür yahod andan ‘alâmetdür
Begüm yâ râ-yı rahmetdür kaşı tuğrâsı İshâk’un

Ya bir alıcı laçindür ya yağmacı Moğolçîndür
Kıyar insâna bî-dîndür gözi şehlâsı İshâk’un

Ya ra’nâ verd-i ahmerdür yâ nâzük lâle-i terdür
Ya bir mâh-ı münevverdür ruh-ı zîbâsı İshâk’un

Yine ey Hayretî n’itdi beni mecnûn-ı ‘ışk itdi
Düşürdi tağlara gitdi saçı sevdâsı İshâk’un
(Hayretî G.235) (Çavuşoğlu & Tanyeri, 1981, s.278)

3.2.1.42. İskender

Zâtî, şiirinde İskender ismini redif olarak kullanmıştır. Şair, şiirini medhiye tarzında ele alarak mitolojik kahraman olan İskender’e göndermede bulunarak bu kişiyi anlatmıştır. Buna göre bu kişinin mitolojik kahraman İskender gibi cesur, olduğu anlatılmaktadır. Şiirde bu kişinin bakışlarının nice Eflatunları güçsüz kıldığı, yüzünün de aydın olduğu üzerinde durulmaktadır. Ayrıca âşık, sevgiliye kavuşma ümidi de taşımaktadır.

Rivayete göre İskender, ordusu ile zulûmât ülkesine âb-ı hayâtı aramaya gitmiş ama veziri olan Hızır, suyu bulup içtiği halde ona nasip olmamıştır. İskender’in Ye’cüc ve Me’cüc kavmi üzerine sed yapması da zaman zaman ele alınır. Ayrıca övülen kişileri İskender’e benzetmek gelenektir. Bu durumda Dârâ da söz konusu edilir. Cihangirliği nedeniyle padişah övgülerinde çok kullanılır. İskender’le ilgili efsanelerde bir Âyîne-i İskender’den bahsedilir. Divân şiirinde dünyanın pek çok yerini fethetmesi yönüyle de

ele alınan İskender birçok sanatlara da konu edilmiştir. Şâirin, her vesile ile ondan bahsetme imkânı vardır ve çok zaman bu genişliği kullanır (Pala, 2017, s.237).

Kimde var sultân-ı hüsni devleti İskender'ün
'Âlemi tutdı ser-â-ser şöhreti İskender'ün

Hikmeti gör nice Eflâtûnları eyler zebûn
Bir nazarda gözlerinün heybeti İskender'ün

Gussa Ye'cûcinden olurdı gönül mülki harâb
Olmaya idi sed ümîd-i vuslatı İskender'ün

Hızr ile İlyâs anun dirisidür tamlamış
Âb-ı hayvâna tutağı şerbeti İskender'ün

Ger mukâbil olsa sır Âyîne-i İskenderi
Zâtî'yâ rûşen budur kim sûreti İskender'ün
(Zâtî G.783) (Tarlan, 1970, s.287)

3.2.1.43. Kâsım (Şâiri Ahmet Paşa)

Ahmet Paşa, şiirinde âşıkâne bir üslup kullanarak klasik şiirdeki sevgili tipini kullanmıştır. Şair, bu kişinin eğri kaşının ara bozduğunu, fitne çıkardığını, gözlerinin melek gibi sihir yaptığını, âşığı kendine bağladığını ve saçının kıvrımının da misk gibi koktuğunu belirtmektedir.

Cân bâgı servidir kad-i dil-cûsu Kâsım'ın
Çevgân-ı fitnedir ham-ı ebrûsu Kâsım'ın

Oldu nihâl-i gül gibi başdan ayaga nâz
Bâg-ı revânda kâmet-i dil-cûsu Kâsım'ın

Ruhsârı âteşine sücûd etse tan mı kim
Âteş-perestler gibi hindûsu Kâsım'ın

Yâ Rab ne fitnedir bu ki Hârût-i hâline
Ta'lim-i sihr eder gözü câdusu Kâsım'ın

Kisrâ-yi hüsndür ki bu gün kaşı tâkına
Zencir-i müşg asar ham-ı gisûsu Kâsım'ın

Çekti gubâr-ı râhını cevher ayârına
Çeşmim olalı hüsnü terâzûsu Kâsım'ın

Hâr-ı cefâdan inleme Ahmed hezâr ise
Çün özr-hâhdır gül-i hod-rûsu Kâsım'ın

Çün bende düşdü halka-i zülfünde âfitâb
Her halkada bin ola zevallusu Kâsım'ın
(Ahmet Paşa G.157) (Tarlan, 1966, s.222-223)

Ahmed Paşa, bu şiirinde de bir önceki şiirde olduğu gibi bu kişiyi âşıkâne tarzda ele almıştır. Şiirde sevgilinin saçı aya ip atmaktadır. Kasım, ceylan gözleriyle aslan avlamaktadır. Ayrıca bir basmakalıp olan eğri kaş mazmunu âşığa fitne oyunu oynamaktadır.

Mâha kemend atar saçı hindûsu Kâsım'ın
Şîri şikâr eder gözü âhûsu Kâsım'ın

Meydân-ı hüsn içinde gönül topun urmaga
Çevgân-ı fitnedir ham-ebrûsu Kâsım'ın

Miskinlik etmeseydi saçı bâğ-bânına
Girmezdi bâğa benleri hindûsu Kâsım'ın

Yâ Rab ne sihr olur bu ki âb-ı izârını
Zencire çekti halka-i gisûsu Kâsım'ın

Düştü gözümden iki cihânın cevâhiri
Lâlâ olalı dişleri lûlûsu Kâsım'ın

Yıldız sayarsa dîde-i Ahmed ne tan k'anun
Bağladı uykusun gözü câdûsu Kâsım'ın
(Ahmet Paşa G.158) (Tarlan, 1966, s.223-224)

3.2.1.44. Kâsım (Şâiri Zâtî)

Şair, şiirini âşıkâne tarzda ele almıştır. Zâtî, bu şiirinde sevgilinin güzelliğini nasip eden Allah'ın onun derdini de kendisine kısmet ettiğini anlatmaktadır. Sevgiliden ayrıldığında âşığın başında kıyametler kopacağını ve onun boyunun kıyâmet âlâmeti olduğunu söylemektedir. Ayrıca şair, yaşadığı acıdan dolayı cisminin kıl gibi ince kaldığını anlatmaktadır.

Şekline bu vech ile viren melâhat Kâsım'un
Derdini derdâ ki itmiş bana kısmet Kâsım'un

Bir kitâba and içüb seyründe bir nazüg didi
Mushaf-ı hüsninde hatm olmış letâfet Kâsım'un

Başuma nola kıyâmetler koparsa fürkati
Kâmeti rûz-ı kıyâmetden 'alâmet Kâsım'un

Ah kim cismümde cânum kılca kaldı bulmadum
Kocmaya mûy-ı miyânın kılca fursat Kâsım'un

Göreli Zâtî kıyâmet kâmetin geldi bana
Derdi dünyânun devâsından kıyâmet Kâsım'un
(Zâtî G.798) (Tarlan, 1970, s.302)

3.2.1.45. Kaya (Şâiri Çâkerî)

Çâkerî, şiirini âşıkâne tarzda ele almış ve klasik şiirdeki sevgili tipini işlemiştir. Şair, bu kişinin güzellik ilinin şâhı, yüzünün güzelliği ile Rumeli beylerbeyi ve

kirpiklerinin ok gibi olduğunu anlatmaktadır. Sevgili, bu unsurlarla âşığı yaralamaktadır. Âşık da çektiği acılardan şikâyetçi olmamaktadır. Bu durum klasik şiirde kullanılan bir özelliktir.

Ey hüsn iline şâh-ı muzaffer Kayacuğum
Çekgil vilâyet-i dile ‘asker Kayacuğum

Hâl-i ruhun ki Rûm-ili beglerbegisidür
Kıl hassun ana kâtib-i defter Kayacuğum

Toprak başına surh-serün şehlügine yuf
Ger hâk-i pâyun itmeye efser Kayacuğum

Meydân-ı ‘ışk içinde dil-âver geçer katı
Müjgânun okların dile gönder Kayacuğum

Şaş işügini yasdanur ahşama dek güneş
Başı zevâllü hâli mükedder Kayacuğum

Bakmaz yüzine kimse Gülistân okumaz
Hüsnün kitâbın ideli ezber Kayacuğum

Hecrün şebinün olmaya dirdüm nihâyeti
Subh-ı visâlün oldı müyesser Kayacuğum

‘Ulvi olursa Çâkerî’nün çâkeri nola
Oldı efendiler sana çâker Kayacuğum
(Çâkerî G.88) (Aynur, 1999, s.178)

3.2.1.46. Kaya (Şâiri Edincikli Ravzî)

Edincikli Ravzî, şiirini âşıkâne tarzda ele almış ve Kaya ismini redifte kullanmıştır. Şair, bu kişinin vefâsız ve zâlim olduğunu anlatarak rakibe şefkât

gösterdiğini anlatmaktadır. Âşık da sevgilinin rakibe yönelmesinden rahatsızlık duymaktadır. Bu basmakalıp divân şiirinde de aynı şekilde kullanılmaktadır.

Görse Kaya beni yire bakup arar kaya
Suçum nedür ki taş ile başum yarar Kaya

Dîvânesin kaçan ki görürse vefâ idüp
Avuç kayasın ikide birde atar Kaya

Gerçi ki taş yüreklidür aslâ vefâsı yok
Dil gayrı dil-ber istemez ana yeter Kaya

Bana cefâ taşın atar agyâra rahm ider
Bir dem mi var tokunmaya taşı meğer kaya

Başumda götürürdüm idüp dâ'im ihtirâm
Ravzî bulunsa başuma lâyık yarar Kaya
(Edincikli Ravzî G.88) (Aydemir, 2017, s.168)

Şair, bu şiirinde de sevgiliyi överek güzelliği ile herkesin gönlünü çaldığını, taş kalpli olduğunu ve âşığa eziyet ettiğini anlatmaktadır.

Nice almasun dil-i 'âşıkların dil-ber Kaya
Mülk-i hüsne olmuş istihkâk ile server Kaya

Başuma çal işigün taşın didükçe hışm ider
Bilmezin suçum nedür kim hışm idüp fırlar Kaya

Âteş-i âh-ı derûnumla benüm nerm olmadı
Var ise pûlâddır kalbün yahod mermer Kaya

Şîve bardağı içinde bir içim sudur yahod
Sükkerî pâlûdedür dir dir dilâ ditrer Kaya

Mün ‘akis olmış benüm sûz-ı derûnum sanasın
Tâb-ı tebden gördüm ey Ravzî yanar par par Kaya
(Edincikli Ravzî G.89) (Aydemir, 2017, s.168)

Sevgili, güzellik ülkesinin padişahıdır. Âşık da gam dağının Ferhâd’ıdır. Âşık, sevgilinin rakiple yakın münasebete girmesini kıskanmaktadır. O yüzden âhının rüzgârının onları rahatsız edeceğini söylemektedir.

Kûh-ı gam Ferhâd’ıyam ‘ışkunda ey dil-ber Kaya
Husrev-i mülk-i melâhat yâr-ı şîrînter Kaya

Hıdmetünden yüz çevirmez bendeyem kapunda ben
Bana kesdürsen yiridür dâ’imâ taşlar Kaya

Gönlün ayrılmadı ağyâr ile hem-râz olmadan
Bâd-ı âhumla yirinden gerçi kim kopar Kaya

Başuma devlet hümâsı sâye salardı eger
Reh-güzârında olaydı kelle bir kemter Kaya

Taşdan taşa çalarsın Ravzî-i bî-çâreyi
Bûseyi yâkût-ı la’lünden iderse cer Kaya
(Edincikli Ravzî G.90) (Aydemir, 2017, s.168-169)

Sevgilinin vefasızlığı, kayıtsızlığı anlatılarak âşığın bu durumdan rahatsız olduğu anlatılmaktadır. Perişân olan âşığın âh edip inlediği dile getirilmektedir.

Zümre-i meh-rûlara kılan seni ser-ver Kaya
Cismüni billûr itmiş kalbüni mermer Kaya

Öldürürsen bârî cevrün çekmeden ben hasteni
Eyleme seng-i mezârum üstüme ser-ber Kaya

Gele mi kuyunda ko bir rahneye didüm didi
Kim be-nâm-ı Kâ'be'ye lâyık degüldür her Kaya

Bir kara taş iken ayırmaz rakîbi kendüden
Dil hisârın top-ı cevr ile harâb eyler Kaya

Cevherî bir tâc olur yir yir nişân-ı seng-i yâr
Başuma çaldukça ey Ravzî o meh-peyker Kaya
(Edincikli Ravzî G.91) (Aydemir, 2017, s.169)

Âşık, sevgilinin kölesidir. Sevgilinin yolunda başını taşa çalmıştır. Sevgilinin kalbi taş gibidir. Âşığa eziyet etmektedir. Âşık da bu acı ile başa çıkamadığını dile getirmektedir.

Taşa çaldum başımı yolunda ey hanum Kaya
Başa çıkmadum gam-ı 'ışkunla sultânum Kaya

Seng-i mermerden midür kalbün ki te'sîr eylemez
Merm ider pûlâdı gerçi âh u efgânum Kaya

Ârzû-yı kuhl-ı hâk-i pâyûn ile dem-be-dem
Kanlar ağlar dâ'imâ bu çeşm-i giryânum Kaya

Cûy-ı eşküm taşdı tutdı ser-be-ser dünyâ yüzin
Korkum oldur kûyunı gark eyleye cânum Kaya

Küfr-i zülfün fikridür Ravzî'nün alan 'aklını
Anı mahrum itme gel ey dinüm îmânum Kaya
(Edincikli Ravzî G.92) (Aydemir, 2017, s.169)

3.2.1.47. Kaya (Şâiri Hüdâyî-i Kadîm)

Hüdâyî-i Kadîm, şiirini âşıkâne tarzda ele almış ve klasik şiirdeki sevgili tipine göre bu kişileri şiirinde işlemiştir. Dil özelliği olarak Kayacuğum şeklinde samimi bir

söyleyişle redifini oluşturmuştur. Şiirde âşığın sevgiliye ulaşmak istediği, ama sevgilinin bu isteği kabul etmediği anlatılmaktadır. Ayrıca âşığın da bu durumdan dolayı perişân halde olduğu vurgulanmaktadır.

Hem-ser olur mı emlike sükker Kayacuğum
Olmaz Güher hacerle ber-â-ber Kayacuğum

Benzetdi gerçi kendüyi lutf ıssı kalbüne
Hayli sovuklık eyledi mermer Kayacuğum

Yazmakdan ise nâme-i a'mâlümi melek
Hûb idi yazsa kâtib-i defter Kayacuğum

Meclisde bûs-ı la'li temennâsın eyledüm
Didi zamânı var o sitem-ger Kayacuğum

Gökden sanur Hüdâyî kulun indi mâ'ide
Kûyunda yağsa başına taşlar Kayacuğum
(Hüdâyî-i Kadîm G.CXXXIX) (Demiralay, 2007, s.178)

Şâir, sevgilinin dudağını şekere benzetmektedir. Ayrıca Allah'tan sevgilinin aşkını nasip etmesini istediğini bunun dileğinin de kabul olduğunu anlatmaktadır. Şâir, bu dertle birlikte perişân halde olduğunu da ifade etmektedir.

Ter düşse saht olup n'ola sükker Kayacuğum
Lezzet lebünde gayr-i mükerrer Kayacuğum

Seng-i belânı isteridüm baş açup senün
Şükr-i Hudâ ki kıldı müyesser Kayacuğum

Andum hatun yazup yanılup eyledüm hatâ
Yazma günaha kâtib-i defter Kayacuğum

Dîvâne olduğum sana benzer ki tuydılar
Etfâl-i şehr üşüp beni taşlar Kayacuğum

Eksük zarâfet ile rakîbün zamanudur
Serv olmadı giyâh ile hem-ser Kayacuğum

Terk eyle gel rakîbüni ser-tâc-ı ‘âlem ol
Hoşdur ki bî-sadef ola gevher Kayacuğum

Seng-i mezâr idinmege iç işigün taşın
Saklar Hüdâyi başı ber-â-ber Kayacuğum
(Hüdâyî-i Kadîm G.CXL) (Demiralay, 2007, s.178)

3.2.1.48. Kaya (Şâiri Ümîdî)

Ümîdî, şiirini âşıkâne tarzda ele almış, klasik şiirdeki sevgilinin fiziksel ve karakteristik özelliklerini anlatmıştır. Sevgilinin taş kalpli oluşu ve âşığa eziyet etmesi anlatılmaktadır. Ayrıca âşığın içinde bulunduğu sıkıntılı durum da şâir tarafından dile getirilmektedir.

Hecrün deminde âhumı taglar Kayacuğum
Sengîn-dil iken işidüp inler Kayacuğum

Hâtem yüzüm sürem diyü sîmîn benânuna
Derd ile basdı bağrına taşlar Kayacuğum

Râhun taşını yoldaş idindügümi görüp
Ta’ne taşını urdı ‘adûlar Kayacuğum

Döymezse n’ola taş yüregüm nâr-ı hasrete
Döymez firâk odına demürler Kayacuğum

Hâlin Ümîdînün gam-ı hecrünle göreli
Cûlar taş ile döginüp ağlar Kayacuğum
(Ümîdî G.159) (Buyruk, 2009, s.319)

3.2.1.49. Kays

Şiirinin redifinde Kays adını kullanan şairler Nev'îzâde Atâyî ve Fazıl Mehmet Paşa'dır. Bu iki şair farklı yüzyıllarda yaşamalarına rağmen şiirlerinde anlattıkları farklı kişileri aşk hikâyesi kahramanı Mecnûn ile ilişkilendirmeleri nedeniyle ortak bir başlıkta ele aldık. Şiirlerde Kays'ın üryan gezmesi, âlim biri olması vb. özelliklerine göndermelerde bulunulmaktadır.

"Kelime anlamı deli demekse de daha çok Leylâ ile Mecnûn hikâyesinin erkek kahramanı olarak bilinir"(Pala, 2017, s.300).

Nev'îzâde Atâyî, Leyla ve Mecnun kıssasına değinerek bu kişiyi anlatmaktadır. Şiirde sevgilinin servi boylu ve perişan saçlı olduğu anlatılmaktadır. Bu güzellik unsurlarıyla sevgili, âşığa eziyet etmektedir.

Geşt-gîr-i gâm olup gerçi ki 'uryân idi Kays
Sadme-i mihnet ile bî-ser ü sâmân idi Kays

Sâye-veş atdı yabana çıkarup câmesini
Gülşen-i mihnete bir serv-i hırâmân idi Kays

Fikr-i giysî-yı girih-gîr ile pûyân olmış
Merd-i zîncîr-keş-i kûçe-i hırâmân idi Kays

Mûy-ı jülîde ile zerd ü nizâr olsa nola
Mürde-i şem'i seher firkât-i cânân idi Kays

Savt-ı zincîr-i 'Âtâyî-veş iderdi te'sir
Nice sevdâ-zedeye silsile-cünbân idi Kays
(Nev'îzâde Atâyî G.107) (Karaköse, 2017, Sayfasız)

Fazıl Mehmet Paşa, Leyla ve Mecnun kıssasına göndermelerde bulunarak bu kişiyi anlatmıştır. Şiirde Kays'ın irfan sahibi olduğu, Leylâ'ya âşık olduğu zaman rezillik yoluna girdiği, bu yolda üryan gezdiği ve varlıklı biri olduğu anlatılmaktadır.

Adı Mecnun ise de ‘âkil-i devrân idi Kays
Halk divâne sanur sâhib-i ‘irfân idi Kays

Feyz-i ‘aşk eyler idi cûş u hurûş anda müdâm
Hâsılı gâyeti yok bir yem-i ‘ummân idi Kays

Leyliye ‘âşık olup râh-ı melâmetde meğer
Reh-zen-i yâre soyulmuş ‘aceb ‘uryân idi Kays

Geldi ma’şukası çün pâyine Belkıs gibi
Gûyiyâ sâhib-i evreng-i Süleymân idi Kays

Düşme teftişine Fazıl kısa kes kıssasını
Şems ü Monla gibi ulu sultân idi Kays
(Fazıl Mehmet Paşa G.127) (Duman, 2005, s.330)

3.2.1.50. Kurd Bâlî

Redifte Kurd Bâlî ismini Zâtî kullanmıştır. Şair, şiirini âşıkâne tarzda ele almış ve klasik şiirdeki sevgili tipine göre Kurd Bâlî’nin özelliklerini anlatmaya çalışmıştır. Buna göre sevgilinin yanağının kırmızı olmasından ve güzelliğinden bahsedilmektedir. Âşık, Allah’tan dilekte bulunarak sevgiliye kavuşmayı istemektedir. Ayrıca şair, sevgiliyi güzellik ülkesinin sultanı olarak görmektedir.

Güzeldür al vâlâdan ‘izârı Kurd Bâlî’nün
İdübdür tâfte mahlûkı nârı Kurd Bâlî’nün

Murâdum budurur senden ilâhî koynuma girsün
Bu gönlüm kuzusı oldı şikârı Kurd Bâlî’nün

Melâhat Mısrınun sultânıdur ol Yûsuf-ı sânî
Gönüller Yûsufını kapma kârı Kurd Bâlî’nün

Koyunum bin olurdı dôstlar bu köhne ağılda
Mey-i vaslın nasîbüm itse bârî Kurd Bâlî'nün

Revân dükkânına varmak gerekdür Zâtî'yâ çok çok
Ola kim ola meyli varı varı Kurd Bâlî'nün
(Zâtî G.700) (Tarlan, 1970, s.204)

3.2.1.51. Latîf

Âhî, şiirinde redif olarak Latîf adını kullanmıştır. Âhî, şiirini âşıkâne tarzda ele almış ve klasik şiirdeki sevgilinin karakteristik ve fiziksel özelliklerinden yararlanmıştır. Sevgilinin kaşları kemân, yanağı parlak, saçları perişân olarak anlatılmıştır. Sevgili, âşığa eziyet etmektedir. Âşık da bu durumdan şikâyet etmemektedir.

Sen kemân-ebrû için olalı kaddüm yâ Latîf
Rûz u şeb vird-i zebân edinmişümdür yâ Latîf

Levh-i zerde gör ki sîm-âb ile ne nakş etmişem
Sanma zer-gerlikde sen üstâdsın tenhâ Latîf

Nâr-ı hecr ile erit ey pût-i gam cismüni
Hâlis altundur deyü meyl eyleye ola Latîf

Ahker-i nâr-ı firâk etdi çü nûr-ı 'ârızun
Yeridir karşunda yanmak eylesem sevdâ Latîf

Dest-i cevrünle büküp Âhî kaddin zülfün bigi
Eyle bir engüşterî cân al bahâ ana Latîf
(Âhî G.44) (Sungur, 1994, s.118)

3.2.1.52. Leylâ

Şiirinin redifinde Leyla ismini kullanan şairler Şehzâde Korkut ve Pirkâl'dir. Farklı yüzyıllarda yaşayan bu şairlerin ortak noktası ele aldıkları farklı kişileri aşk

hikayesi kahramanı Leylâ ile ilişkilendirmeleridir. Bu nedenle bu iki şairin şiirlerini ortak bir başlıkta topladık.

"Leylâ ile Mecnûn mesnevîsinin kadın kahramanı. Leylî diye de bilinir" (Pala, 2017, s.288).

Şehzâde Korkut, Leyla ve Mecnun kıssasıyla ilişkilendirme yaparak bu kişiyi ele almıştır. Âşık, şiirinde sevgilinin sevdasından dolayı Mecnun gibi olduğunu, gözyaşlarının denizleri birleştirdiğini, sevgilinin eziyetinden dolayı perişan gezdiğini ve hep âh ettiğini anlatmaktadır.

Dolaldan 'âleme gavgâ-yı Leylî
Beni Mecnûn eder sevdâ-yı Leylî

Harâb u mest olupdur sâkí-i 'ışk
Sunaldan câna pür sahbâ-yı Leylî

Gözümden katre katre dökilen yaş
Olısar cem' olup deryâ-yı Leylî

Cihân endişesinden pâk ol ey dil
K'ola tâ zâviyen me'vâ-yı Leylî

Harímî'den eser kalmadı illâ
Hemân şevk ile hûy u hây-ı Leylî
(Şehzade Korkut G.38) (Akın, 2009, s.74)

Pirkâl, şiirinde Leyla ve Mecnun kıssasıyla ilişkilendirme yaparak bu kişiyi ele almıştır. Şair, sevgilinin eksikliğinden dolayı kimi görse sevgilinin oturduğu semti sorduğunu ve sevgilinin aşkı ile deli olduğunu anlatmaktadır. Sevgilinin de vefasızlığı ve kayıtsız kalışı âşığı perişân etmektedir.

"Bir Arap halk hikâyesinin kahramanlarıdırlar. Divân şairlerince hayatları etrafında teşekkül eden olaylar ve hikâyeleri ile sıkça konu edinilmiştir. Şairler genellikle Leyla'yı onun gece anlamını da göz önünde bulundurarak kullanmıştır"(Erzen 2013; 852).

Gönülde naks olalı rûy-ı Leylâ
Kimi görsem sorarım kûy-ı Leylâ

‘Âceb dîvâneyem ‘aşk ile ey yâr
Bugün Mecnûn menemdür kûy-ı Leylâ

Köyinür anda naks cümle eşyâ
Bugün mirât-ı Hakkdur rûy-ı Leylâ

Cihâna pertev-i ‘aşkun toludur
Melekler zikri hây u hûy-ı Leylâ

Nice yakar meni ‘aşk âteşine
Niçün anmaz bu mıdur hûy-ı Leylâ

Olupdur Pirkâl Mecnûn u vâlih
Çeküpdür bende zülf-i mûy-ı Leylâ
(Pirkâl G.208) (Küçük, 2008, s.204)

3.2.1.53. Lutfî

Redifte Lutfî ismini Karamanlı Nizâmî kullanmıştır. Nizâmî şirini âşıkâne tarzda ele almakla birlikte redifte kullandığı kişiyi klasik şiirdeki basmakalıp mazmunları kullanarak ele almıştır. Şiirde, sevgilinin güzellik ülkesinin sultanı olduğu, âşığa karşı kayıtsız oluşu, âşığın bu dertten dolayı âh etmesi ve sıkıntı çekmesi anlatılmaktadır.

Gel ey derd ehlinün dermânı
Gönüller tahtunun sultânı Lutfî

Serîr-i şehr-i hüsnün şehriyârı
Melâmet mülketünün hânı Lutfî

Tarâvet gülşeninün gülsitân
Letâfet gevherinün kânı Lutfî

Bizi lutf eyle kahr odıyla yakma
Rakîbe gösterüp ihsânı Lutfî

Gönül yandı firâkun mihnetinden
Bu derdün yok mıdur dermânı Lutfî

Nizâmînün cemâlün hasretinden
İrişdi göklere efgânı Lutfî
(Karamanlı Nizâmî G.122) (İpekten, 1974, s.243)

3.2.1.54. Mahmûd (Şâiri Edirneli Nazmî)

Edirneli Nazmî, şiirini âşıkâne tarzda ele almış ve redifte kullandığı kişiyi klasik şiirdeki sevgilinin vasıflarına göre ele almıştır. Şair, şiirinde sevgilinin salınarak yürüyüşünü ve ağzının şeker, dilinin bülbül, gözünün nergis, saçının sümbül oluşunu anlatmaktadır. Âşık, sevgiliyi güzellerin soyundan gelen âfete benzetmektedir.

Hırâmân olsa gönüller alur reftârı Mahmûd'un
Dehân açsa söze cân-bahş olur güftârı Mahmûd'un

İnen hûb-iken âfetdür ne disem pür-letâfetdür
Sanasın bâg-ı cennetdür ruhı gül-zârı Mahmûd'un

Lebi gonce dili bülbül gözi nergis saçı sünbül
Dilârâ serv-ü ra'nâ gül kad ü ruhsârı Mahmûd'un

Belâdur anda ol kâmet o fettân gamzeler âfet
Gören 'âşık budur hikmet olur bîmârı Mahmûd'un

Güzellikde o cânâne dönübdür mâh-ı tâbâna
Virür Nazmî dil ü câna safâ didâra Mahmûd'un
(Edirneli Nazmî G.3535) (Üst, 2012, s. 1926-1927)

3.2.1.55. Mahmûd (Şâiri Mostarlı Ziyâ'î)

Mostarlı Ziyâ'î, âşıkâne tarzda şiirini ele almış ve şiirinde divân edebiyatındaki sevgilinin güzellik unsurlarını kullanmıştır. Şiirde sevgilinin uzun boylu oluşu, avucunun parlak olması vb. güzellik unsurları anlatılmaktadır. Ayrıca sevgilinin karakteristik özelliği olan vefâsızlığı ve âşığa eziyet etmesi de şiirde ifade edilmektedir.

Degül mi 'arş-ı mu'allâ likâsı Mahmûd'un
Degül mi Sidre kad-i müntehâsı Mahmûd'un

Benânı mâh-ı nev-i îddür hakîkatde
Meh-i münevvere benzer ayası Mahmûd'un

Dem-â-dem akıdur oldı eşk-i hûnînüm
Boyandı kana kırmızı libâsı Mahmûd'un

Cefâ vü cevrini yıllarca çekdügüm bu kim
Gönülde vardur ümîd-i vefâsı Mahmûd'un

Ziyâ'iyâ şeh-i mülk-i belâ olur 'âşık
Olınca cân u gönülden gedâsı Mahmûd'un
(Mostarlı Ziyâ'î G.232) (Gürgendereli, 1999, s.441)

3.2.1.56. Mehemmed (Şâiri Kabûlî İbrahim)

Kabûlî İbrahim, Mehemmed adlı kişiyi âşıkâne tarzda ele alıp klasik şiirdeki sevgilinin güzellik unsurlarıyla anlatmıştır. Şair, sevgilinin kölesi olduğunu anlatarak ona kavuşmayı Allah'tan dilemektedir. Çünkü sürekli âh edip inlemektedir.

Çün oldı gönül bende-i dergâh-ı Mehemmed
Hakdan dilerüz vaslını bâ-câh-ı Mehemmed

Çok kâmet-i bâlâları pest itdi nazarda
Cünbişler ider kâmet-i kûtâh-ı Mehemmed

Ağyâra tarik-i gam-ı hicründen eser yok
Nâdâna müyesser ola mı râh-ı Mehemmed

Âh eylemeden çâre bulınmaz sana zîrâ
Yok sende eyâ haste-dil âgâh-ı Mehemmed

Bîçâre Kabûli beni sevmez dir imişsin
Düşmen sözidür dinleme bi'llâh Mehemmed
(Kabûlî İbrahim G.37) (Erdoğan, 2008, s.549)

Bir önceki şiirde olduğu gibi burada da şair, şiirini âşıkâne tarzda ele almıştır. Şair, sevgiliye köle olduğunu ve perişan durumda kaldığını dile getirmektedir. Sevgili de âşığa kayıtsız kalmaktadır.

Gayet severin dilden sen şâhı Mehemmed Şâh
Va'llâhi Mehemmed Şâh Bi'llâhi Mehemmed Şâh

Nahl-i kad-i bâlâna şimşâd şebîh olmaz
A'lâya kıyâs itme kütâhı Mehemmed Şâh

Cân emrüne fermân-ber dil her sözüne tâbi'
Mülk-i dile hân itdüm sen şâhı Mehemmed Şâh

Yolunda gubâr oldum ahvâlüme âgâh ol
Sensin bu güzergâhun âgâhı Mehemmed Şâh

Düşdikçe Kabûlîyi lutf eyle götür yirden
Bir böyle mahal düşmez her gâhi Mehemmed Şâh
(Kabûlî İbrâhim G.359) (Erdoğan, 2008, s. 705-706)

3.2.1.57. Mehemmed (Şâiri Nev'î)

Nev'î Osmanlının en önemli padişahlarından biri olan Fatih Sultan Mehmet'i redifte kullanarak ona övgülerde bulunmuştur. Onun karakteristik özellikleri ve fiziksel

özelliklerini anlatmıştır. Şiirde Sultan Mehemmed'in adaletli, cömert, ahlak sahibi oluşu anlatılmaktadır.

Âşüfteyüz cemâline Sultân Mehemmed'ün
Dil-besteyüz nihâline Sultân Mehemmed'ün
İrmezse el visaline Sultân Mehemmed'ün
Var kâni' ol hayâline Sultân Mehemmed'ün

Lutf itmeyüp o şah dilâ ben gedâsına
Fursat düşüp karîn olamazsam likâsına
İtmezse göz uciyle nazar mübtelâsına
Kurbân olam hilâline Sultân Mehemmed'ün

Bir 'adl ü dâd sâhibi Sultân imiş diyü
Dil virdün ana derdüne dermân imiş diyü
Bu kez bakarsa yoluma kurbân olam diyü
Bak lutf-ı bâ-kemâline Sultân Mehemmed'ün

Osmâniyân ki sâhib-i hulk u bihâ olur
Lutf u sehâda şâhlara pâdişâh olur
Hep ehl-i lutf-meşreb ü kân-ı sehâ olur
Bak bir nazar cemâline Sultân Mehemmed'ün

Meddâh-ı saltanat kılalı Nev'î'yi Hudâ
Şâh-ı edâ benim şu'arâ zümresi gedâ
Gûş eyleyüp dür-i suhanum söylemez bana
Âlüfteyüz makâline Sultân Mehemmed'ün
(Nev'î Mur. XIX) (Tulum & Tanyeri, 1977, Sayfasız)

3.2.1.58. Memi (Şâiri Mesîhî)

Mesîhî, şiirinde sevgilinin güzelliğinden ve vefasızlığından bahsetmektedir. Âşığın da sevgilinin eziyetinden dolayı perişân halde olduğu anlatılmaktadır. Ayrıca

şair, sevgilinin yolunun tozunun onun gözüne cilâ verdiğini bu nedenle de ona parlak bakış attığını ifade etmektedir.

Rûşen nazarlar eylemeg içün sana Memi
Hâk-i rehün gözümüze virür cilâ Memi

Ey nakd-i tâ'atine metâ'-ı bihişt uman
Sana cinân u hûr u melâ'ik bana Memi

Virmez halel muhabbet-i 'âşık 'izâruna
Olmaz güneş ziyâsına hâ'il havâ Memi

Tayanmasun mı haddüne hâl-i siyâh kim
Hûrşid gird bâliş olupdur ana Memi

Eşk-i Mesîhî sana işitdürmez âhını
Su katı çaglasa işidilmez sadâ Memi
(Mesîhî G.253) (Mengi, 2014, s.276)

3.2.1.59. Memi (Şâiri Necâtî)

Necâtî, şiirini âşıkâne tarzda ele almış olup klasik şiirdeki sevgilinin güzellik unsurları ve karakteristik özelliklerini bu kişi için kullanmıştır. Şair, Memi'nin aşkına tutulduğunu ve onun saçının âşığa tuzaklar kurduğunu anlatmaktadır. Ayrıca sevgilinin de sözünde durmadığından dert yanmaktadır. Sevgili, sözünde durmayarak âşığa eziyet etmektedir.

Yaktı aşkın beni gam oduna nâ-gâh Memi
Yanalım yakılalım çâre nedir ah Memi

Çün unuttun bana 'ahd ile yemin eylediğin
Komaya sende benim hakkımı Allah Memi

Beni sevdaya salıp eyledi divâne saçın
Nideyim neyleyeyim ah Memi vah Memi

Ger ölürsem yazılır seng-i mezârımda benim
Beni hak eyledi aşkın nideyim ah Memi

Nideyim neyleyeyim çâre nedir cân vereyim
Çün Necâtî gamı yaktı oda nâ-gâh Memi
(Necâtî G.650) (Tarlan, 1992, s.440)

3.2.1.60. Memi

Şiirinin redifinde Memi ismini kullanan şairler Âhî, Edirneli Nazmî, Sürûrî, Hayretî, Hüdayî-i Kadîm, Meâlî ve İshak Çelebi'dir. Kaynaklarda 16. yüzyılda yaşamış Memi isimli bir kişi vardır ama bu şahsın şiirlerdeki kişi ile aynı olup olmadığı konusunda kesin bir hükme varamamaktayız. Bu yüzden bulduğumuz kişinin yaşadığı dönemde yaşamış olan ve redifte Memi ismini kullanan şairleri bir başlık altında topladık. Bu şairler redifte anlatılan kişinin güzelliğini övmektedir.

"Selaniklidir. İlmiye sınıfından olan Memi Çelebi, Kanuni Sultan Süleyman döneminde (1520-66) vefat etti"(Akbayar, 1998, s.1562).

Âhî, şiirini âşıkâne tarzda ele alarak klasik şiirdeki sevgilinin güzellik unsurlarını bu kişi için kullanmıştır. Şiirde sevgilinin ela gözlü, tuğra kaşlı, uzun boylu oluşu ve yaseminimsi saçı anlatılmaktadır. Sevgili, bu güzellik unsurlarıyla âşığı kendine bağlamıştır ve âşığa eziyet ederek onu perişan etmektedir.

Başum çevürüp zülf-i semen-sâsı Memi'nün
Sihr etdi bana nergis-i şehlâsı Memi'nün

Misk ile çeküpdür iki 'unvân-ı melâhat
'Unvânı- cemâle kaşı tuğrası Memi'nün

Bir bend ile aldı dil-i dîvânemi benden
Bend etdi bana zülf-i semen-sâsı Memî'nün

Sünbülleri reyhânın anup sahn-ı çemende
Dik geldi çınâra kad-i bâlâsı Memi'nün

Vasf etmek içün gül yüzini olmaya hergiz
Âhî gibi bir bülbül-i şeydâsı Memi'nün
(Âhî G.57) (Sungur, 1994, s.131)

Edirneli Nazmî, şiirini âşıkâne tarzda ele almış olup, klasik şiirdeki sevgilinin güzellik unsurları ve karakteristik özelliklerini bu kişi için kullanmıştır. Sevgilinin saçının yasemin, yüzünün gül, boyunun servi, yanağının parlak olduğu, onun gibi güzelin dünyada benzerinin bulunmadığı anlatılmaktadır. Şair, sevgilinin kölesi olduğunu ve bundan dolayı çaresiz kaldığını dile getirmektedir.

Sensin ol serv-i semen-ten hey güzel şahum Memi
Kim yüzündür tâze gülşen hey güzel şahum Memi
Sana cândan bendeyem ben hey güzel şahum Memi
Mülk-i hüsnün şâhısın sen hey güzel şahum Memi

Bu letâfet kim virübdür sana lutfından İlâh
Hüsn ü behcetde cebinünle ruhundur mihr ü mâh
Rûşen ol sensin bugün güzeller içre pâdişâh
Mülk-i hüsnün şâhısın sen hey güzel şahum Memi

Sen perî-rûyı gören âdem bilür hammâmda
Kim musavver rûhısın sen hey güzel endâmda
Hüsn-ile yokdur nazîrün şimdi Rûm u Şâmda
Melek hüsnün şâhısın sen hey güzel şâhum Memi

La'ldür gûyâ lebün billûrdur sankim tenün
Gönli düşer sana ânîde seni her görenün
Cân u dilden kimdür ol kim kulun olmaya senün
Mülk-i hüsnün şâhısın sen hey güzel şâhum Memi

Sana kim me'vâ olubdur kûy-ı Gûrânî güzel
Kankı 'âşık varsa anda hoşça gör ânı güzel
Gel bu ânı kadr bil iy hüsn-ile ânı güzel
Mülk-i hüsnün şâhısın sen hey güzel şâhum Memi

Nazmî nazm-ı dür nisâr-ıla güzeller serveri
Medh kılsun dem-be-dem sen zât-ı pâki cevheri
Sen bir âdem cânı cânânsın meleksin yâ perî
Mülk-i hüsnün şâhısın sen hey güzel şâhum Memi
(Edirneli Nazmî Mrb. 500) (Üst, 2012, s.3494)

Edirneli Nazmî'nin diğer şiirinde sevgilinin yüzü sabah doğan güneşe benzemektedir. Onun ahlâkıyla güzeller içinde sultan olduğu belirtilmektedir. Sevgili can arttıran dudaklarıyla âşıklara sefa vermektedir. Âşık da bu sultanın kölesidir ve daima âh etmektedir.

Yüzi şems-i duhâ Memi Çelebi
Alnı bedr-i dücâ Memi Çelebi

Nûr-ı Ahmed yüzinde berk urur
Şems burc-ı bahâ Memi Çelebi

Olmış ismi Muhammed olmag-ıla
Mahz-ı nûr-ı Hudâ Memi Çelebi

Hûblar içre hulk-ıla Mahmûd
Hüsn ile Mustafâ Memi Çelebi

Yûsufı hüsn birle hûbânun
Dilber-i meh-likâ Memi Çelebi

Nutka geldükce 'Îsî-veş hem-dem
Lebleri cân-fezâ Memi Çelebi

Îyd-ı vaslunda olısar kurbân
Nazmî kulun sana Memi Çelebi
(Edirneli Nazmî G.6885) (Üst, 2012, s.3661-3662)

Şair, sevgilinin can arttıran dudaklarının olduğunu, hûri gibi boyunun olduğu, cümle mihr ehillerinin gözünün nuru, güzellikte sultan olduğu, güzel ahlaklı oluşuyla insana mutluluk verdiğini ve vefasız olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca şair, sevgiliye kul olduğunu da belirtmektedir.

İy lebi cân-fezâ Memi Çelebi
'Îsî-veş dil-rubâ Memi Çelebi

Hüsn ü hulk-ıla bir perî vü melek
Âdeme pür-safâ Memi Çelebi

Hûrî-veş hüsn-i sidre kâmet-ile
Hûbdur müntehâ Memi Çelebi

Cümle mihr ehlinün gözi nûrı
Hüsn ile meh-likâ Memi Çelebi

Haste-dil 'âşıkına kanda ise
Leb-i şehd-i şifâ Memi Çelebi

Bana her demde itmez idi cefâ
Olmasa bî-vefâ Memi Çelebi

Oldı cân-ıla kul efendi sana
Nazmî dil virdi tâ Memi Çelebi
(Edirneli Nazmî G.6886) (Üst, 2012, s.3662)

Surûrî şiirinde, sevgiliyi gönül tahtında sultan yapmıştır. Âşık da onun kölesidir. Sevgilinin yüzü gül gibidir. Sevgili, fitne çıkaran bir güzeldir. Bu özellikleri ile âşığa

acı vermektedir. Âşık da bu durumdan şikâyet etmeyerek acı çekmekten hoşlanmaktadır.

Şâh-ı ‘aşkun gerçi dil tahtında sultândur Memi
Lîk zulm-i hecr ile ten mülki virândur Memi

‘Ömr-i sermed bulsa tan mı la’l-i nâbün nûş idem
Çün leb-i şeker-feşânun âb-ı hayvândur Memi

Göreli gülşende rûyun gonçeler dem-bestedür
Ağız açup hüsnüne gül dahı hayrândur Memi

Şûrîş-i nâz ile toldursa ‘aceb mi ‘âlemi
Fenn-i şîve içre çün gâyetde fettândur Memi

Hasret-i rûyunla kârı bu Sürûri hastenün
Gâh zâr u gâh feryâd u geh efgândur Memi
(Sürûrî G.462) (Ünver, 2010, s. 574)

Hayretî, şiirinde Memi ismini kullanmıştır. Şair, şiirini âşıkâne tarzda ele almıştır. Şiirinde sevgilinin sözünün hastalara şifa verdiğini, dudağının can bahşettiğini ve kaşlarının hile yaptığını ifade etmektedir. Âşık da sevgilinin aşkıyla sıkıntı çekmektedir.

Gözi âşüftelere âfet-i cândur Memi’nün
Sözi dil-hastelere rûh-ı revândur Memi’nün

Derdüme şerbet-i şâfî gibi emdür dudağı
Söylese tatlu dili cânuma cândur Memi’nün

Belini dikkat ile fehm idemez mûy-şikâf
Kimse bilmez deheni râz-ı nihândur Memi’nün

Yaykara ile sıdı kalbini üftâdelerün
Kaşları gör nice fettân-ı cihândur Memi'nün

Gerçi kim Hayretî 'âşık dirilüp urmada lâf
Ölmeyen da'vî-i 'ışkında yalandur Memi'nün
(Hayretî G.234) (Çavuşoğlu & Tanyeri, 1981, s.277)

Hüdâyî-i Kadîm, şiirinde bu kişiyi kullanmıştır. Şair, şiirinde sevgilinin yüzünün güneşten parlak, boyunun taze servi olduğunu ve dudağının can bağışladığını anlatmaktadır. Ayrıca şair, sevgilinin kölesidir. Onun için seve seve canını vermektedir.

Cemâli mihr-i enverden mücellâdur Memi Şah'un
İşigi çarh-ı a'lâdan muâllâdur Memi Şah'un

Salınsun 'izz ü nâzile letâfet bûstânında
Nihâl-i kaddi bir serv-i dil-ârâdur Memi Şah'un

Şarab-ı la'l-i cân-bahşı dilâ dîdâr hakkiçün
Zülâl-i 'ayn-ı Kevser'den musaffadur Memi Şah'un

'Âceb mi Ka'be-i kûyında kurbân eylesem cânı
Cemâl-i bâ-kemâli 'îd-i adhâdur Memi Şah'un

Hüdâyi hak bu kim şimdi melâhat âsmânında
Yanagı âftâb-ı 'âlem-ârâdur Memi Şah'un
(Hüdâyî-i Kadîm G. CXIV) (Demiralay, 2007, s.166)

Meâlî, şiirinde Memi ismini redifte kullanmıştır. Şair, şiirde sevgilinin güzellerin sultanı olduğunu anlatmaktadır. Âşık, sevgiliden istekte bulunarak ona bakış atmasını ve onunla sohbet etmesini arzulamaktadır. Sevgili, vefâsız olduğu için bu isteği geri çevirmektedir. Âşık da bu durumdan rahatsız olmaktadır ve âh ederek içinde bulunduğu sıkıntılı durumdan bahsetmektedir.

Cânumun cânısın Memi Çelebi
Hûblar hânısın Memi Çelebi

Sana kim dir bu hüsn ile evvel
Yûsuf-i sânîsin Memi Çelebi

Bürc-i hüsn ü letâfetün haktan
Meh-i tâbânısın Memi Çelebi

Nazar it ben kuluna mülk-i dilün
Çünki sultânısın Memi Çelebi

Kerem eyle musâhebet idelüm
Berü gel kanısın Memi Çelebi

Haste düşdi Me'âlî sen anun
Derdi dermânısın Memi Çelebi
(Meâlî G.107) (Ambros, 1982, Sayfasız)

İshâk Çelebi, Memi ismini redif yaparak âşıkâne tarzda şiirini ele almıştır. Şiirde sevgilinin hilekâr gamzelerinin âşığı zor durumda bıraktığını, sevgilinin saçının ve yüzünün güzelliğinin âşığın aklından hiç çıkmadığını anlatmaktadır. Ayrıca âşık içinde bulunduğu perişân hali de dile getirmektedir.

Kâr itdi bana gamze-i mekkârı Memi'nün
Öldürdi beni çeşm-i şikârı Memi'nün

Aldı beni ruhsârı hayâli saçı fikri
Dilden dün ü gün gitmedi efkârı Memi'nün

Günden güne açılsa güzellense n'ola kim
Cennet gülidür safha-i ruhsârı Memi'nün

Gerçi ki nihân oldı perîvâr görinmez
Gözümde uçar şîve-i reftârı Memi'nün

Yetmez mi bu kim iki cihânda olur azâd
'Aşkıyla ölen kişi giriftârı Memi'nün

Merdümlük edüp var yüri ey çeşm-i dürer-bâr
Bizden ayağı tozını öp bâri Memi'nün

Su gibi revân oldı gözi yaşı yanılmaz
İshâk olalı 'âşık-ı dîdârı Memi'nün
(Üsküplü İshak G.136) (Yıldırım, 1991, s.144)

3.2.1.61. Mestî Çelebi

Necâtî, şiirinde redif olarak Mestî'yi kullanmıştır. Bu şiirini de âşıkâne üslupta yazıp klasik şiirdeki sevgilinin güzellik unsurları ve karakteristik özelliklerini kullanmıştır. Şiirde sevgilinin güzelliği ile âşığa eziyet ettiği anlatılmaktadır. Sevgiliye sadece kendisinin değil herkesin divâne olduğu ve kimsenin onun güzelliğini anlatamayacağı ifade edilmektedir. Ayrıca şairin sevgilinin dudağından bir öpücük alması durumunda canını vereceği dile getirilmektedir.

Mestî Çelebi hakkında Latîfî, Hasan Çelebi ve Künhü'l Ahbar adlı tezkirelerde bilgilere rastlamaktayız.

Latîfî tezkiresine göre:

Edirnedendir. Şiire yeni başlamış genç biriyken, Sultan Bayezid devrinin ortalarında öldü. Güzellik ve olgunluk sahibi bir genç olduğu için Necâti kendisine alaka gösterip âşık olmuş ve hakkında gazeller söylemişti. Mestâne gözleri kırmızı dudakları olduğu için Mestî mahlasını kullandı. Rintçe gazelleri ve mest edici şiirleri vardır (İsen, 1999, s.306-307).

Kınalızade Hasan Çelebi tezkiresine göre memleketi Edirnedir. Güzelliği ile meşhurdur. Necâtî Bey kendisine ilgi göstermiştir. Mestâne gözlerinden dolayı Mestî adını almıştır.

"*Edirnedendir. Necâtî Beyin zamanında manend-i Yûsuf-ı Ken'an, hüsn ü cemâl ü ve zamîme-i dâniş ü kemâl ile meşhur-ı cihân olup Necâtî Beg perişân-ı kâkül-i 'anber*

şikestesi ve küşte-i hançer-i bî-âmân-ı çeşm-i mesti olmagın kendüzinin hâli pür melâlini ve mezbûrun cemâli ba-kemâlini halk-ı 'âleme destân itmiştir "(Sungurhan, 2017, s.774).

Künhü'l Ahbardaki bilgilere göre Edirnelidir. Mestâne gözleri ile meşhurdur. Necâtî Bey ona ilgi göstermiştir.

Edirnelidir. Hayli merdüm-i 'ayyâş u sahîb-cemâl ve mestâne gözleri yâl ü bâl bir nev-cevân-ı pür gunc ü delâl olmagın merhum Necâtî Beg ta'alluk itmişdir. Nice ta'alluk Leylâya 'arz-ı mihr eden Mecnûn-misâl ta'âşşuk itmiş idi. Menkûldür ki 'uşşâkından biri mahdum-ı mezbûrun asitânesi hizmetinde sâbit kadem olmagı rica ider. Elbette bu sultan-ı mülkü hüsne tavâsi nâmına gayr taşı bir bende lâzımdur diyü âlet-i vücudunu keser. Ya'ni ki kendüyi töhmete mahmûl olan kazıyyeden munfasıl ider. Tâ ki merâmına vasıl olup 'ömri ahir olınca âsitânesi hizmetinde sebât u bekâ bulur (İsen, 1994, s.163).

Dehenin andığıma yok yere Mestî Çelebi
El urur gamzelerin hançere Mestî Çelebi

Gözüne hey demez isen diyeler öldürtmüş
Bir müselmânı iki kâfere Mestî Çelebi

Yalınız ben değilem her kişi divâne durur
Sen peri çehre melek-manzara Mestî Çelebi

Kad ü ruhsârını benzetmeğe âdem utanır
Serv-i nâz ile gül-i ahmere Mestî Çelebi

Bana bir bûse satarsan vereyim halvâlık
Cânım ol lâl-i şeker-pervere Mestî Çelebi

Ağzınun ölçüsün aldım yoğ imiş zerre kadar
Mihr kapındaki âşıklara Mestî Çelebi

Ey Necâti kabağın kanlı yaş ile toludur
Ola kim meyl kıla sagara Mestî Çelebi
(Necâtî G. 647) (Tarlan, 1992, s.439)

3.2.1.62. Misli (Şâiri Zâtî)

Redifte Misli ismini Zâtî kullanmıştır. Zâtî âşıkâne tarzda konuyu ele alıp klasik şiirdeki sevgilinin özelliklerini bu redifteki kişi için de kullanmıştır. Şair, sevgilinin derdinden dolayı gönlünün belâdan kurtulmadığını, onun beninden dolayı dünyada kargaşanın çıktığını ve sevgilinin dudağının kırmızı, yüzünün de gül renginde olduğunu ifade etmektedir.

Nitekim derdinden olmaz sîne hâlî Misli'nün
Fitneden hâlî degül 'âlemde hâli Misli'nün

Sûre-i Kevser hakı içün selsebîlün 'aynıdur
Bana sorarlarsa ger lâ'li zülâli Misli'nün

Gör nice âl ehli nâzüg yâr olur ol gül lebi
Âlden hâlî degül zîbâ cemâli Misli'nün

Bu ne hikmetdür ki def'î mürdeler ihyâ ider
Mantık-ı 'Îsî gibi muhyî makâli Misli'nün

Nakd-i kalbin 'âlemün almağa gör nâzügligin
Hüsn-i zîbâsı ider günde yüz âli Misli'nün

Kâ'be-i kûyında varub cânı kurbân eyleyem
Ger bana rûzî ola 'id-i visâli Misli'nün

'Urs-ı 'îdum ye's olur Zâtî görünmezse eger
'Îd-gehde 'aynuma kaşı hilâli Misli'nün
(Zâtî G.693) (Tarlan, 1970, s.197)

3.2.1.63. Misli (Şâiri Hüdâyî-i Kadîm)

Divân şiirinde adı en çok anılan peygamberlerden biri Yûsuf'tur. Harikûlede güzelliği ile çok zaman sevgili ona benzetilir, hatta sevgili, Yûsuf-ı sânî (ikinci Yûsuf) olarak nitelenir. Ay ile güneşin ona secde etmeleri, kuyuya atılması, terazi ile tartılıp ağırlığınca altın karşılığı satılması, Züleyhâ ile olan maceraları, zindana atılması, güzel rüya tabir etmesi, Yakûb'dan ayrı oluşu, köle iken Mısır'a sultan oluşu vs. kıssalar nedeniyle birçok beytin konusunu oluşturur (Pala, 2017, s.484).

Hüdâyî-i Kadîm, şiirinde redif olarak bu ismi kullanmıştır. Şair, şiirini âşıkâne üslûpta ele almış ve klasik şiirdeki sevgilinin güzellik unsurlarını kullanarak bu kişiyi anlatmıştır. Bunu anlatırken de Hz. Yûsuf'un güzelliği ve Mısır'a sultan olması özelliklerine göndermelerde bulunmuştur. Sevgili, güzellik ülkesinin sultanıdır. Sevgilinin güzelliği âşığın gönlünü yakmıştır. Sevgili, âşığa eziyetler ederek onu perişân halde bırakmıştır.

Sen Mısr-ı hüsnün olalı sultânı Misli Şah
Halk anmaz oldı Yûsuf-ı Ken'ân'ı Misli Şah

Mihr-i ruhunla dilde yanan tâze dâgdur
Gül-zâr-ı 'ömrümün gül-i handânı Mislî Şah

Zülfün cefâ ider bana kim kâfir eylemez
Yokdur meğerki dîni vü îmânı Misli Şah

Geh geh unutma seng-i du'âyile yâd idüp
Ta'mir eyle bu dil-i vîrânı Misli Şah

Dîdâr-ı dil-güşânı iderken müşâhede
N'eyler Hüdâyî ravza-i rıdvânı Misli Şah
(Hüdâyî-i Kadîm G. CLXXXIII) (Demiralay, 2007, s.200)

3.2.1.64. Mösyö Yanko Terceman

Bestelenmiş bazı şarkıları da olan Fatîn, düşürdüğü ve divânında en fazla yer tutan tarih manzumeleriyle devrinin aktüalitesini kollamıştır. Bu tarih manzumeleri

onun adını, yaşadığı çağın gündeminde tutar. Bunların yanında bazı manzumeleri de memuriyet çevresinden akisler taşımaktadır (özellikle bk. Ticârethâne-i Âmire tercümanı Yanko hakkında bütün bir şiiri Mösyö Yanko tercüman diye bir redife bağladığı gazel, Divân, s. 54) (Akün, 1995, s.257).

Fatîn, şiirini övgü olarak ele almış ve bu gayrimüslim kişinin karakter özelliklerini anlatarak ne kadar yüce bir kişi olduğunu söylemiştir. Buna göre Yanko zeki, temiz karakterde bir insandır. Ayrıca Yanko'nun vefâlı, şefkâtli ve yardımsever olduğuna da vurgu yapılmaktadır.

Mecma'-ı 'akl u zekâdır Mösyö Yanko tercemân
Feylesof-ı ezkiyâdır Mösyö Yanko tercemân

Âşinâ bîgâne 'indinde müsâvîdir anın
Sâhib-i mihr ü vefâdır Mösyö Yanko tercemân

İtmeyüp âzürde-hâtır herkese eylik ider
Ma'den-i lutf u 'atâdır Mösyö Yanko tercemân

Türkçe yazmak okumak bir fenn-i esheldir ana
Her lisâna âşinâdır Mösyö Yanko tercemân

Hall ider bir bir ticâretce olan her 'ukdeyi
Öyle bir müşkil-güşâdır Mösyö Yanko tercemân

Mazhar-ı lutf-ı şeh-i devrân olursa çok degil
Rütbe vü câha revâdır Mösyö Yanko tercemân

Millet-i 'Îsâ'da misli az gelür bu 'âleme
Medh-i İslâm'a sezâdır Mösyö Yanko tercemân

(Fatîn Nzm. 2) (Erdoğan, 2007, s.246)

3.2.1.65. Mustafâ (Şâiri Ahmet Paşa)

Ahmet Paşa, şiirinin redifinde bu isme yer vermiştir. Şair, sevgilinin güzellik unsurlarını anlatmış ve âşıkâne tarzda konuya yaklaşmıştır. Şiirde sevgilinin yüzünün parlak, gözünün fitneci olduğu ve güzelliği ile ne canlar yaktığı vurgulanmaktadır.

Pertev-i Zü-l-Celâldir nûr-ı cemâl-i Mustafâ
K'oldu kemâl-i hüsn ile hüsn-i kemâl-i Mustafâ

Sahn-ı sarây-ı sinemi gayrdan etmeyince pâk
Konmaga gayret etmedi hayl-i hayâl-i Mustafâ

Sûzı şikeste-dillerin yaka cehennem odunu
Cennet içinde olmasa arz-ı cemâl-i Mustafâ

Bagını çözse zülfünün düşer ayaga müşg-i Çin
Teng-i şeker kesâd olur açsa makâli Mustafâ

Devr-i kamerde uykudan fitneler uyarır gözü
Müşterîye Kemân çeker Kavs-i hilâl-i Mustafâ

Aşkın eger günâh ise usta günâh-gârınım
Şefkat edip şefâ'at et k'olmuşum âl-i Mustafâ

Mûr-ı hakîrden za'îf eyledi hâlin Ahmed'in
Hırmen-i hüsn içindeki dâne-i hâl-i Mustafâ
(Ahmet Paşa G.293) (Tarlan, 1966, s.313)

3.2.1.66. Mustafâ (Şâiri Karamanlı Nizâmî)

Nizâmi şiirinde bu kişiyi redifte kullanmıştır. Şair, sevgilinin güzellik unsurlarını anlatmış ve âşıkâne tarzda konuya yaklaşmıştır. Şiirde bu kişi gamzesiyle âşığa yaralar açmaktadır. Şair, sevgilinin zalim olduğunu âşığa dert ve gam verdiğini dile getirmektedir. Ayrıca sevgilinin uzun boylu ve şeker dudaklı oluşu anlatılmaktadır. Sevgili, dudağıyla acı çeken âşıklara can bahşetmektedir.

Gamzen hadengi zahm uralı câne Mustafâ
Derd ü gam ile döndi ciger kâne Mustafâ

Hâlün haddün yüzinde ne zâlimdür âh kim
İslâm içinde kasd ider îmâne Mustafâ

Olsan revân bu kâmet ile haclet irişür
Sahn-ı çemende serv-i hırâmâne Mustafâ

Bülbül gam ile lâl u hayâdan gül âb olur
Gelsen bu tal'at ile gülistâne Mustafâ

Pervâne gibi şem'i ruhun şevki yâdına
Hicrân odıyla dil nice bir yane Mustafâ

Bu derd-i telh-i hecr Nizâmîyi öldürür
Şîrîn lebünden irmese dermâne Mustafâ
(Karamanlı Nizâmî G.121) (İpekten, 1974, s.242)

3.2.1.67. Mustafâ (Şâiri Üsküplü İshâk)

Şair, sevgilinin güzellik unsurlarını anlatmış ve âşıkâne tarzda konuya yaklaşmıştır. Buna göre sevgili, güzellik ilinde sultandır. Boyu fidan gibidir. Kaşları eğridir ve âşığı perişân etmektedir. Âşık da bu durumdan şikâyet etmemektedir.

Ey benim rûh-ı revânum dilsitânum Mustafâ
Arzû-yı hâtırım ârâm-ı cânum Mustafâ
Hüsn ilinde şehriyâr-ı kâmrânum Mustafâ
Pâdişâhum Hüsrev-i Şîrîn-dehânum Mustafâ

Âfitâb-ı 'âlem-ârâdur fürû'ı tal'atüm
Sahn-ı bôstân-ı cinândur âsitân-ı devletün
Gülbün-i gülzâr-ı cennetdür nihâl-ı kâmetün
Bâğ-ı 'ömrüm hâsılı serv-i revânum Mustafâ

Tâ ki yüz bin nâz ile ‘arz-ı cemâl itdün bana
Mâh-ı ruhsârun görüp medhûş olup kaldum tana
Çok güzeller görmişüm illâ selâm olsun sana
Nâzeninüm dilberüm şûh-ı cihânum Mustafâ

Kâmet-i bâlân ile işin bitürdün ‘ar’arun
Dostum gayet ser-âmedsin bulınmaz hem-serün
Tîrini iç kabzadan atdı mukavves kaşlarun
Gamze-kârum fitne-i âhir zamânum Mustafâ

Şol kadar İshâk âh u nâle vü zâr eyledüm
Kendü cânından cihân halkını bîzâr eyledüm
Zikrin ol nâm-ı şerifün dilde tekrâr eyledüm
Hırz-ı cânum Mustafa vird-i zebânum Mustafâ
(Üsküplü İshak Mrb. 4) (Yıldırım, 1991, s. 257)

3.2.1.68. Rıdvân

Fütûhî’nin şiirinde redifi Rıdvân olan şiire rastlamaktayız. Şair, şiirini âşıkâne tarzda ele alarak klasik şiirdeki sevgilinin güzellik unsurlarını bu kişi için kullanmıştır. Şiirde anlatılanlara göre sevgilinin boyu cennetteki ağaca benzemektedir. Sevgilinin kaşının tuğrası padişahın hükmü gibidir. Ayrıca sevgili, ölüleri Hz. İsa gibi diriltirken âşığı öldürmüştür. Âşık, âh ve vâh ile ömrünü geçirdiğini anlatarak sevgiliden merhamet dilemektedir.

Cihân bâgın cinân eyler ruh-ı zîbâsı Rıdvân’un
Zülâli kevser u tûbâ kadd-i bâlâsı Rıdvân’un

Hayy-ı tezvir ne hükm-i hümâyûn kim dimez ya rab
Yed-i kudret nişânıdur kaşı tugrâsı Rıdvân’un

Bu ne hikmet turur yârab ki söylerse çıkar cânum
İderken mürde-i ihyâ dem-i ‘ Îsâsı Rıdvân’un

Ne tan divâne dil yir bulmasa zencîr-i zülfünde
Ki her bir halkada bin bin yatur şeydâsı Rıdvân'un

Figân u âh u vâh ile ömür geçdi bu dünyâda
Meğer cennetde ola yârab bize kudeması Rıdvân'un

Ser-i zülfünde kaldı dil Fütûhî bilmezem âhir
Bizi Firdevs'e iletür mi ser-sevdâsı Rıdvân'un
(Fütûhî G.34) (Tokel, 1993, s.149)

3.2.1.69. Rüstem

İran'ın ünlü kahramanı Adı Şehnâme'de övgüyle anılır. Rüstem-i Dâstân, Rüstem-i Zâl, Pûr-ı Zâl, Pûr-ı Zâl-ı Zer, Pûr-ı Destân, Tehemten, Heft-hân-ı Acem gibi sıfatlar hep onundur. Eski şiirimizde kahramanlık, acı kuvvet ve yenilmezlik sembolü olarak özellikle kasidelerde anılan Rüstem, Cemşîd soyundan gelen Nerimân'ın torunu ve Sam'ın oğlu olan Sicistân ve Seyistân hükümdârı Zâl'in oğludur (Pala, 2017, s.382).

Zâtî'nin şiirinde redif olarak kullanılmıştır. Şair, şiirini âşıkâne tarzda ele almış olup klasik şiirdeki sevgili tipini bu kişi için kullanmıştır. Ayrıca mitolojik şahsiyet olan Rüstem'in Rüstem-i Dâstân ve Rüstem-i Zâl sıfatlarına göndermede bulunarak bu kişiyi övmektedir. Şair, Rüstem'in güzellik vasıflarının çok olmasından dolayı dünyayı kapladığını, güzelliğinin şöhretinin bin kez okunması durumunda bile güzelliğinden bir şey kaybetmeyeceğini ve kirpiklerinin gönülleri yaraladığını anlatmaktadır.

Vasf-ı hüsni tuldı ser-tâ-ser cihânı Rüstem'ün
Söylenür mecmû' dilde dâsitânı Rüstem'ün

Dâsitân-ı hüsnin okursa nola her gün hezâr
Tâze-vü-terdür cemâli gülsitânı Rüstem'ün

Hâcetüm Hâkdan budur kim Rüstemi pîr eylesün
Zâl idübdür 'ışkı mecmû' cuvânı Rüstem'ün

Kavs-i hışmı ile bir ok ururs̱a çeşm-i düşmene
Kala ‘âlem içre hôş nâm-ü-nişânı Rüstem’ün

Ana Zâtî Mısr-ı hüsnün Yûsufıdur dirsem ol
Kalbler yarar çü müjgânı sinânı Rüstem’ün
(Zâtî G.768) (Tarlan, 1970, s.272)

3.2.1.70. Sinân

Fâkih, şiirinde redif olarak bu ismi kullanmıştır. Sinân ismi divân şiirinde mızrak, süngü anlamlarına gelmektedir. Şair, bu özelliği kullanarak Sinan’ı övmektedir.

Fâkih şiirini âşıkâne tarzda ele almış ve klasik şiirdeki sevgilinin özelliklerini bu kişi için kullanmıştır. Şiirde bu kişinin cesareti, acımasızlığı vurgulanmıştır. Ayrıca onun saçının ip, kaşının yay, kirpiğin de ok olduğu anlatılarak âşıkların gönlünü avladığı anlatılmaktadır.

Kılalı çeşm-i Türkine cânı mekân Sinân
Tolmış durur bu sîne-i hüsâm u […..] Sinân

Rûşen kılurdı rû [vü] cebînile ‘âlemi
Ger ay u günsüz olsayıdı bu cihân Sinân

Ol zülf ü kaş u kirpük ile sayd olur cihân
Hâcet degül ki ala kemend ü kemân Sinân

Mısr-ı cemâle şâh-süvâr-ı ‘azîzsin
Sana meğerki Yûsuf ola hem-‘inân Sinân

Dilber sınamak istedi ‘ışkında çün seni
Terk it yolında sen de dilâ baş u cân Sinân

Cânâ sinân lügâtde sünüdür didüm didi
Bagruna ugrasun göreyim her zamân Sinân

Sabr idemem anmayam diriken adunı Fakîh
Tesbîh idindi zikre düzüptür sinân Sinân
(Fakih G.71) (Sünger, 2004, s.181)

3.2.1.71. Şeyhî

Necâtî Bey, Şeyhî'yi şiirinin redifinde kullanmıştır. Bu kişinin Necâtî Bey'in çağdaşı olan şair Şeyhî ya da aynı isimde sıradan bir kişi olup olmadığı konusunda kesin bir hükme varamamaktayız.

Kaynaklarda hakkında yer alan bilgiler karışık ve yetersizdir. Germiyanoğulları Beyliği'nin merkezi olan Kütahya'da doğdu. Latîfî'ye göre I. Murad zamanında dünyaya geldi. Yeni çalışmalarda, 818 (1415) yılında Çelebi Sultan Mehmed'in gözünü tedavi ettiğinde Hekim Sinan lakabıyla meşhur olduğu bilgisinden (Hoca Sâdeddin, I, 278-279) hareketle o tarihlerde kırk-kırk beş yaşlarında olması gerektiği belirtilerek I. Murad'ın saltanat döneminde (773-778/1371-1376 yılları arasında) doğduğu ileri sürülmüştür. Adı divânındaki bazı şiirlerinde, kaynaklarda ve yeni çalışmalarda ise Sinan, Yûsuf Sinan ve Yûsuf Sinâ-neddin şeklinde gösterilmekte, Sicill-i Osmânî'de ise yanlış olarak Şeyhî Senâî diye verilmektedir. Babasının adı Ahmed Mecdüddin'dir. İlk öğrenimine Kütahya'da başladı; divân şairi Ahmedî'den ve diğer âlimlerden ders aldı. Daha sonra İran'a giderek Seyyid Şerîf el-Cürcânî ile ders arkadaşı oldu. Burada edebiyat, tasavvuf ve tıp alanlarında tahsil gördüğü anlaşılan Şeyhî memleketine döndükten sonra göz hekimliği yaptı. Kaynaklarda mahir bir göz hekimi olduğu anlatılır. (Biltekin, 2010, s.80-82).

Şair, şiirini âşıkâne tarzda ele almış ve klasik şiirdeki sevgili tipini bu kişi için kullanmıştır. Şiirde sevgilinin yüzünün parlak olduğunu anlatarak onun aşkından ömrünün geçtiğini belirtmektedir. Ayrıca sevgiliye kavuşmayı murat eylemektedir. Bu uğurda gerekirse ölmeyi bile göze almaktadır.

Gözyaşı sanma benim seyl-i revânum Şeyhî
Lebini yâd edecek kaynadı kanım Şeyhî

Ölürüm mihr-i cemâline hevâ-dâr olurum
Şuna dek kim kala bir zerre nişânım Şeyhî

Ben kocaldım gam-ı aşkınla yiğitlik bu mudur
Hele ey pîr olası tâze cevânım Şeyhî

Nem ola dersin olayın öleyim dirileyim
Edeyim sana fidâ cân u cihânım Şeyhî

Ölüm sensiz olıcak sınadım kendözümü
Gel firâk eyleme kıyma bana cânım Şeyhî

Der isem nazm-ı Necâti'ye Nizâmi'ye mürid
Umarım bulmaya sözümde yalanım Şeyhî
(Necâtî G. 629) (Tarlan, 1992, s.432)

3.2.1.72. Veli

Nisârî, şiirinde redif olarak Veli ismini kullanmıştır. Şair, bu şiirini âşıkâne tarzda ele almış ve klasik şiirdeki sevgili tipini bu kişide kullanmıştır. Şair, sevgiliyi güzellik sultanı olarak nitelendirmektedir. O, servi boyu, cadı gözleri, eğri kaşları ve ok gibi kirpikleriyle âşığın gönlünü ok meydanına çevirmektedir.

Ey güzellik mesnedinde şâh-ı hûbânım Veli
Vey letâfet gülşeninde verd-i handânım Veli

Sînem ok meydânı itdi tîr-i gamzenle müjen
Kaşların kavsiyle ey hurşîd-i rahşânım Veli

Kâkülin şebbûy hâl-i 'ârızın misk-i Huten
Nahl-i güldür kâmetin serv-i hırâmânım Veli

Gönlüm aldı nice bin sihr ile câdû gözlerin
Cân ilin yağmaladı ey şûh-ı fettânım Veli

Nağmeler eğler Nisâri bülbül-i şeydâ gibi
Ruhların şevkiyle ey gül-berg-i handânum Veli
(Nisari G.248) (Çağlayan, 2007, s.182)

3.2.1.73. Yûsuf

Mesîhî, şiirinde redif olarak Yûsuf adını kullanmıştır. Şair, şiirini âşıkâne tarzda ele almış ve klasik şiirimizdeki sevgili tipini bu kişi için kullanmıştır. Şiirde, sevgilinin dudağı can veren şeklinde ele alınmıştır. Şair ayrıca Yûsuf'un süslü görüntüsünün bülbüleri inlettiğini anlatmaktadır.

Cânuma cân katdı la'1-i cân-fezâsı Yûsuf'un
Şîr ü şekkerden midür yohsa gıdâsı Yûsuf'un

Dindürür vakt-i seherde saklıgın bülbüllerün
Sûz-ı dil-sûzı ile zîbâ edâsı Yûsuf'un

Dün gice nâz ile şehnâza ser-âgâz idicek
Hep muhayyer itdi 'uşşâkı nevâsı Yûsuf'un

İndürürse bülbüli tanbûr ile üstâdlar
Kondurur dil mürgini sît ü sadâsı Yûsuf'un

Ne kadar derviş isem bulmak yüzümün üstine
Ağırı altun olursa ger bahâsı Yûsuf'un

Ey Mesîhî bilmiş ol sana murâdun el virür
Ger nasîb olursa bir kez merhabâsı Yûsuf'un
(Mesîhî G.141) (Mengi, 2014, s.204)

3.2.1.74. Yûsuf Bâlî

Şair, Bursa Kadısı olan Yûsuf Bâlî üzerinden ilişkilendirme yaparak aynı isimdeki başka birini şiirinde anlatmıştır.

"Molla Hüsrev muhtemelen enişte sinin himayesi altında tahsilini ilerletti. Bursa'da Molla Fenârî'nin oğlu Bursa Kadısı Yûsuf Bâlî'den icâzet aldı " (Koca, 2005, s.252-254).

Kabûlî İbrahim, nâ-tamam gazelinde Yûsuf Bâlî'yi redif olarak kullanmıştır. Şair, dini kişi üzerinden ilişkilendirme yaparak bu kişinin güzellik unsurlarını anlatmış ve âşıkâne tarzda konuya yaklaşmıştır. Şiirde bu kişinin yanaklarının kırmızılığından, tatlı dilli ve şeker dudaklı oluşundan bahsedilmektedir.

Gönlüm aldı ruhların alı Yûsuf Bali'nün
Âldur 'uşşâka dâyim hâli Yûsuf Bâli'nün

Tatlu dillü bir lebi şîrîn şeker-güftârdur
Leblerinün nola aksa balı Yûsuf Bali'nün
(Kabûlî İbrâhim G.511) (Erdoğan, 2008, s.763)

3.3. Redifi Şahıs İsmi Olan Şiirlerin Türü

Bu bölümde bulduğumuz şiirlerin türlere göre nasıl ele alındıklarını anlatmaya çalıştık. Buna göre bulduğumuz şiirlerin % 80 i bir mahbuba duyulan aşkı anlattığı için âşıkâne, % 10 u devlet adamlarını ya da devlet adamı olmayan kişileri övdüğü için medhiye, % 9 u monolog, geriye kalan %1 i ise mersiye türünde ele alınmıştır.

3.3.1. Medhiye Tarzında Olan Şiirler

Medhiye tarzı olan şiirler, adından da anlaşılacağı üzere bir devlet büyüğünü ya da önemli birini övmek amacıyla yazılan şiirlerden oluşmaktadır. Bulduğumuz şiirlerde Osmanlı padişahı Sultan Mehmed, Sultan Ahmed, Abdülaziz ve Kaymakam Bekir Paşa, devlet adamı olmayan Mösyö Yanko Terceman adına ve şair Fitnat'ın divânına övgü amaçlı yazılan şiirleri bulduk. Bu övülen kişiler karakter özellikleri ile şiirlerde öne çıkmaktadır. Bulduğumuz şiirlerde bu kişilerin adaletli, cesaretli ve cömert oldukları tespitini yapmaktayız.

Aşağıdaki beyitlerde övülen kişinin cesaretli oluşuna göndermeler bulunmaktadır.

Çün şecâ'at Hayderi esrâr-ı etvârın senin
Tiz ider a'dâyı dîni perîşân Abdülaziz
(Racûli Tar.5/2)

‘Avn-ı Bârî ile gün günden cesâret gösterüp
Rüstem-i Zâl’i geçer bir kahraman Abdülaziz
(Racûli Tar.5/3)

Bu beyitlerde övülen kişinin adaletli oluşu anlatılmaktadır.

Şâh-ı ‘âdildir ‘azîz rahmân sıfâtıyla muzâf
İsm-i hakdır zikr ider kevn (ü) mekân Abdülaziz
(Racûli Tar.5/8)

Bir ‘adl ü dâd sâhibi Sultân imiş diyü
Dil virdün ana derdüne dermân imiş diyü
Bu kez bakarsa yoluma kurbân olam diyü
Bak lutf-ı bâ-kemâline Sultân Mehemmed’ün
(Nev’î Mrb.-XIX/3)

Aşağıdaki beyitlerde de övülen kişinin cömertliği ve yardımseverliği vurgulanmıştır.

Bunca bin tekâ’üdin çerâğ idüp ihsân-ı küll
Genc-i ihsân eyleyüp âb-ı revân Abdülaziz
(Racûli Tar.5/11)

Kerem-kânı tabi’at sâhibi ‘ilm ü kemâl ehli
Sezâ-yı reşk-i emsâl-i kirâm oldı Bekir Paşa
(Ebubekir Celâlî Kıt.82/3)

‘Osmâniyân ki sâhib-i hulk u bihâ olur
Lutf u sehâda şâhlara pâdişâh olur
Hep ehl-i lutf-meşreb ü kân-ı sehâ olur
Bak bir nazar cemâline Sultân Mehemmed’ün
(Nev’î Mrb. XIX/4)

İtmeyüp âzürde-hâtır herkese eylik ider
Ma‘den-i lutf u ‘atâdır Mösyö Yanko tercemân
(Fatîn Nzm.2/3)

3.3.2. Mersiye Tarzında Olan Şiirler

İncelediğimiz şiirlerde bu tarz yazan Fevzî İstanbullu Mehmed'in "Çelebi" redifli şiirini belirledik. Bu şiirde şair, Ahmed Çelebi'nin ölümünden duyduğu üzüntüyü anlatmaktadır. Şair, şiirin sonunda o kişinin ölümüne tarih düşürmektedir.

Vedâ' idince gice sadr-ı bezm-i fâniyi
Degül ben ehl-i cihân oldı pür-melel Çelebüm
(Fevzî İstanbullu Mehmet Kıt.164/2)

Didi vefatına Fevzî–i gamnâk târîh
'Aceb yetîm bırakdun beni güzel Çelebüm
(Fevzî İstanbullu Mehmet Kıt.164/5)

3.3.3. Monolog Tarzında Olan Şiirler

Taradığımız divânlarda bulduğumuz şiirlerin bir kısmı monolog tarzıyla ele alınmıştır. Aşkî, Gurbî ve Haşmet rediflerinde kendi isimlerini kullanarak bu tarz şiirler yazmıştır. Bu şairlerin şiirleri tevhid, münâcât ve na't içerikli olup nasihatname şeklinde ele alınmışlardır. Şairler, kendilerine nasihât vererek geçmişte yaptıkları günâhlardan ders alıp iyi bir Müslüman olmayı amaçlamaktadırlar.

Dürrî ve Fevzî şiirini âşıkâne tarzda ele alıp divân şiirinin basmakalıp mazmunlarını kullanarak kendilerini övmüşlerdir.

Sahrâ-yı mahabbete düşelden
Derd oldı ser-i sipâh-ı Fevzî
(Fevzî G.IX/2)
Her şeb çeker intizârun ey meh
Sensin bu felekde mâh-ı Fevzî
(Fevzî G.IX/3)

Dest-i sâkide yine ratl-ı girân olsun Dürrî
Dide-i dilden gam-ı dünyâ nihân olsun Dürrî
(Dürrî, G.104/1)

Kânumı içmek murâd eylermiş ol şûh-ı cihân
Hiç ana içirtmez bir meze nûş-ı cân olsun Dürrî
(Dürrî, G.104/2)

3.3.4. Mahbubiye (Âşıkâne) Tarzında Olan Şiirler

Bu bölümde bulduğumuz şiirlerin %80 e karşılık gelen âşıkâne tarz şiirler üzerinde duracağız. Şairler, bu kişileri erkek güzele duyulan aşk üzerinden ele almışlardır. Şiirlerinde bu kişileri anlatırken divân şiirinin basmakalıp mazmunlarını kullanmışlardır. Bu mazmunlar "Redifi Şahıs İsmi Olan Şiirlerde Güzellik Unsurları" adlı başlıkta detaylı olarak anlatılmıştır.

Şairler, şiirlerini tarihî-mitolojik şahıslarla göndermelerde bulunarak oluşturmuşlardır. Tarihî-mitolojik şahıslarla ilişkilendirilen bu kişiler, Bihzâd, İskender, Behrâmdır. Bihzâd, mitolojide güzel resim yapması ile nam salmış bir kişiliktir. İskender, tarihte Büyük İskender olarak bilinen kişidir. Şiirde onun cesaretli oluşu anlatılmaktadır. Behrâm, cesaret, kahramanlık ve adaletli oluşu ile ün kazanmış mitolojik kişidir. Şairler, bu kişilere göndermelerde bulunarak şiirlerini oluşturmuşlardır.

Aşk hikâyesi kahramanlarının redifte yer aldığı şiirlerde de Leylâ, Mecnûn, Hüsrev ve Ferhâd'a göndermelerde bulunulmuştur. Leylâ, şiirde Mecnûn'un aşk duyduğu kişi olarak anlatılmıştır. Mecnûn, şiirde Kays ismiyle redifte yer almıştır. Onun Leylâ'nın aşkından çöllere düşmesi, üryan gezmesi ve kafasına kuşların yuva yapması olayları anlatılmaktadır. Hüsrev, sultan olması ve Şîrînle olan ilişkisi, Ferhâd ise bi-sütun dağını delmesi ve Şîrîn'e olan aşkıyla şiirlerde kendine yer bulmaktadır. Şairler, yeri geldiğinde aşk konusunda bu kişilerden daha çok âşık olduklarını dile getirirler.

Bu tarz yazılan şiirlerde anlatılan gerçek kişiler klasik şiirin basmakalıp mazmunları kullanılarak ele alınmışlardır. Kullanılan güzellik unsurları aynıdır.

Bursa şehrengizlerdeki güzellik tasvirleri, tanıtılan güzel her ne kadar kurmaca yapının içerisinde somut olarak tasvir edilmiş bir kişi olsa da, Osmanlı şiirinin alışılmış benzetmeleriyle yapılır. Güzellik unsurları benzerdir; sevgilinin yüzü, aya ve güneşe, yanağı güle, dudağı goncaya, kaşları yaya, kirpikleri oka, boyu serviye, göğsü yasemine vb. benzetilir (Tuğcu, 2007, s. 36).

Bulduğumuz şiirlerin bazılarında isim üzerinden göndermeler yapılmaktadır. Bu durumu şehrengizlerde sıkça karşımıza çıkan bir durumdur.

Şehrengizlerde yer alan kişiler genellikle güzellik bakımından idealize edilmiş tasvirler ise soyut ve kelime oyunlarına dayalıdır. Şehrengizler, fiziki ve kişilik özellikleri meslek, özel ad, ve soy adları vesilesiyle kelime oyunlarına dayalı tasvirler içerir. Örneğin, terzi olan bir güzelin mesleği ve makas gibi iş aletleriyle ilgili, Tuzcuoğlu soyundan gelen birinin tuzla ilgili, Tavukçu kızı Ayşe'nin tavuk ve yumurtayla ilgili kelime oyunu ve/veya cinaslara dayalı olarak tasvir edildiğini görürüz. Bu haliyle bazı şehrengizlerin mizâhî yanı vardır ve okuyucunun mizah duygusuna hitap eder. Ancak cinas ve kelime oyununa dayanmayan ya da bu unsurlara az yer veren şehrengizler de bulunur. Mesleği, soyu ve sosyal konumu belirtilsin ya da belirtilmesin methedilen güzeller öncelikle saç, kaş, göz vb. fiziki özellikleri ve aşıklara eziyet etmeleri, ilgisizlikleri gibi kişilik özellikleri bakımından tasvir edilir. Bu haliyle şehrin güzelleri, gazellerden fırlamış gibidir. Ancak, şiire konu olan kişilerin gerçek hayattan seçilmesi, toplumsal hayata ve çeşitli meslek dallarına ilişkin az ya da çok bilgi vermesi bakımından önemlidir (Aça & Gökalp & Kocakaplan, 2011, s.440).

Cân u dilden nola olsam ben de 'abdi 'Abdi'nün
Şâh-bâz-ı çeşmi murg-ı cânı kapdı 'Abdi'nün
(Kabûlî İbrahim G.193/1)

Görse Kaya beni yire bakup arar kaya
Suçum nedür ki taş ile başum yarar Kaya
(Edincikli Ravzî G.88/1)

Dîvânesin kaçan ki görürse vefâ idüp
Avuç kayasın ikide birde atar Kaya
(Edincikli Ravzî G.88/2)

Gerçi ki taş yüreklidür aslâ vefâsı yok
Dil gayrı dil-ber istemez ana yeter Kaya
(Edincikli Ravzî G.88/3)

Dîvâne olduğum sana benzer ki tuydılar
Etfâl-i şehr üşüp beni taşlar Kayacugum
(Hüdâyî-i Kadîm G.CXL/4)

Hecrün deminde âhumı taglar Kayacugum
Sengîn-dil iken işidüp inler Kayacugum
(Ümîdî G.159/1)

3.3.4.1. Redifi Şahıs İsmi Olan Şiirlerdeki Güzellik Unsurları

Bu bölümde redifi din dışı kişi olan şiirlerin hangi güzellik unsuru ile anlatıldığı ve bu unsurların klasik şiirde çizilen sevgili profiliyle uyuşup uyuşmadığını karşılaştırma yaparak ve örnek beyitlerle bulmaya çalışacağız.

3.3.4.1.1. Kirpik

Kirpikler, divân şiirinde âşığa acı çektiren, onu yaralayan bir güzellik unsurudur. Genellikle ok olarak kullanılıp âşığın gönlünü yaralayan bir obje olarak kullanılmıştır. Bu şiirlerde de kirpikler klasik şiirdeki sevgilinin tipik güzellik unsuru ile aynı görevde kullanılmıştır.

Müje ve müjgân adları altında kirpikten bahsedilirken onun gamze gibi yaralayıcı ve öldürücü vasıfları söylenir. Kirpik, oklarını âşığın üzerine salar. Kirpikler göz kapaklarına saf saf dizilirler. Saç ve kaş gibi karadırlar. Âşık, kirpiğin saldığı oklara hedef olmak ister. Kirpik, yerine göre kılıç veya hançer olabilir (Pala, 2017, s.277).

Kirpiğin en çok benzetildiği unsur oktur. Ok (tîr, nâvek) şekil bakımından kirpiğin benzetileni olur. Sevgili, kaş yayından sürekli olarak âşığa kirpik oklarından atar. Bu münasebetle sevgili kaşı kemân, kaşları kemân olarak anılır. Âşığın sinesi atılan bu oklardan dolayı "gark-ı hûn"olur. Ok yağmurundan âşığın bahtı yağmur uykusuna yatar. Kirpik, bazen tîr-i kazâ bazen sehm-i saâdet şeklinde düşünülür. Sevgilinin kirpik oku âşığa atılan ecel okundan hızlı davranır. Âşığı öldürmek için kılıca gerek yoktur, sevgilinin kirpik oklarını göndermesi yeterlidir (Gönel, 2010, s.288).

Aşağıdaki beyitlerde kirpiğin ok attığı ve âşığın kanını döktüğü anlatılmaktadır.

Dillere mihrin eyledi tasvîr
Müje-i hûn-feşânı Bîhzâd'un
(Şehrî G.82/3)

Bu beyitte ise kirpiğin güzelliği anlatılmaktadır.
Ol zülf ü kaş u kirpük ile sayd olur cihân
Hâcet degül ki ala kemend ü kemân Sinân
(Fakîh G.71/3)

3.3.4.1.2. Dudak

Dudak, sevgilinin güzellik unsurlarından biridir. Klasik şiirde âşıklar ona ulaşmak için çok sıkıntılar çekmektedirler. Divân şiirinde dudak şeker, kırmızı, can bağışlayan ve ölümsüzlük saçan manalarına gelmektedir. Ona ulaşanlar ölümsüzlük suyu içmiş gibi bir mutluluğa ulaşmaktadırlar. İncelediğimiz bu şiirlerde de klasik şiirle aynı doğrultuda kullanılmıştır.

Divân şiirinde en fazla üzerinde durulan güzellik unsurlarından biri de dudaktır. Görünüşündeki güzellik, renk, darlık, yuvarlaklık, kenarındaki ben, ayva tüyleriyle çevrili oluşu, konuşma, söz, ağız oluşturucu vs. yönleriyle dudak, divân şairinin vazgeçemediği bir güzellik ögesidir. Cinsi açıdan öpmek, emmek, sormak, ağza almak, buse almak vs. fiillerle birlikte kullanılır. Dudağın gülümsemesi âşık için fevkalade bir durumdur. Ağız ve dişler onun içindedir. Canın son çıkış noktası dudak olduğu için can ile yakından ilgilidir. Bu noktada dudaktan dökülen can bağışlayıcı kelimeler de önem kazanır. Dudak, birçok yönlerden teşbih ve mecazlara konu olur. Renk ve şekil yönünden şarap, kadeh, saki, meze, meyhane vs. olur. Şirin(tatlı)lik en belirgin özelliklerindendir. Ancak yine de acı sözler söylemesi uzak değildir. Renk bakımından la'l'e benzer. Bazen yakut ve mercan olduğu da vakidir. Şekil yönünden bir hokka, dür, mühr-i Süleyman'dır. Bu hokka veya dürc (kutucuk) içinde inci dişler saklıdır. Nitelik bakımından bir tabib, darüş-şifa, ilaç, deva, em, gülşeker ve tiryâk olur. Âşığa can bağışlayan her türlü meziyet ve ilaç dudakta mevcuttur. Bazen helva ve tatlı olur. Bazan şeker, ney-şeker, şehd, hurma, şirin olur. Bunun yanında kötü sözleri ve âşığı azarlamalarıyla zehir de olabilir. Ateş, sürh, kan, kan içici, hûn-baha gibi özellikler de dudağa aittir. Goncadır, güldür, semendir. Ab-ı hayat, çeşme-i can, Kevser ve Çeşme-i Hayvândır. Ancak onu içebilen olmamıştır. Söyledikleriyle ölüleri diriltmek bakımından

bir Îsî nefes ve Îsî dem'dir. Dirilen ise âşıktır. Bazen dudak bir sır, râz-ı nihan, nükte-i İlahîdir. Bazen de nâpeydâdır, görünmez. Görünmeyecek kadar küçüktür, bir noktadır, hatta hiç görünmeyebilir, hayaldir. Rüyadır. Âşık onu düşünebilir, asla erişemez. Dudak hakkında söylenilecek sözler bu kadarla bitmez. Bazı ikili üçlü teşbihler ile daima şairin fikir ve hayal merkezlerinden birini oluşturur (Pala, 2017, s.285).

Aşağıdaki beyitlerde dudağın kırmızı, şeker oluşuna ve can bahşeden özelliklerine vurgu yapılmaktadır.

Bana bir bûse satarsan vereyim halvâlık
Cânım ol lâl-i şeker-pervere Mestî Çelebi
(Necâtî G. 647/5)

Cânuma cân katdı la'1-i cân-fezâsı Yûsuf'un
Şîr ü şekkerden midür yohsa gıdâsı Yûsuf'un
(Mesihî G.141 /1)

Lebleri san gonca-i bâğ-ı cinândur 'Abdî'nün
Kâmeti bâlâsı bir serv-i revândur 'Abdî'nün
(Hayretî G.238 /1)

Vasf-ı hüsnin nicesi itsün kişi kim Hayretî
Lebleri cân zülfi 'ömr-i câvidândur 'Abdînün
(Hayreti G.238/5)

Güftâra gelip olur şeker-rîz
Bir hokka-dehen cevândır Ahmed
(Naili G.35/2)

Nâz ile ki eylese tekellüm
Tûtî-i şeker-zebândır Ahmed
(Nâilî G.35/6)

Güle benzer ruh-i zîbâsı Alî Bâlî'nün
Müle benzer leb-i hamrâsı Alî Bâlî'nün
(Meâlî G.217/1)

Eger kim bir nazar Zâtî leb-i Şîrînini görse
Olurdı Husrev-i devr-i zamân Ferhâdı Behrâm'un
(Zâtî G.800/6)

Cennet-i kûyı içinde ola sâkî deheni
Leblerinden akıdur Kevseri haydar Çelebi
(Emrî G.554/2)

Beni şûride itmişdür leb-i şîrîni Ferhâd'un
Niçün kılmaz nazar ol gamze-i bî-dîni Ferhâd'un
(Zâtî G.764/1)

Bu derd-i telh-i hecr Nizâmîyi öldürür
Şîrîn lebünden irmese dermâne Mustafâ
(Karamanlı Nizâmî G.121/6)

Bana bir bûse satarsan vereyim halvâlık
Cânım ol lâl-i şeker-pervere Mestî Çelebi
(Necâtî G.647/5)

3.3.4.1.3. Göz

Göz, sevgilinin en etkili silahıdır. Nitekim onun bir bakışı âşıklarda ne kadar derin etkiler bırakmaktadır. Klasik şiirde göz, ela, nergis, ceylan, fitne çıkaran, sürmeli anlamlarında kullanılmıştır. İncelediğimiz bu şiirlerde de aynı doğrultuda kullanılmıştır.

Divân edebiyatında en çok sözü edilen güzellik unsurlarından biridir. Sevgiliye ait bütün özellikleri üzerinde taşır. Zâlimlik, lakaytlık, gülmek, nazlanmak, alay etmek vs. ona zıt davranış biçimleridir. Şehlâlık, mahmurluk, öfke vs. de onun sıfatlarındandır. Renk olarak ya siyah yahud ala(elâ)'dır. Sevgili âşık üzerinde gözüyle çok etkilidir. Onun gözleri mânâlı bakışlarıyla âdeta âşığa bir şeyler anlatır. Bu anlatış bazen ok şeklinde âşığın gönlüne girip onu yaralar. Bu durumda göz ile birlikte kaşlar, kirpikler ve gamze de söz konusu edilir. Gözün görevi görmekse de sevgilinin gözü, daima görmezden gelir. O gözün bakışı, görüş şekli ve tarzı daima değişik anlamlar ifade eder. Göz kelimesiyle kurulu birçok deyim de zaman zaman söz konusu edilir. "Göze gelmek,

gözünden ayırmamak, göz açmak, gözden düşmek, göz etmek, gözünden kıskanmak vs." bunlardandır. Gözün birçok yönden benzerlerini bulmak mümkündür. Bu bakımdan göz üzerine yapılan teşbihler çoktur. Birkaçım şöyle sıralayabiliriz: Cadı, sâhir, sehhâr, büyücü, mest, bed-mest, mest-i harâb, bimâr, pür-humâr, kassâb, kan dökücü, katil, cellâd, zâlim, sayyâd, dinsiz, haramî, yol kesici, yağmacı, kavgacı, ayyâr, hîlebâz, fitne, fitneci, âfet, bekçi, nergis, badem, âhû, ok, baht, dükkân, Müşteri vs. Sevgilinin gözü daima sihir gücüne sahiptir. Âşıkları büyülemekte üstüne yoktur. Bunun için bir süzgün bakış yeter. Hatta Hârût'a bile büyüyü talim eder. Bu hususta saç, kâkül, ben vs. onun çırakları olamaz. Göz, mesttir; çünkü baygın görünüşüyle bir sarhoşu andırır. Onun bu sarhoşluğu bazen gurur ve nazdan dolayıdır. Yine göz, gönül ülkelerini fethetmek için öldürücü özelliklere sahiptir. Kan dökmekte üstüne yoktur. Ayrıca gönül ve can kuşunun da avcısıdır. Şekil yönünden nergis ve bademi andıran göz, bazen de sad harfini andırır. Bu durumda şâir sevgilideki güzellik unsurlarından birkaçını daha harflerle teşbih ederek kelimeler resmeder. Sevgilinin gözleri âhûlarınkini bile geride bırakır. Şehlâ bakışıyla o, harikûlade güzel olur. Bazen de aslan gibi bakar. Dîde, ayn ve basar gibi müteradifleriyle ve sayısız tamlamalarıyla da kullanılan göz, kısaca divân şâiri için vazgeçilmez bir konudur (Pala, 2017, s.101).

Tatar ve Türk divân edebiyatında zalimlik ve acımasızlık için kullanılan mazmundur. Sevgilinin gözleri acımasız bir cellat gibidir. Bu özelliğinden dolayı Tatara benzetilmektedir. Ayrıca şairler sevgilinin yağmacı gözünü anlatmak için Moğol kelimesini kullanmışlardır. Sevgilinin gözleri yağma, talan eden bir Moğoldur.

Divân şiirinde sarhoşluk, zâlimlik, cesurluk, kavgacılık, kötü kalplilik gibi özellikler içinde ele alınan Türk, özellikle göz ile birlikte ve daha çok Tâcik ve Tatarlardan kinâye olarak kullanılır. Türklerin, usta avcı, at binici ve ok atıcı oldukları da zaman zaman göz ile birlikte söz konusu edilir (Pala, 2017, s. 462).

Aşağıdaki beyitlerde sevgilinin gözü nergise benzetilmektedir.

Lebi gonçe dili bülbül gözi nergis saçı sünbül
Dilârâ serv-ü ra'nâ gül kad ü ruhsârı Mahmûd'un
(Edirneli Nazmî G.3535/3)

Başum çevürüp zülf-i semen-sâsı Memi'nün
Sihr etdi bana nergis-i şehlâsı Memi'nün
(Âhî G.57/1)

Aşağıdaki beyitlerde şairler sevgilinin gözünü acımasız, kan döken bir cellada benzetmektedirler. Bunu kullanırken de Türk, Tatar ve Moğol mazmunlarını kullanmışlardır.

Hân u mân-ı hane-i cân u teni tâlân içün
Çeşm-i Tâtârı gönül mülkine çapdı ‘Abdi’nün
(Kabûli İbrahim G.193/4)

Cellâd-ı nigâhı gibi dâ’im
Kan dökmede bî-amândır Ahmed
(Naili G.35/4)

Kana kana nice merdümlerin içdi kanın
Ol iki dide-i hûn-hâr 'Alî Bâlîcugum
(Zâtî G.988/3)

Beni zulm ile öldürdi gözi cellâdı Behrâm’un
Niçün itmez leb-i Nûşînrevânı dâdı Behrâm’un
(Zati G.800/ 1)

Görünen fitne-i çeşminle kaşın mekrinden
Âfet-i cândır u âşûb-ı cihândır Çelebi
(Ahmed Paşa G.322/2)

Ya bir alıcı laçindür ya yağmacı Moğolçîndür
Kıyar insâna bî-dîndür gözi şehlâsı İshâk’un
(Hayretî G.235/3)

Mâha kemend atar saçı hindûsu kâsım’ın
Şîri şikâr eder gözü âhûsu Kâsım’ın
(Ahmet Paşa G. 157/ 1)

Kılalı çeşm-i Türkine cânı mekân Sinân
Tolmış durur bu sîne-i hüsâm u […..] Sinân
(Fâkih G.71/1)

Bu beyitte de sevgilinin gözlerinin büyü yaptığı anlatılmaktadır.

Yıldız sayarsa dîde-i Ahmed ne tan k'anun
Bagladı uykusun gözü câdûsu Kâsım'ın

(Ahmet Paşa G.157/6)

3.3.4.1.4. Diş

Diş, sevgilinin tamamlayıcı bir güzellik unsurudur. Divân şiirinde dişler parlak ve beyaz renkte olduğu için inciye benzetilmiştir. Bu şiirlerde de aynı özellikte parlak ve inciye benzetilerek kullanılmıştır.

Dişin inciye teşbihi beyazlık, letafet ve parlaklık münasebetiyledir. Dişin inciye benzetilmesi ile ilgili teşbihler şöyledir: Dür, dürr ü güher, lü'lü, lü'lü-i şehvâr, le'âl, le'âlî, dürr-i Aden, dürr-i şehvâr, dürr-i lâlâ vb. Dişin incişeklinde düşünülmesi ile ortaya çıkan bir teşbih de cevher (güher, cevâhir)'dir. Dişin inciye teşbihinde daima birlikte kullanılan diğer bir unsur âşığın gözyaşlarıdır. Sevgilinin dudağı, dişleri vb. hayaliyle âşık sürekli inci gibi gözyaşları döker. Bu durumda dolaylı olarak diş-inci münasebeti kurulmuş olur. Âşığın gözyaşları Rum'a inciden armağan olur, her tarafa inciler saçar. Âşığın sevgilinin dişleri hayaliyle gözyaşı dökmesine şaşmamak gerekir, çünkü incinin yeri denizdir. Âşık sevgilinin dudağı ve dişi hayaliyle gözünün birinden la'l birinden dür akıtır (Gönel, 2010, s.407).

Divân edebiyatında sevgilinin güzellik unsurlarındandır. Diş, daima inciye benzetilir. Bunun için de lü'lû, le'âl, dürr, cevâhir ve güher kelimeleri kullanılır. Sevgilinin dişi ile âşığın gözyaşları çok zaman birlikte anılır. Beyazlığı, güzelliği ve parlaklığı nedeniyle inciyi andıran dendân, bir dizi halinde de ele alınabilir. Böylece bir inci dizisi oluşur. Sevgilinin la'l dudakları ise incilerin saklandığı bir kutudur. Âşığın gözyaşları bir deniz oluşturursa, sevgilinin dişleri bu denizin incisi olurlar. Aden'de çıkarılan inciler de dişe teşbih olunur (Pala, 2017, s. 111).

Aşağıdaki beyitte sevgilinin dişleri için inci mazmunu kullanılmıştır.

Düştü gözümden iki cihânın cevâhiri
Lâlâ olalı dişleri lûlûsu Kâsım'ın

(Ahmet Paşa G. 157/5)

3.3.4.1.5. Boy

Boy, bir güzelde olmazsa olmaz özelliklerden birisidir. Âşıklar sevgilinin uzun boyundan etkilenmişlerdir. Divân şiirinde boy, uzunluğundan dolayı servi ağacına benzetilmektedir. Bu şiirlerde de aynı özellikte kullanılmıştır.

Boyun serviye teşbihi uzunluk, incelik, düzgünlük ve salınışı münasebetiyledir. Boy, bu yönleriyle en çok serviye benzetilir. Boy-servi münasebetini ifade etmesi bakımından bazı terkipler şöyledir: Serv-i âzâd, serv-i hırâm, serv-i revân, serv-i reftâr, serv-i bâlâ, serv-i sehi, serv-i bülend, serv-i çemen. Çoğu kez istiareli olarak sevgilinin boyu için doğrudan serv denir. Hatta mecaz-ı mürsel yoluyla serv sevgiliye ad olur. Boyun benzetileniolan serv, sık kullanımı nedeniyle önce boy yerine daha sonra da sevgili için kullanılır olmuştur (Gönel, 2010, s.423).

Anlamdaşları olan kad, kamet kelimeleriyle daha çok kullanılan boy, sevgiliye ait olunca başka; âşığa ait olunca yine başka şekillerde ele alınır. Sevgilinin boyu daimâ uzun ve düzgündür. Bunun için bülend, bâlâ, rast, doğru, mevzun, serkeş, dil-keş, dil-cû, latîf, rânâ, hırâman, revân, âzâde gibi sıfatlar kullanılır. Bunlardan bir kısmı mecazî, bir kısmı itibarî anlam taşırlar. Şâir bu sıfatların anlamları üzerinde durarak birçok edebî sanat yapabilir. Bâlâ-belâ, âzâd-âzâde, rast-doğruluk, kamet-kıyâmet vs. bunlardandır. Sevgili servi gibi salınır. Âşık bu durumda kendinden geçer. Çünkü onun endamlı yürüyüşü servinin salınışını hatırlatır. Hatta sevgilinin boyu serviden çok daha güzeldir. Bazen onun boyu çınar, şinişâd, sanavber ve ar'ar olur. Çünkü bu ağaçlar da yüksektir. Bazen de Tûbâ ve Sidre olur. Sevgilinin boyu cennetteki Tûbâ ağacı gibi değerlidir. Yine Sidre bir ağaç olmakla beraber Sidre-i müntehâ kelimesiyle değer kazanır. Sevgilinin boyu bir gül fidanı, bir nihâldir. Yer yer sancak olur, livâ olur, kalem olur, elif olur. Sevgili bu boyuyla yürüyünce fitne koparır, kıyâmet olur, belâlar ve kargaşa başlar (Pala, 2017, s.75).

Aşağıdaki beyitlerde sevgilinin boyu servi ağacına benzetilmektedir.

Çerâg-ı meclis-i cândır ruh-ı zibâsı Ashâk'ın
Gümüş serv-i hırâmândır kad-i bâlâsı İshâk'ın
(Ahmet Paşa G. 155 /1)

Lebleri san gonca-i bâğ-ı cinândur 'Abdî'nün
Kâmeti bâlâsı bir serv-i revândur 'Abdî'nün
(Hayretî G.238 /1)

Sarmaşup her şeb kuçar ol serv-kaddi al ile
Nice nâzügdür görün gül-gûn kabâsı Hurrem'ün
(Âhî G.61/3)

'Aceb serv-i hırâmândur kad-i bâlâsı İshâk'un
İrişmiş mîve-i cândur lebi hurmâsı İshâk'un
(Hayreti G.235/1)

3.3.4.1.6. Saç

Saç, klasik şiirde sevgilinin en etkili silahlarından birisidir. Çünkü onun sayesinde âşıklara tuzaklar kurarak onları esir almaktadır. Saç divân şiirinde sümbül, yaseminimsi, misk kokulu, anber kokulu, kıvrımlı olarak kullanılmaktadır. İncelediğimiz bu şiirlerde de aynı görevde kullanılmıştır.

Müşg, kıymetli bir madde olduğu için hediye olarak verilmesi yaygın bir davranıştır. Sevgilinin saçı miskten daha güzel koktuğu için saba rüzgârı onu Çin'e armağan olarak götürür. Bazen de âşığa Hıtâ'dan hediye getirir. Müşg, kervanlar aracılığıyla diğer memleketlere taşınır. Rüzgâr sevgilinin saçlarına dokununca müşg kervanı yola çıkar (Gönel, 2010, s.181).

Sümbül saçın en çok benzetildiği unsurlardandır. Çoğu kez istiareyle saç yerine kullanılır. Renk, koku ve şekil bakımından saçın çokluğu, dağınıklığı, kıvrım kıvrım oluşu ile ilgi kurulur. Koku münasebetiyle rüzgâr, saba, nesim; Hoten, Çin, misk, âhû, nâfe; benefşe, reyhân, semen, lâle ile birlikte kullanılır (Gönel, 2010, s.204).

Divân şiirinde en çok kullanılan güzellik unsuru sayılabilir. Mû, gîsû, zülf gibi adlar altında ve birçok yönden ele alınan saç, sayısız teşbîh ve mecâzlara konu olmuştur. Şekli, kokusu, rengi vs. yönlerden birçok beyte anlam verir. Öncelikle saç, perişân, düzensiz, dağınık, uzun vs. durumlarıyla âşıkın aklını başından alır, esir eder, perişan eder. Ondaki koku bazen kendinde mevcuttur, bazen de dışarıdan gelir. Misk ve anber bile sevgilinin saçı kadar güzel kokamaz. Bu kokuyu rüzgâr alıp âşıka götürür. Saçın rengi daima siyahtır. Asla başka bir renkte olamaz. Geleneğe göre saç her ne kadar örüklü, fes veya ferâce altında gizli; sarışın, kızıl vs. renkli ise de divân şiiri onu daimâ kara ve dağınık görür ve gösterir. Saç hakkında söylenecek söz çok ise de biz yalnızca teşbîh ve mecâzlarını sıralamakla yetineceğiz. Şekil yönünden: Resen, rişte, rîsmân, zincir, silsile, mâr, ejderhâ, su'bân, zehr, çevgân, âb-ı revân, tûl-i emel, ömr-i

câvidân, kıssa, yol, tesbîh, hamâyil, fetîl, kandil, râyet, şehper, berg, Kâ'be örtüsü, seccâde, nikâb, zırh, câme, sâyebân, cim, dal, lâm, çengâl, dâr, fitrâk, na'l, akrep, nerdüban, hat, kemend, dâm, olta, ağ, halka, halhâl, çenber, bend, ukde, sünbül, hûşe, cârûb, çeri, kalem, nâme, heykel, bağbân, nakkaş, kâm-rân, âşık, câdû, sihr, Hârût, hırsız, şahbâz, tâvus, Hümâ, ebr, mahşer, rivâyet, bid'at, fitne, belâ, cevr, ahd, ferzâne, İbrahim vs... Koku yönünden: Misk, nâfe, anber, semen, reyhân, ud, âbir, gâliye. Renk yönünden: Gece, Leylâ, leyi, şâm, şebistân, zulumât, mağrib, duman, Şebdîz, şeb-rev, dâğ, menekşe, Hind, Hindistan, hindû, küfr, kafir, bîdin, bütperest, zünnar vs. (Pala, 2017, s.384-385).

Aşağıdaki örnek beyitlerde sevgilinin saçı için yasemin ve sümbül mazmunları kullanılmıştır.

Başum çevürüp zülf-i semen-sâsı Memi'nün
Sihr etdi bana nergis-i şehlâsı Memi'nün
(Âhi G. 57/ 1)

Lebi gonçe dili bülbül gözi nergis saçı sünbül
Dilârâ serv-ü ra'nâ gül kad ü ruhsârı Mahmûd'un
(Edirneli Nazmî G.3535/3)

Bu beyitlerde de sevgilinin saçının ip görevini üstlendiğine vurgu yapılmaktadır.
Ol zülf ü kaş u kirpük ile sayd olur cihân
Hâcet degül ki ala kemend ü kemân Sinân
(Fâkih G. 71/ 3)

Kisrâ-yi hüsndür ki bu gün kaşı tâkına
Zencir-i müşg asar ham-ı gisûsu Kâsım'ın
(Ahmed Paşa G.157 /5)

Mâha kemend atar saçı hindûsu Kâsım'ın
Şîri şikâr eder gözü âhûsu Kâsım'ın
(Ahmed Paşa G.157 /1)

Zülfinün zulmi ucından göremezem yüzini
Gün yüzin tutdı meğer dûd-ı siyâhum Çelebi
(Fakih G.80/2)

3.3.4.1.7. Kaş

Divân şiirinde kaşlar, cadı, keman, tuğra, eğri, mihrab, yay ve hilâle benzetilmektedir. İncelediğimiz bu şiirlerde de aynı nesnelere benzetilmektedir.

"Tuğra ve nişanlarda farklı renklerde mürekkep kullanılması, kenarlarının yaldızlı olması, süslü olması gibi hususlar kaş-tuğra teşbihinde kendini gösterir" (Gönel, 2010, s.227).

Kaş ile câdû, sâhir, sehhâr, uğrı arasındaki ilişki hile ve fitne münasebetiyledir. O, yüzdeki diğer unsurlarla birlikte hareket eder. Bahsedilen özellikler göz ve gamzenin de benzetileni olabilir Baş başa verip hile yapan kaşlar kara baht ve cadı şeklinde düşünülür. Sevgilinin kaşları büyücü gözleri de hilekârdır (Gönel, 2010, s.237).

Kaş-hilal teşbihinde dolaylı olarak ele alınması gereken bir husus da aşığa etkisidir. Hilalin inceliği ile hayal arasında ilgi kurulur. Âşık, kaşın hayalinden incelir, hayale döner. Bedeni "kıl" kadar incelir. Hilal sevgilinin kaşını görünce iki büklüm olup âşığa Allah yardımcın olsun der (Gönel, 2010, s.232).

Sevgilinin ikinci derecede güzellik unsurlarından sayılır. Fitne hususunda göz ile ortak gibidir. Âdeta kaş bir fitne dükkânıdır. İçindekiler de göz, kirpik ve gamzedir. Sevgilinin saçı ile yakınlık kurup onu da fitneye ortak etmek ister. Kaşın en büyük özelliği eğri oluşudur. Bu eğrilik onun hareketlerinde de vardır. Asla dosdoğru olamaz. Kaş çatmak, bazen öfkeyi bazen sitemi gösterir. Hilâle benzer ve bu haliyle bayram hilâlini gösterir. Çünkü sevgilinin hilâl ebrûsu görününce âşıklar arasında ıyd (bayram) başlar. Bu bayram ay başındaki fitne ve kargaşayı da beraberinde getirir. Ramazan ayının ve bayramın hilalinin görünmesi ve başlaması ile kaş arasında da münâsebet kurulur. Kaş aynı zamanda gurre-i mâhdır. Kurban bayramı da hilâlin görünmesiyle başladığı için kaş ile kurban ve kurbiyet (yakınlık) arasında ilgi kurulur. Kaş bazen bir ya, rı veya nun harfi olarak karşımıza çıkar. Bu durumda şâir harfler ile beyitte bir kelime yazar. Kaşın bu harflere benzemesi yine kavisli oluşu dolayısıyladır. Kaş hindû, küfr, kâfir, bîdin, bütperest, keman (yay) ve hançer olarak da kendini gösterir. Bu durumda âşık kurban veya av olmaya hazırdır. Kaş, hançer iken altındaki göz de İsmail'i andırır. Kaş bazan bir mihrab, kıble veya secde-gâh yani mesciddir. Âşık

böylece sevgilinin cemâline yönelir, îmam mihraba geçince Kur'ân'ı yanlış okuyabilir. Zâhid mihraba yönelir, âşık ise ebrûya yönelir. Âşığın gönlü sevgilinin kaşının köşesine asılmak ister. Ebrûnun köşesindeki ben ise canlar çekici görünür. Kaş bazen bir tâk olarak karşımıza çıkar. Tâk'ın bayramlarda kuruluş veya bir bina kemeri oluşu aradaki münasebeti temin eder. Tâk olmak ve tâkat kelimeleriyle kullanılan tâk, kaş ile birlikte kelime oyunlarına yol açar. Zâhidin zühd ile kurduğu bina sevgilinin tâkları görününce kıskançlıktan yerle bir olur. Bunlar dışında kaş kej-râ, âşûb-ı cihân, çevgân, köprü, sâyebân, dağ, hatt, ağyar ve söz olarak da görünür. Kaş, anber kokar. Elif harfine benzeyen burun üzerinde bir med işareti gibi durur. Güzellik berât olunca kaş bu beratın tuğrası olur. Velhâsıl sevgilinin kaşı üzerinde birçok yönden teşbihler, istiâreler yapılmıştır (Pala, 2017, 130-131).

Aşağıdaki beyitlerde sevgilinin kaşı kemana benzetilerek anlatılmıştır.

Kim ki teşbih-i hilâl etse kemân ebrûna
Dinleme anı kim ol egri gümândır Çelebi
(Ahmet Paşa G. 322/ 3)

Ol zülf ü kaş u kirpük ile sayd olur cihân
Hâcet degül ki ala kemend ü kemân Sinân
(Fâkih G. 71/3)

Sen kemân-ebrû için olalı kaddüm yâ Latîf
Rûz u şeb vird-i zebân edinmişümdür yâ Latîf
(Âhî G. 44/1)

Kim ki teşbih-i hilâl etse kemân ebrûna
Dinleme anı kim ol egri gümândır Çelebi
(Ahmed Paşa G.322/3)

Cân bâgı servidir kad-i dil-cûsu Kâsım'ın
Çevgân-ı fitnedir ham-ı ebrûsu Kâsım'ın
(Ahmet Paşa G. 156/1)

Bu beyitlerde sevgilinin kaşı mihrab olarak ele alınmıştır.

Kaşları mihrabına herkes perestâr ol bütün
Sûret-i zibâsına çok kişi tapdı ‘Abdi’nün
(Kabûlî İbrahim G.193/2)

Seni kim gördise didi şeh olur
Yüzi Ka‘be kaşı mihrâb Edhem
(Çâkeri G.80/4)

Ser-i şûrîdemüzi eyledi vakf-ı mihrâb
Hey’et-i ham-şude-i tâk-ı dü-ebrû-yı Halîl
(Nâbî G.482/6)

Burada, sevgilinin kaşı hilale benzetilmektedir.
Hatt-ı butlân çeker hilâl üzre
Kalem-i ebruvânı Bîhzâd’un
(Şehrî G.82/2)

Bu beyitte sevgilinin kaşı hile yapan bir fitneciye benzetilmektedir.
Görünen fitne-i çeşminle kaşın mekrinden
Âfet-i cândır u âşûb-ı cihândır Çelebi
(Ahmed Paşa G.322/2)

Bu beyitte sevgilinin kaşı yaya benzetilerek yaydan atılan ok gibi söz attığı üzerinde durulmuştur.

Her kaçan rûyûna nigâh itsem
Kaşlarun söz atar bana Çelebî
(Talip Ahmed Bosnevî G.XCV/2)

Bu beyitte de sevgilinin kaşı tuğraya benzetilmektedir.
Hayy-ı tezvir ne hükm-i hümâyûn kim dimez ya rab
Yed-i kudret nişânıdur kaşı tugrâsı Rıdvân’un
(Fütûhi G.34/2)

3.3.4.1.8. Yüz - Yanak

Divân şiirinde yüz, gül, ay ve güneş gibi parlak, kırmızı yanak ise, parlak olarak şiirlere işlenmiş olup incelediğimiz bu şiirlerde de aynı özellikte kullanılmıştır.

Yüz ve yanağın bu unsurlara teşbihi ışık, parlaklık, aydınlık ve saflık münasebetiyledir. Özellikle ay ve güneş üzerine yapılan benzetmeler şu şekildedir: Ay, kamer, meh, mâh, bedr-i tamam, mâh-ı tabân, meh-i bedr, meh-i tal'at, mehtâb, güneş, gün, gündüz, nehâr, sabâh, seher, tan, âfitâb, horşîd, mihr, şems, ve'ş-Şems, Şems-i duhâ, ve'd-duhâ, neyyir-i a'zâm (güneş), ülker (süreyyâ), nahid (zühre), ahter (yıldız), nûr, nûr ayeti, sûre-i nûr, nûr-ı Nebî, pertev, ziyâ vb. Bu teşbihlerde benzerlik yönleri çeşitli vesilelerle yeni hayallerle kurulur. Hareket noktası ise mukayeseye dayanır. Bu unsurlarla yapılan mukayeselerde yüz daima üstün tutulur. Sevgili ile ilgili benzetmelerin başında gelen ay ile güneş, yüz ve yanağın da benzetileni olur. Benzetme ilgisi parlaklık ve aydınlık münasebetiyle kurulur. Sevgilinin yüzündeki nur, güneş ve aya göre veznedilmiştir (Gönel, 2010, s.303-304).

Yüz, çehre, görme, görüş kuvveti, Tasavvufta Allah'ın tecellisi yerine kullanılır. Sevgilinin güzelliğinin büyük bölümünü dîdâr oluşturur. Çünkü o kaş, göz, dudak, yanak, vs. güzelliklerine sahiptir. Bu bakımdan o güzellik meydanı veya güzellik harmanıdır. Bazen mecâz-ı mürsel yoluyla yalnızca yanak yerine kullanılan yüzün güzelliğine "cemâl" denir. Bu güzellik İlahî güzelliğin bir aksinden ibarettir. Bu bakımdan tasavvufî anlamı kullanılır. Yüzün rengi aldır. Bu da yanak rengidir. Ancak bu renk aynı zamanda bir utanma rengidir. Utanan kişinin yüzünün kızarması hâli bu bakımdan söz konusu edilir. Yine, yüz aydınlık ve parlaklıktır. Sevgilinin meh-rû (ay yüzlü) oluşunun nedeni budur. Ay ışığı nurdur. Bu bakımdan sevgilinin yüzü nurludur. Bütün bu yönleriyle yüz, âşığın seyretmeye doyamadığı bir yerdir (Pala, 2017, s.116).

Aşağıdaki beyitlerde sevgilinin yüzü ve yanağı parlak, aydınlık olarak anlatılmıştır.

Ahker-i nâr-ı firâk etdi çü nûr-ı 'ârızun
Yeridir karşunda yanmak eylesem sevdâ Latîf
(Ahi G.44/ 4)

Ahmed'in dökme yaşı ılduzını
Ey güneş yüzlü mâhım İbrâhim
(Ahmet Paşa G.195 /10)

Ehl-i hâle pertev-i nûr-ı tecellâdur yüzi
Asitânı kıblegâh-ı ‘âşıkândur ‘Abdî’nün
(Hayretî G.238/3)

Kıble hakkı âsitânı Ka’betü'l-‘uşşâkdur
Pertev-i nûr-ı İlâhîdür cemâli Husrev’ün
(Hayretî G.236/3)

Dü cihân nakşını rûşen kılalı subh-ı ezel
Gün yüzün âyine-i cânda ayândır Çelebi
(Ahmed Paşa G.322/4)

Gün yüzin ‘arz eylese bedrün tamâm eyler işin
Misli var mı nice billâhi kemâli Hurrem’ün
(Zâtî G.779/5)

Gönlüm aldı ruhların alı Yûsuf Bâlî’nün
Âldur ‘uşşâka dâyim hâli Yûsuf Bâlî’nün
(Kabûlî İbrahim G.511/1)

Aşağıdaki diğer beyitlerde de sevgilinin yüzünün ya da yanağının güle benzediği ve kırmızı rengine vurgu yapılmaktadır.

Anan onatça sen iken nice dil virmeyeyin
Sen yüzi gül saçı reyhânuma Husrev Çelebi
(Meâlî G.108/4)

Güle benzer ruh-i zîbâsı ‘Alî Bâlî’nün
Müle benzer leb-i hamrâsı ‘Alî Bâlî’nün
(Meâlî G.217/1)

Gül yüzün bâg u bahâr-ı dil ü cândır Çelebi
Servin ârâyiş-i bostân-ı revândır Çelebi
(Ahmed Paşa G.322 /1)

İtdi bülbül gibi zâr ‘âşık-ı bî-çâreleri
Zeyn idelden yüzine gülleri haydar Çelebi
(Emrî G.554/3)

Bir sûret ile aya tapanun bütini kır
Rûşen bu ki Zâtî yüzi gül-zârı Halîl’ün
(Zâtî G.771/7)

3.3.4.2. Âşık

Âşık, divân şiirinde sevgilinin aşkından dertlere düşen, perişan olan ve her zaman gözünden yaş eksik olmayan kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca âşık, o kadar acı çekmesine rağmen acı çekmekten hoşlanan ve sevgilinin onca eziyetine rağmen ondan asla vazgeçmeyen kişidir. Ele aldığımız bu şiirlerde de divân şiirindeki âşık tipinden aynen yararlanılmıştır.

Bir kara taş iken ayırmaz rakîbi kendüden
Dil hisârın top-ı cevr ile harâb eyler Kaya
(Edincikli Ravzî G.91/4)

Seng-i belânı isteridüm baş açup senün
Şükr-i Hudâ ki kıldı müyesser Kayacugum
(Hüdâyî-i Kadîm G.CXL/2)

Ca’fer-i sâdık hakı içün olmaya bir ben kadar
Subh gibi mihrinün yolında sâdık Cafer’ün
(Zati G.782 /4)

Ger ölem der ile sinüm üzerinde bite ot
Sarmaşup dâmenüni tuta giyâhum Çelebi
(Fâkîh G.80/4)

Cefâ vü cevrine biz dahı râzıyuz şimdi
Olursa mihr ü vefaya rızâsı Eyyûb’un
(Kabûlî İbrahim G.201/2)

Ne emri derse mutî'üz belâya lâ dimezüz
Kazâya çünki rızâ muktezâsı Eyyûb'un
(Kabûlî İbrahim G.201/4)

'Aceb kühsâr-ı fürkatde ne içün itdi dîvâne
Eger kim yog ise ben derd-mende kîni Ferhâd'un
(Zâtî G.764/2)

BÖLÜM IV

SONUÇ

"Klasik Türk Şiirinde Redifi Şahıs İsmi Olan Şiirler" adlı çalışmamızda 99 adet redifi din-dışı kişi olan şiir bulduk. Daha sonra şiirleri şekil olarak inceledik. Şairlerin en çok kullandığı nazım şekli gazel, vezin Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün ve uyak çeşidi zengin uyaktır. Bazı şiirlerde şairlerin laubali tarzda anlatıma başvurdukları dikkatimizi çekti. Bu şiirleri yüzyıllara göre sınıflayarak hangi yüzyılda ne kadar şiir yazıldığını belirledik. Buna göre bu tarz şiirlerin sayısının en az olduğu yüzyıl 14. yüzyıl, en çok olan yüzyıl ise 16. yüzyıldır. İçerik olarak ise incelediğimiz bu şiirlerin mitolojik şahıslar, aşk hikâyesi kahramanlarına göndermede bulunarak sevgiliye, şair isimlerine ve devlet adamlarına yazıldığını gördük. Şairlerin isimlerine yazılan şiirlerin çoğunun monolog tarzda, diğer kişilere yazılan şiirlerin de aşıkâne tarzda ele alındığını tespit ettik. Ayrıca bu kişilerin gerçek hayatta yaşayıp yaşamadığını tezkireler ve biyografik kaynaklar yardımıyla anlamaya çalıştık. "Leyla" , "Fitnat" ve "İffet" redifli şiirlerde kadın isimlerinin de bu şiirlerde kullanıldığını gördük.

Devlet adamlarının redifte kullanıldığı şiirlerde devlet adamına övgü ya da onun ölümünden duyulan üzüntü dile getirilmiştir. Bu kişiler Osmanlı padişahlarıdır. Bu şiirlerde onların adaletli, cömert ve cesur oluşları şairlerce anlatılmıştır. Kimi şiirlere de de padişahların ölümünden duyulan üzüntü ve padişahın çocuğunun olması konu olmuştur. Ayrıca devrin önemli kişileri de redifte kullanılmıştır. Bu kişiler padişahlar haricinde devlet kademesinde görev yapan kaymakam, vali vb. makamlarda olan kişilerdir. Onlar da şairlerce adaletli, cömert vb. özellikleri anlatılarak redifte kendilerine yer bulmuşlardır.

Bazı şiirlerde peygamberlerin özelliklerine göndermelerde bulunularak sıradan kişiler övülmüştür. Eyyüb peygamberin sabrı, İbrahim peygamberin ateşe atılması (Zemzem, Nemrud), Hz. Dâvûd'un sesinin güzelliği, Hz. Yûsuf'un güzelliği (Mısır'a sultan olması) ve Hz. Muhammed, Hz. Îsâ, Hz. Mûsâ'nın mucizeleri de şiirlerde şairlerce kullanılmıştır.

Taradığımız divânlarda mitolojik şahısların redifte kullanıldığı şiirlerde sadece Cem'in mitolojik şahıs olduğu görülmektedir. Cem, mitolojide şarap ve kadehiyle ün kazanmış bir şahsiyettir. Şiirde onun bu özelliğine vurgu yapılmaktadır. Bunun dışında şairler mitolojik şahıs ismi üzerinden göndermelerde bulunmaktadır. Şairler, mitolojik

kişilerin ismini ilişkilendirme yaparak sıradan kişileri anlatmaktadırlar. Örneğin İskender adlı güzeli öven şairin mitolojik şahıs olan İskender'in cesaretine gönderme yaparak sevgili olan İskender'i övmektedir. İlişkilendirme yapılan bu kişiler Rüstem, İskender ve Behrâm'dır. İskender, tarihte Büyük İskender olarak bilinen kişidir. Şiirde onun cesaretli oluşu anlatılmaktadır. Behrâm, cesâret, kahramanlık ve adaletli oluşu ile ün salan mitolojik kişidir. Rüstem ise Rüstem-i Dâstân ve Rüstem-i Zâl sıfatları ile ilişkilendirilmektedir. Şairler, bu kişileri gazel nazım şekli ile anlatmışlardır. Ayrıca Nakkaş Bihzâd, güzel resim yapmasıyla nâm salmış bir kişiliktir. Bu şiirlerde de şairler onun bu özelliğini kullanmışlardır.

Aşk hikâyesi kahramanlarının redifte yer aldığı şiirlerde Leylâ, Mecnûn, Hüsrev ve Ferhâd anlatılmıştır. Şairler, mitolojik şahıslarda olduğu gibi bu şiirlerde de aşk hikâyesi kahramanları üzerinden göndermelerde bulunup hatta bazı özelliklerde kendilerini onlardan daha üstün görmektedirler. Leylâ şiirde Mecnûn'un aşk duyduğu kişi olarak anlatılmıştır. Mecnûn, şiirde Kays ismiyle redifte yer almıştır. Onun Leylâ'nın aşkından çöllere düşmesi, üryan gezmesi ve kafasına kuşların yuva yapması olayları anlatılmaktadır. Ferhâd, bî-sütûn dağını delmesi ve Şîrîn'e olan aşkıyla şiirlerde kendine yer bulmaktadır. Hüsrev ise padişahlığı, Şîrîn'e aşkı ve Ferhâd ile çekişmesi özellikleri ile anlatılmıştır. Şairler, bu şiirlerde de gazel nazım şeklini tercih etmişlerdir.

Şairlerin monolog tarzında ele aldıkları şiirlerde ise kendi isimlerini redifte kullanmışlardır. Bu şiirlerde şairler kendileri ile konuşarak geçmişte yapmış oldukları eylemlerden duydukları pişmanlığı ve kendilerinden duydukları utancı kendilerine öğüt verir gibi anlatmışlardır. Şairler en sonunda iyi bir insan olmaya niyet ederek ahirette iyi bir yaşam dilemektedirler. Bu tarz şiirler tevhid, münâcât ve na't içeriklidir. Bu şiirlerde de şairler gazel nazım şeklini yaygın olarak kullanılmışlardır. Taradığımız divânlar içinde 17. yy. da yazılmış olanlarda bu tarz şiirler ilk kez görülmeye başlanmıştır. Daha sonraki yüzyıllarda şairler bu tarzda yazmaya devam etmişlerdir. Bu şekilde yazan şairler içinde Dürrî ve Fevzî aşk konusunu monolog tarzında ele almıştır. Bu şairler şiirlerinde kendilerini övmüşlerdir.

Bulduğumuz şiirlerin önemli bir bölümünü kapsayan âşıkâne şiirler mahbubiye şeklinde ele alınmıştır. Bildiğimiz üzere mahbubiyeler erkek güzeli anlatan şiirlerdir. Anlatılan kişiler ne kadar gerçek gibi dursalar da divân şiirinin basmakalıp mazmunları ile kurmaca olarak anlatılmışlardır. Ele alınan kişilerin kaşı, gözü, boyu, dişi, yüzü, kirpiği, saçı vb. güzellik unsurları divân şiirindeki basmakalıp mazmunlarla birlikte anlatılmıştır. Bu şiirlerde şairler sevgilinin kaşını yaya ve hilâle benzetmektedirler.

Sevgilinin kirpikleri oktur, aşığın gönül hanesini vurur ve onu perişan eder. Sevgilinin boyu uzundur ve servi ağacına benzetilmektedir. Saçı, âşıklara tuzak kurarak onları avlamaktadır. Gözler fitne çıkarır ve âşıkların canını yakmaktadır. Âşıklar, sevgilinin yüzünü güle benzetmektedirler. Sevgilinin dişleri ise beyaz ve parlak olmasından dolayı inciye benzetilmektedir. Âşıklar sevgilinin vefasız oluşu ve rakip ile gezmesinden şikâyet etmektedirler. Âşıklar ne kadar acı çekseler de sevgilinin aşkından vazgeçmemektedirler. Bazı şiirlerde şehrengizlerde bulunan bir özelliğe yer verilmektedir. Şehrengizlerde isme, lakaba, fiziğe ve kişilik özelliklerine göre benzetmelere yer verilmektedir. Nitekim "Kaya" redifli şiirlerde o kişinin taş kalpli olduğu ve eline kaya parçası alıp âşıkları kovaladığı, onların başını yardığı anlatılmaktadır. Nazım şekli olarak bu kişiler tıpkı divân şiirindeki sevgilinin anlatıldığı gazeller gibi kullanılmıştır. Gazel nazım şekli dışında murabba ve tahmis ve nazm nazım şekilleri de şairlerce tercih edilmiştir.

Görüldüğü üzere divân şiirinde kullanılan basmakalıp mazmunlar, şehrengizlerde kullanılan isim üzerinden göndermede bulunma özellikleri, âşıkâne şiirlerde kullanılan gazel nazım şekli bu şiirlerde de kullanılmıştır. Bu da bize şairlerin bu şiirlerde divân şiirindeki özellikleri taklit ettiklerini göstermektedir.

KAYNAKÇA

Açа, M. & Gökalp, H. & Kocakaplan, İ, (2011). *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*, İstanbul: Kesit Yay.

Açıl, B. (2005). *Sırrı Rahîle Hanım Divânı*, Yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

Akbayar, N. (hzl.) *(1998). Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmânî (Yâhud Tezkîre-i Meşâhir-i Osmânî)* C.5. İstanbul: KB-Tarih Vakfı Ortak Yay.

Akbulut, S. (2007). *VIII. Yüzyıl Şairi Gurbî'nin Divânı*, Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Akın, Ö. (2009). *Harîmî (Şehzâde Korkud) Dîvânı'nın Nesre Çevirisi ve İncelenmesi*, Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Akkaya, M. (1996). Divân şâirlerinin gazellerinde harf tercihleri ve redif hususu, *Îlmi Araştırmalar 3*, 19-24. İstanbul

Aksoyak, İ.H.&Arslan, M. (2018). *Haşmet Divânı,* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü Yay.

Akün, Ö. F. (1994). *İslam Ansiklopedisi Divân Edebiyatı Maddesi,* C.9, 389, Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yay.

Akün, Ö. F. (1995). *İslam Ansiklopedisi Fâtin Efendi Maddesi*, C.12, 257, Ankara: TDV İslam Araştırmaları Merkezi Yay.

Akün, Ö.F. (1996). *İslam Ansiklopedisi Fıtnat Hanım Maddesi*, C.13, 39-46 Ankara: TDV İslam Araştırmaları Merkezi Yay.

Albayrak, N. (2007). *İslam Ansiklopedisi Redif Maddesi*, C.34, 523 Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yay.

Algül, H.& Azamat, N. (1995). *İslam Ansiklopedisi Emir Sultan Maddesi,* C.11, 146 Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yay.

Ambros, E. (1982). *Candid Penstrokes The Lyrics of Meâli, an Ottoman Poet of the 16th. Century,* Berlin: K. Schwarz

Aydemir, Y. (2017). *Ravzî Divânı,* Ankara: Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay.

Aydemir, Y. & Çeltik, H. (2008). Redife farklı bir bakış: Divân şiirinde ön kafiye ve ön redif, *Bilig, 46,* 193-214.

Aydemir, Y. & Çeltik, H. (2009). Gazelde ikileme redif ve ikileme kafiye, *Turkısh Studies Academic Journal, 4/2,* 80-118.

Aynur, H. (1999). *15.yy. Şairi Çâkerî ve Divânı,* İstanbul: Scala Yay.

Azamat, N.(1996). *İslam Ansiklopedisi Hacı Bayrâm-ı Veli Maddesi*, C.14, 442 Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yay.

Azamat, N. (2000). *İslam Ansiklopedisi İbrâhim Gülşenî Maddesi*, C.21, 301, Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yay.

Bayak, C. (2013). *Sehâbî Divânı,* Ankara: Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay.

Bilkan, A. F. (1993). *Nâbî'nin Türkçe Divânı (Karşılaştırmalı Metin),* Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Biltekin, H. (2010). *İslam Ansiklopedisi Şeyhî Maddesi*, C. 39, 80-82 Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yay.

Buyruk, İ. E. (2009). *Ümîdî Ahmet Divânı (İnceleme-Metin-Özel Adlar Dizini)*, Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Ceyhan, S. (2010). *İslam Ansiklopedisi Şems Maddesi*, C.38, 511 Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yay.

Çağlayan, N. (2007). *Nîsârî Divânı,* Yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.

Çağman, F. (1992). *İslam Ansiklopedisi Bihzâd Maddesi*, C.6, 147-149 Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yay.

Çavuşoğlu, M. & Tanyeri, M. A. (1981). *Hayretî, Dîvan*, İstanbul: Tenkidli Basım

Çelebi, İ. (1998). *İslam Ansiklopedisi Hızır Maddesi*, C.17, 406, Ankara: TDV İslam Araştırmaları Merkezi Yay.

Çelik, B. (2014). Necâtî'nin redifi yer ve şahıs ismi olan gazellerinde tasvir unsurları, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 16 (Özel Sayı II),* 92-99.

Çınarcı, M.Nuri, (2007). *ŞeyhülislamArif Hikmet Beyin Tezkiretü'ş Şu'ârâsı ve Transkripsiyonlu Metni,* Yüksek lisans tezi, G.Antep

Değirmençay, V. (2009). *İslam Ansiklopedisi Sultan Veled Maddesi*, C. 37, 521 Ankara: TDV İslam Araştırmaları Merkezi Yay.

Demiralay, M. (2007). *Hudâyî-i Kadîm (16.yy) ve Divânı İnceleme Tenkidli Metin,* Yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

Demirel, Ş. (1999). *17. Yüzyıl Şairlerinden Şehrî(Malatyalı Ali Çelebi) Hayatı, Sanatı, Divânı'nın Tenkitli Metni ve Tahlili,* Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Duman, M. A. (2005). *Fâzıl Divânı,* C.2,Yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.

Durmuş, İ. (1999). *İslam Ansiklopedisi İbnü'l A'râbî Maddesi*, C.20, 487 Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yay.

Durmuş, İ. (2010) *İslam Ansiklopedisi Şiir Maddesi*, C.39, 144 Ankara: TDV İslam Araştırmaları Merkezi Yay.

Erdoğan, M. (2008). *Kabûlî İbrahim Efendi, Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divânı (İnceleme-Tenkitli Metin Dizisi),* Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Erdoğan, M. (2007). *Fatîn Divânı,* İstanbul: Kitabevi Yay.

Fayda, M. (2007). *İslam Ansiklopedisi Ömer Maddesi*, C.34, 44, Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yay.

Fayda, M. (1994). *İslam Ansiklopedisi Ebû Bekir Maddesi*, C.10, 101, Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yay.

Fığlalı, E.R. (1989). *İslam Ansiklopedisi Ali Maddesi*, C.2, 371, Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yay.

Fığlalı, E.R. (1997*). İslam Ansiklopedisi Hasan Maddesi*, C.16, 282, Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yay.

Fığlalı, E.R. (1998). *İslam Ansiklopedisi Hüseyin Maddesi*, C.18, 518, Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yay.

Gönel, H. (2010). *15. ve 16. Yüzyıl Divânlarına Göre Divân Şiirinde Sevgili*, Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Gürgendereli, M. (1999). *Hasan Ziyâ'î Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Divân Metninin Tesbiti ve İncelenmesi,* Doktora tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.

Harman, Ö.F. (2013). *İslam Ansiklopedisi Yûsuf Maddesi*, C.44, 1, Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yay.

Harman, Ö.F. (2000). *İslam Ansiklopedisi Îsâ Maddesi*, C.22, 465, Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yay.

Işık, İ. (2013). Divân şairinin "Behrâm"a bakışı üzerine düşünceler, *İnternational Journal of Social Science, vol.6*, 884.

İpekten, H. (1974). *Karamanlı Nizâmî Hayatı Edebî Kişiliği ve Divânı,* Ankara: Atatürk Üniversitesi Yay.

İpekten, H. (1990). *Naîlî Divânı,* Ankara: Akçağ Yay.

İsen, M. (1994). *Künhü'l Ahbarın Tezkire Kısmı,* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını Sayı: 93- Tezkireler Dizisi Sayı: 2,

İsen, M. (1999). *Latifi Tezkiresi*, (1. Baskı), Ankara: Akçağ Yay.

Kandemir, M.Y. (1995). *İslam Ansiklopedisi Fâtımâ Maddesi*, C.44, 219 Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yay.

Kaplan, Y. (2008). *17. Yüzyıl Şairlerinden Fevzî Divânı*, Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Karakaş, E. (2008). *Racûlî, Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divânı,* Yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.

Karaköse, S. (1994). *Nev'î-zâde Atâyî Divânı,* Ankara: Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay.

Kılıç, İ. (2010). *Gümülcineli Dürrî Divânı*, Yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.

Koca, F. (2005). *İslam Ansiklopedisi Molla Hüsrev Maddesi*, C.30, 252-254 Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yay.

Küçük, İ. (2008). *Pirkâl Divânı (İnceleme-Metin),* Yüksek lisans tezi, Fatih Üniversitesi, İstanbul.

Mengi, M. (2014). *Mesîhî Divânı,* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay.

Ocak, A.Y. (1996). *İslam Ansiklopedisi Hacı Bektâş-ı Veli Maddesi*, C.14, 455 Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yay.

Orhan, M. (2012). *Benderli Cesârî Divânı, Hayatı, Divânındaki Mazmunlar, Dini Tasavvufi Kavramlar ve İnsan,* Yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.

Önder, M. (2006). *Şefkat ve Tezkire-i Şu'ârâsı,* Yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon

Öngören, R. (2004). *İslam Ansiklopedisi Mevlânâ Maddesi, C.*29, 441 Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yay.

Özkan, H. (2013). *İslam Ansiklopedisi Zeyneb Maddesi,* C.44, 356 Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yay.

Özmen, M. (2001). *Ahmed-i Dâ'î Divânı,* Ankara: TDK Yay.

Öztürk, M. (2013). Klasik Türk şiirinde kişilere yazılan gazeller, *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresinde* sunulmuş bildiri. (21.) (ISSN 2203 4548).

Pala, İ. (2017). *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü,* İstanbul: Kapı Yay.

Pekolcay, O.N. & Uçman, A. (1995). *İslam Ansiklopedisi Eşrefoğlu Rûmî Maddesi*, C.11, s. 480 Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yay.

Sakallı, F. (2008). Türk şiirinde 'Redif' ve Batı şiirlerindeki karşılığı, *Gazi Türkiyât, 3,* 147-168.

Saraç, M. A. Y. (2002). *Emrî Dîvânı,* İstanbul: Eren Yay.

Sarıkaya, E. (2008). *Ebubekir Celâlî Divânı,* Yüksek lisans tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul.

Sarıkaya, O. (2007). *Tezkirecilik Geleneği İçerisinde Fatîn Tezkiresi*, Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Solmaz, S. (2009). *Gülşen-i Şu'ârâ (Bağdatlı Ahdî),* Ankara: Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay.

Sorgun, S. (2009). *Tâlib Ahmed Bosnavî Dîvânı,* Yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.

Sungur, N. (1994). *Âhî Divânı,* Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

Sungurhan, A. (2017). *Kınalızade Hasan Çelebi Tezkiretü'ş Şu'arâ,* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, (ISBN-978-975-17-3972-8)

Sünger, E. (2004). *Fakîh: Hayatı, Eserleri ve Divânı*, Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Şahin, G. (2008). *Zekî Divânı,* Yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.

Şenödeyici, Ö. (2006). *Fevzî Divânı (İnceleme-Metin-İndeks),* Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Tarlan, A. N. (1970). *Zâtî Divânı,* C.2, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.

Tarlan, A. N. (1966). *Ahmed Paşa Divânı,* İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Tarlan, A. N. (1992). *Necâtî Beg Divânı,* Ankara: Akçağ Yayınları.

Tokel, D. A. (1993). *Fütûhî Divânı,* Yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Topaloğlu, B. (2005). *İslam Ansiklopedisi Muhammed Maddesi*, C.30, 441 Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yay.

Tuğcu, E. (2007). *Şehrengizler ve Âyîne-i Hubân-ı Bursa: Bursa Şehrengizlerinde Güzeller*, Yüksek lisans tezi, Bilkent Üniversitesi, Ankara.

Tulum, M. & Tanyeri, A. (1977). *Nev'î Divânı,* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.

Uysal, A. (2010) *Hâfız Ahmed Paşa Divânı (Metin- İnceleme),* Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Ünver, N. (2010). *Gelibolulu Sürûrî ve Divânı,* Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Üst, S. (2012). *Edirneli Nazmî Divânı (İnceleme-Metin),* Ankara: Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay.

Yapa Bıyık, M. (2007). *Aşkî Mustafa Divânı Edisyon Kritik,* Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul

Yıldırım, A. (1991). *İshâk Çelebi (Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Divânının Edisyon Kritiği,* Yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Yılmaz, M. (2010). *Sehî Bey Divânı (İnceleme-Metin),* Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Yılmaz, H.K.(1991). *İslam Ansiklopedisi Aziz Mahmûd Hüdâyî Maddesi*, *C.*4, 338 Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yay.

Yiğit, İ. (2007). *İslam Ansiklopedisi Osman Maddesi,* C.33, 438 Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yay.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı: Deniz ÇELEBİ
Doğum yeri ve Yılı: Adana-1990
Email: denizcelebi_90@hotmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

Yüksek Lisans : (2018) Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi: "Klasik Türk Şiirinde Redifi Şahıs İsmi Olan Şiirler"

Lisans: (2013) Çukurova Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi,Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bitirme Tezi: " Nabi Divânı'ndaki 830-865 Arası Gazellerin İncelenmesi ve Açıklanması"

Ortaöğretim: (2007) Adana Atatürk Lisesi

İş Durumu

İLETİŞİM

E-posta: denizcelebi_90@hotmail.com